

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (MEDENİ HUKUK)
ANABİLİM DALI

**TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNDE
KREDİ KURUMUNUN HUKUKİ SORUMLULUĞU**

747040

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Faik Metin TİRYAKİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Şebnem AKİPEK

ANKARA-2004

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (MEDENİ HUKUK)
ANABİLİM DALI

**TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNDE
KREDİ KURUMUNUN HUKUKİ SORUMLULUĞU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Şebnem Akipek Öcal

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Hasan İşgüzar.....

Doç. Dr. Şebnem Akipek Öcal.....

Doç. Dr. Osman Gürzumar.....

.....

.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi 22.02.2005

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	II
KISALTMALAR.....	VI
KAYNAKÇA.....	VII

GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TÜKETİCİNİN KORUNMASI VE TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİ

§ 1.TÜKETİCİNİN KORUNMASI.....	5
I. GENEL OLARAK TÜKETİCİNİN KORUNMASI	5
A.YABANCI HUKUKLARDA TÜKETİCİNİN KORUNMASI	6
B.TÜRK HUKUKUNDA TÜKETİCİNİN KORUNMASI.....	9
II.TÜKETİCİNİN KORUNMASINDAKİ AMAÇ.....	11
A.TÜKETİCİLER AÇISINDAN KORUMANIN AMACI	13
B.KAMU YARARI AÇISINDAN KORUMANIN AMACI	14
III.TÜKETİCİNİN KORUNMASI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	15
A.TÜKETİCİ	15
B.SATICI.....	17
C.SAĞLAYICI	18
D.İMALATÇI - ÜRETİCİ	19
E.MAL VE HİZMET	21
F.KREDİ VE KREDİ KURUMU	22
§ 2.TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİ	23
I.GENEL OLARAK TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİ KAVRAMI	23
II.TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİNİN AYIRICI ÖZELLİKLERİ	25

İKİNCİ BÖLÜM TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİ VE SÖZLEŞMENİN TARAFI OLARAK KREDİ KURUMLARI

§ 3.TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİ.....	32
I.GENEL OLARAK KREDİ KAVRAMI, TÜRLERİ VE KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİ	32
A.KREDİNİN TANIMI.....	32
B.KREDİ TÜRLERİ.....	34
C.KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİ.....	35
1. Hukuki Niteliği	35
2. Kurulması ve Hükümleri	36
3. Sona Ermesi.....	37
II.TÜKETİCİ KREDİSİ, TÜRLERİ VE TÜKETİCİ KREDİSİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ..	38
A.TÜKETİCİ KREDİSİ TANIMI	38
B.TÜKETİCİ KREDİSİ TÜRLERİ.....	40
1. Nakit Kredisi	40
2. Bağlı Kredi	40
C.TÜKETİCİ KREDİLERİNİN BANKA KREDİLERİ İÇİNDEKİ YERİ	41
D.TÜKETİCİ KREDİSİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ	42
III. TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİ	45
A.SÖZLEŞMENİN KURULMASI	45

B.TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI.....	45
1. Sözleşmenin Tarafları.....	45
a.Tüketici.....	45
b.Kredi Veren.....	46
2. Sözleşmenin Konusu.....	47
C.TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNDE ŞEKİL ŞARTLARI.....	48
1. Tüketici Kredisı Sözleşmesinin Yazılı Biçimde Yapılması Zorunluluğı.....	48
2. Tüketici Kredisı İşlem Şartları.....	51
D.TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNİN HÜKÜM VE SONUÇLARI.....	57
1. Kredi Verenın Hak ve Borçları.....	58
a.Kredi Verenın Hakları.....	58
aa. Teminat İsteme Hakkı.....	58
bb. Kredinin İadesini Talep Hakkı.....	58
cc. Faiz ve Diğer Masrafları Talep Hakkı.....	59
b.Kredi Verenın Borçları.....	60
aa. Krediyi Teslim Borcu.....	60
bb. Kredi Şartlarını Tüketici Aleyhine Değıştirmeme Borcu.....	61
cc. Satın Alınan Mal ve Hizmetin İfası Nedeniyle Sorumluluk.....	61
dd. Sorumsuzluk Kaydı Koymama Yükümlülüğü.....	63
ee. Teminatları İade Borcu.....	64
ff. Sır Saklama Borcu.....	66
2. Kredi Alanın Hak ve Borçları.....	67
a.Kredi Alanın Hakları.....	67
aa. Kredi Borcunu Ödemekten Kaçınma Hakkı.....	67
bb. Erken Ödeme Hakkı.....	67
cc. Geri Alma (Cayma) Hakkı.....	68
b.Kredi Alanın Borçları.....	69
aa. Krediyi Kabul Borcu.....	69
bb. Krediyi İade Borcu.....	69
cc. Faiz Ödeme Borcu.....	70
dd. Sözleşmeden Doğan Diğer Masrafları Ödeme Borcu.....	71
E.TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ.....	71
1. Borcun İfa Edilmesi.....	71
2. Sözleşmenin Feshi.....	71
3. Ölüm, Fiil Ehliyetinin Kaybı, İflas.....	72
§ 4.KREDİ KURUMLARI.....	74
I.KREDİ KURUMU KAVRAMI.....	74
A.GENEL OLARAK.....	74
B.KREDİ KURUMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	75
II.KREDİ KURUMLARININ HUKUKUMUZDA DÜZENLENMESİ.....	78
A.ESAS FAALİYETLERİ KREDİ VERMEK OLAN KREDİ KURUMLARI.....	79
1. Mevduat Karşılığı Kredi Kullandıran Kredi Kurumları.....	79
a.Bankalar.....	79
b.Özel Finans Kurumları.....	81
2. Öz Kaynaklarından Kredi Kullandıran Kredi Kurumları.....	82
a.Tüketici Finansmanı Şirketleri.....	82
b.Finansal Kiralama Şirketleri.....	83
B.KREDİLİ BORÇ VEREBİLEN DİĞER KURUMLAR.....	86
1. Tarım ve Kredi Kooperatifleri.....	87
2. Sigorta Şirketleri.....	87
3. Diğer Kredi Kurumları.....	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜKETİCİ KREDİLERİNDE KREDİ KURUMLARININ HUKUKİ SORUMLULUĞU

§ 5.GENEL OLARAK HUKUKİ SORUMLULUK KAVRAMI	89
I.SORUMLULUK KAVRAMI.....	89
II.SORUMLULUĞUN TÜRLERİ.....	90
A.SÖZLEŞME SORUMLULUĞU	90
B.SÖZLEŞME DIŞI SORUMLULUK	91
1. Kusur Sorumluluğu	91
2. Sebep Sorumluluğu	92
a.Olağan Sebep Sorumluluğu	93
b.Tehlike Sorumluluğu.....	94
3. Hukuka Uygun Müdahaleden Doğan Sorumluluk	94
§ 6.TÜKETİCİ KREDİLERİNDE GENEL OLARAK KREDİ KURUMLARININ HUKUKİ SORUMLULUĞU	95
I.TÜKETİCİ KREDİLERİNDE SORUMLULUK KAVRAMI.....	95
A..TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNDEN DOĞAN BORCUN İFA EDİLMEMESİ NEDENİYLE ÇIKAN UYUŞMAZLIKLARDA KREDİ KURUMUNUN HUKUKİ SORUMLULUĞU	96
B.TÜKETİCİ KREDİLERİNDE MAL VE HİZMET SAĞLANMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORCUN İFA EDİLMEMESİ VEYA GEREĞİ GİBİ İFA EDİLMEMESİ NEDENİYLE ÇIKAN UYUŞMAZLIKLARDA KREDİ KURUMUNUN HUKUKİ SORUMLULUĞU	98
II.TÜKETİCİ KREDİLERİNDE KREDİ KURUMLARININ HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN ÖZELLİKLERİ.....	99
A.TÜKETİCİ KREDİSİNİN “BAĞLI KREDİ” NİTELİĞİNDE OLMASI	99
B.SORUMLULUĞUN MÜTESELSİL SORUMLULUK OLMASI	106
1. Genel Olarak Müteselsil Sorumluluk Kavramı	106
2. Kredi Veren Kurumun Müteselsil Sorumluluğu.....	112
a.Sorumluluğun Niteliği	113
b.Tam Müteselsil Sorumluluğun Getiriliş Nedeni.....	115
c.Müteselsil Sorumluluğun Sonuçları	116
§ 7. TÜKETİCİ KREDİLERİNDE MAL VE HİZMET SAĞLANMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMELERDEN DOĞAN BORCUN İFA EDİLMEMESİ VE BORCUN AYIPLI İFASI NEDENİYLE KREDİ KURUMLARININ HUKUKİ SORUMLULUĞU	118
I. TÜKETİCİ KREDİLERİNDE MAL VE HİZMET SAĞLANMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORCUN İFA EDİLMEMESİ.....	118
A.BORCUN İFA EDİLMEMESİ KAVRAMINA GİREN DURUMLAR	119
1. Borçlunun Sorumlu Olduğu İfa İmkansızlığı	119
2. İfada Gecikme Ve Borçlunun Temerrüdü	120
B.BORCUN İFA EDİLMEMESİ HALİNDE KREDİ VERENİN SORUMLULUĞU	122
II. TÜKETİCİ KREDİLERİNDE MAL VE HİZMET SAĞLANMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORCUN AYIPLI İFASI NEDENİYLE SORUMLULUK... ..	128
A.TÜKETİCİ KREDİLERİNDE MAL SAĞLANMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORCUN AYIPLI İFASI	129
1. Ayıplı Mal Kavramı	129
2. Ayıp Çeşitleri.....	133
3. Ayıplı Mal İfası Nedeniyle Sorumluluk Şartları	136
a.Maddi Şartlar	136

b.Şekli Şartlar	138
4. Ayıplı Maldan Doğan Sorumluluk Nedeniyle Tüketicinin Hakları.....	140
a.Seçimlik Haklar	140
b.Tazminat İsteme Hakkı	147
B.TÜKETİCİ KREDİLERİNDE HİZMET SAĞLANMASINA İLİŞKİN	
SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORCUN AYIPLI İFASI.....	150
1. Ayıplı Hizmet Kavramı	151
2. Ayıp Çeşitleri.....	152
3. Ayıplı Hizmet İfası Nedeniyle Sorumluluk Şartları.....	153
a.Maddi Şartlar	153
b.Şekli Şartlar	156
4. Ayıplı Hizmetten Doğan Sorumluluk Nedeniyle Tüketicinin Hakları	155
a.Seçimlik Haklar	155
b.Tazminat İsteme Hakkı	158
C.AYIPLI İFA HALİNDE KREDİ VERENİN SORUMLULUĞU.....	159
D.AYIPLI MAL VE HİZMETTEN SORUMLULUK HALİNDE TÜKETİCİNİN	
HAKLARINI KULLANMASINDAKİ ZAMANAŞIMI.....	171
 SONUÇ.....	 172

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Ankara Barosu Dergisi
aşa.	: aşağıda
BanK	: Bankalar Kanunu
Bkz	: Bakınız
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK.	: Boręlar Kanunu
C.	: Cilt
c.	: cümle
Çev.	: Çeviren
Dpn.	: Dipnot
E.	: Esas
f.	: Fıkra
FKK.	: Finansal Kiralama Kanunu
HD	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
K.	: Karar
Karş.	: Karşılaştırınız
m.	: madde
MK.	: Medeni Kanun
No	: Numara
RG.	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TTK.	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
Yarg.	: Yargıtay
YD.	: Yargıtay Dergisi
YKD.	: Yargıtay Kararları Dergisi

KAYNAKÇA*

I. GENEL ESERLER VE MAKALELER:

ACEMOĞLU, Kevork: Eşya Hukuku Meseleleri, İstanbul 1970.

AKGÜÇ, Öztin: Finansal Yönetim, 7.Baskı, İstanbul 1998.

AKINCI, Şahin: Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Tüketicinin Korunması, Konya 1998.

AKINTÜRK, Turgut: Borçlar Hukuku, 7. Bası, İstanbul 1999.

AKINTÜRK, Turgut: Müteselsil Borçluluk, Ankara 1971. (AKINTÜRK, Müteselsil)

AKİPEK, Şebnem: Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukuk Açısından Tüketici Kredisi, Ankara 1999.

AKİPEK, Şebnem: Batı Ülkelerinde ve Avrupa Birliği'nde Tüketicinin Korunması, Türkiye'de Tüketicinin Korunması Sorunlar-Perspektifler, TES-AR, Yayın No.18, Ankara 1996, s. 21-29.(AKİPEK, Tüketicinin Korunması)

AKKAYA, Şerafettin: Tüketici Haklarının Doğuşu Ülkemizdeki Süreci ve 4077 Sayılı Yasa, ABD 1997, Sa.2, s. 8-17.

AKÜNAL, Teoman: Sorumluluk Hukukunda Sözleşmenin Nisbiliği Prensibinin Aşılması, YD 1988, C. XIV, S. 3, s. 222-237.

AKYOL, Şener: Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, I. Fasikül, İstanbul 1984.

AKYOL, Şener: Banka Sözleşmeleri, Ord. Prof. Dr. Kemaleddin Birsan'e Armağan, İstanbul 2001, s. 75-122. (AKYOL, Banka Sözleşmeleri)

ALTAŞ, Hüseyin: Şekle Aykırılığın Olumsuz Sonuçlarının Düzeltilmesi, Ankara 1998.

---

* Birden fazla eserinden yararlanan yazarlar ile raporlara yapılan atıflarda kullanılan kısaltmalar parantez içinde gösterilmiştir.

ARAL, Fahrettin : Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, 5. Baskı, Ankara 2003.

ARAL, Fahrettin: Türk Borçlar Hukukuna Göre Kötü İfa, Ankara 1985. (ARAL, Kötü İfa)

ARKAN, Sabih: Tüketici Kredileri, BATİDER 1995, C. XVIII, S. 1-2, s. 35-42.

ARKAN, Sabih: Tüketici Kredisi ve Uygulaması, BATİDER 1989, C. XV, S. 1-4, s. 19-47. (ARKAN, Uygulama)

ARKAN, Sabih: Ticari İşletme Hukuku, 7. Bası, Ankara 2004. (ARKAN, Ticari İşletme Hukuku)

ASLAN, İ. Yılmaz: Tüketici Hukuku ve İlgili Mevzuat, Bursa 1996.

ATAMER, Yeşim, M.: Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, İstanbul 1999.

ATAMER, Yeşim M.: (TEKİNALP/TEKİNALP), AB Hukuku, 2. Bası, İstanbul 2000, s. 650 vd. (ATAMER, AB Hukuku).

ATAMER, Yeşim M.: Üçüncü Kişinin Uğradığı Zararın Sözleşmesel Sorumluluk Kurallarına Göre Tazmini, YD 1996, C. XXII, S. 1- 2, s. 99-132. (ATAMER, Sorumluluk)

ATASOY, Ömer, Adil/TAÇKIN, Mustafa/ACAR, Hakan: Tüketiciyi Koruma Hukuku (İlgili Mevzuat ve Yargıtay Kararları), 2. Bası, Ankara 2000.

ATİYAH, S. Patrick/ ADAMS, M. John/ MACQUEEN, L. Hector: The Sale of Goods, Pearson Higher Education 2000.

AYDIN, Mehmet: Tüketicinin Korunmasında İngiliz Modeli, Ankara 1977.

AYGÜN, Yaşar: Haksız Eylemlerde Tam Zincirleme Sorumluluk ile Karşılaştırmalı Olarak Eksik Zincirleme Sorumluluk (BK. m.50-51), YD 1979, C. V, s. 102-137.

BANAKAS, Stathis: Tüketici Sözleşmelerinde Haksız Koşullar, İngiliz Hukukunun Avrupalılaşması, (Çev. AKİPEK, Şebnem) BATİDER 2000, C. XX, S. 3, s. 197-209.

BATTAL, Ahmet: Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları, Ankara 1999.

BATTAL, Ahmet: Güven Kurumu Nitelendirmesi Işığında Bankaların Hukuki Sorumluluğu, Ankara 2001.(BATTAL, Sorumluluk)

BAYKAL, Murat: Banka Kredi Sözleşmesi, BATIDER 2002, C. XXI, S. 3, s.49-90.

BAYKAN, Renan: Türkiye'de Tüketicinin Korunması Tedbirleri Öneriler ve Ekonomik Etkileri, İstanbul 1996.

BİLGE, Necip: Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, 2. Bası, Ankara 1962.

BLAUROCK, Uwe: Almanya Hukukunda Tüketici Kredisi, Tüketici Kredileri ve Batı Ülkelerindeki Uygulamalar Paneli, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No. 3, İstanbul 1992, s. 31-46.

BORRIE, Gordon: Commercial Law, 6th Edition, London 1988.

BOURGOIGNIE, Thierry: Avrupa Birliği ve Türkiye'de Tüketicinin Korunması Politikaları, İKV Dergisi 1998, Sa.142, s. 15-34.

BOURGOIGNIE, Thierry/ CAMBIER, Véronique: Türkiye'nin Tüketici Koruması Mevzuatının Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması, İKV, Yayın No. 155, İstanbul 1999.

BRADGATE, Robert: Sale of Goods, Butterworths Tolley 1999.

BROWNSWORD, Roger/ HOWELLS, G: The Implementation of the EC Directive on Unfair Contract Terms in Consumer Contracts, Some Unresolved Questions, Journal of Business Law 1995, s. 244-251.

CEYLAN, Ali: Tüketicinin Korunması, Bursa 1988.

CEYLAN, Ebru: Belçika Hukukunda Tüketici Kredileriyle İlgili 12 Haziran 1991 Tarihli Yasa, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Kemal Oğuzman Anısına Armağan, İstanbul 2002, s. 747-767.

CLARK, Tom: Leasing Finance, Euromoney Publication, London 1985.

ÇAĞLAR, Fatma: 4077 Sayılı Kanunla Ortaya Çıkan Tüketicinin Hak Arama Yolları, T.C. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara 2002.

ÇEKER, Mustafa: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve Tüketici Kredileri Açısından Bankalara Getirdiği Yükümlülükler, Bankacılar Dergisi 1995, S.15, s. 12-21.

DEMİR, Mehmet: 4822 Sayılı Kanun ile Tüketici Sözleşmeleri Alanında Getirilen Yenilikler, BATIDER 2003, C. XXII, S. 1, s. 203-236.

DERYAL, Yahya: 4077 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Kredisi Sözleşmeleri, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 1999, s. 139-177.

DEUTSCH, Erwin: Avrupa Ortak Pazarında Tüketicinin Korunması- Avrupa Direktifi ve Alman Genel İşlem Şartları Hakkında Kanun, (Çev. HAVUTÇU, Ayşe) Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu'na Armağan, İzmir 1997, s. 259-269.

DOĞAN, Murat: Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Tüketicinin Korunması, Standard Dergisi 2001, C.40, S. 474, s. 77-83.

DOĞANAY, İsmail: Tüketicinin Korunması Hakkındaki 4077 Sayılı Kanun, Gerçekten, Tüketiciyi Koruyor mu? BATIDER 1996, C. XVIII, S.4, s.145-156.

DOĞANAY, İsmail: Bankalar ile Kredi Müşterileri Arasında Düzenlenen Kredi Sözleşmesindeki Faiz Oranı Miktarını, Bankalar Müşterileri Aleyhine Tek Taraflı Olarak Değiştirilebilir mi? Yaklaşım 1994, C. II, S. 23, s. 88-93. (DOĞANAY, Yaklaşım)

EDİS, Seyfullah: Türk Borçlar Hukukuna Göre Satıcının Ayıba Karşı Tekeffül Borcu, Ankara 1963.

ERDOĞAN, İhsan: Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmet İfalarına Karşı Korunması, Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu'na Armağan, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1997, C.I, S.2, s. 53-66.

EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, İstanbul 2003.

ERGİN, Feridun: Kredi Sistemi, İstanbul 1982.

ERTAN, Kerem: Banka Kredi Açma Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği ve Özellikle Çerçeve Anlaşma Olma Özelliği, Legal Hukuk Dergisi 2003, S.7, s. 1665-1684.

ERTAŞ, Şeref: Eşya Hukuku, İzmir 2002.

ERTUNA, Özcan: Finansal Kurumlar, 2. Baskı, Ankara 1986.

FEYZİOĞLU, Feyzi, N.: Borçlar Hukuku Hususi Kısım, Akdin Muhtelif Nevileri, C. I, 4. Bası, İstanbul 1994.

GELGEL, Günseli: Topluluk Bünyesinde Hukukların Uyumlaştırılması ve Tüketicinin Korunması, Prof. Dr. Nihal Uluocak'a Armağan, İstanbul 1999, s. 101-113.

GELGEL, Günseli: Türk Devletler Özel Hukukunda Tüketici Akitlerine İlişkin Sorunlar, İstanbul 2000.(GELGEL, Tüketici Akitleri)

GEMALMAZ, Semih: Turistin Tüketici Olarak Korunması, ABD 1990, S.6, s. 877-888.

GEZDER, Ümit: Tüketici Kredisi Sözleşmeleri, İstanbul 1997.

GİLLES, Peter: Federal Almanya'da Tüketicinin Korunması ve Borçlar Hukuku Reformu, (Çev. AYHAN, Rıza) Prof. Dr. Coşkun Üçok'a Armağan, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1989, C. II, S. 2, s. 313-334.

GRİFFİTHS, Margaret: Law for Purchasing and Supply, Pearson Higher Education 2002.

GÜNGÖR, Gülin: Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması, Ankara 2000.

GÜRKANLAR, Metin: Bir Zarara Birlikte Neden Olan Birden Çok Kişinin Sorumluluğu, Ankara 1982.

HARVEY, W. Brian/ PARRY, L.Deborah: The Law of Consumer Protection and Fair Trading, 4th Edition, London 1992.

HATEMİ, Hüseyin: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C. II, Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku 2. Bası, İstanbul 1998.

HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona/ARPACI, Abdülkadîr: Borçlar Hukuku Özel Bölüm, İstanbul 1992.

HELVACI, Mehmet: Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyesinin Hukuki Sorumluluğunun Müteselsil Olmasının Anlamı ve İsviçre Borçlar Kanunu 759. Maddesi ile Getirilen Müteselsil Sorumluluğun Anlamının Tartışılması, Prof. Dr. Hayri Domanıç'e 80. Yaş Günü Armağanı, C. I, İstanbul 2001, s. 218-232.

HOLLAND, Debra: European Consumer Law, Stanbrook-Hooper, Belgium 1999.

HONDIUS, Ewoud: Hollanda'da Tüketici Kredileri, Tüketici Kredileri ve Batı Ülkelerindeki Uygulamalar Paneli, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No. 3, İstanbul 1992, s. 20-25.

İŞGÜZAR, Hasan : Banka Kredi Kartı Sözleşmeleri, Ankara 2003.

İNAL, Tamer: Tüketici Kredileri ve Tüketici Kredisi Sözleşmeleri, İstanbul 2002.

JAMES, Philip S.: Introduction to English Law, 12th Edition, London 1989.

JONES, A. Michael: Text Book on Torts, 6th Edition, London 1998.

KAPLAN, İbrahim: Banka Sözleşmelerinin Yorumu ve Tamamlanması, BATİDER 1987, C. XIV, S. 2, s.5-23.

KAPLAN, İbrahim: Banka Sözleşmeleri Hukuku, C. I, Ankara 1996.(KAPLAN, Banka Sözleşmeleri)

KAPLAN, İbrahim: Bankanın Hukuki Sorumluluğu, Prof. Dr. Haluk Tandoğan'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1990, s. 449-459.(KAPLAN, Sorumluluk)

KARADAĞ, Nihat: Tüketici Finansmanı Şirketlerinin Varlığa Dayalı Menkul Kıymet İhracı, Ankara 1997.

KARAHASAN, Mustafa, Reşit: Türk Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. V, İstanbul 1992.

KARAHASAN, Mustafa, Reşit: Sorumluluk Hukuku, Kusura Dayanan Sözleşme Dışı Sorumluluk - Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk, İstanbul 1995.(KARAHASAN, Sorumluluk)

KARAYALÇIN, Yaşar: İsviçre Hukukunda Müteselsil Sorumluluk Konusunda Tartışmalar ve Yasal Gelişmeler, Prof. Dr. Ünal Tekinalp'e Armağan, C. I, İstanbul 2003, s. 651-672.

KAYAR, İsmail: Kredi Sözleşmelerinde Bankaya Tek Yanlı Faiz Artırma Yetkisi Veren Hükümlerin Geçerliliği Ve Uygulaması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1997, C.I, S.2, s. 82-93.

KILIÇOĞLU, Ahmet, M.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2001.

KIRCA, Çiğdem: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Açısından Üretici İmalatçı Olarak Franchise Veren, BATIDER 1999, C. XX, S. 1, s.21-36.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip: Borçlar Hukuku Dersleri Genel Hükümler, I. Fasikül, İstanbul 1978.

KOSTAKOĞLU, Cengiz: Banka Kredi Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar, İstanbul 2001.

KÖKSAL, Mehmet: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi, İstanbul 1995.

KUNTALP, Erden: Finansal Kiralama Kanunu'na göre Finansal Kiralama (Leasing) Tanımı ve Hükümleri, Ankara 1988.

KUNTALP, Erden: Finansal Kiralama Kanunu ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Göre Tüketim ve Yatırım Malları Ayrımı, Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, s. 287-311.(KUNTALP, Armağan)

LEDER, Malcolm: Consumer Law (Frameworks), Pearson Higher Education, London 1998.

MERKİ, Ayten: Özel Finans Kurumları, Ankara, 1986 (Yayınlanmamış Rapor).

MERKİ, Ayten: Özel Finans Kurumları, Türkiye İş Bankası A.Ş. İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü, 1986. (MERKİ, Özel Finans Kurumları)

MİLLER, C.J/ MILDRED, Mark/ MORSE, C.G.J: Product Liability and Safety Encyclopaedia, Butterworths Tolley 1997.

NERAD, Hasan: Bankaların Genel İşlem Şartları Şeklinde Düzenledikleri Kredi Sözleşmelerinin Özellikleri ve Hükümleri, İşletmelerin Ödeme Güçlüğü Sorunları ve Banka İlişkileri Sempozyumu, İstanbul 1993, s. 167-183.

NEVITT, K.Peter / FABOZZI, J.Frank : Equipment Leasing, Homewood Illinois: Dow Jones-Irwin, 3th Edition, 1988.

OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler. İstanbul 1995.

OĞUZMAN, Kemal/SELÎÇÎ, Özer: Eşya Hukuku, 9. Bası, İstanbul 2002.

OZANOĞLU, Hasan Seçkin: Mukayeseli Hukuk ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Açısından Tüketiciyi Koruyan Düzenlemelerin Kişi Bakımından Uygulama Alanı (Tüketici Kavramına Mukayeseli Bir Yaklaşım), Prof. Dr. Kemal Oğuzman Anısına Armağan, İstanbul 2002, s.663-692.

OZANOĞLU, Hasan Seçkin: Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2001, C. 50, S. 1, s. 55-90. (OZANOĞLU, Sözleşme)

OZANOĞLU, Hasan Seçkin: Yargıtay Uygulamasında TKHK'un Uygulama Alanı Bakımından İsimli Sözleşmeler, ABD 2000, S. 3, s. 53-69.(OZANOĞLU, İsimli Sözleşmeler)

ÖZ, Turgut: Tüketici Hukuku Bakımından Genel İşlem Şartları, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2003, C. 1, S. 1-2, s. 128-151.

ÖZEL, Çağlar: Mukayeseli Hukuk Işığında Tüketiciyi Koruyan Geri Alma Hakkı, Ankara 1999.

ÖZEL, Çağlar: Haksız Genel İşlem Şartlarına Karşı Tüketicinin Korunması Sorununa Bir Bakış ve Almanya Örneği, BATIDER 1999, C. XX, S. 2, s.53-65.(ÖZEL, Genel İşlem)

ÖZEL, Çağlar: Tüketicinin Korunması Açısından Ayıplı Maldan Doğan Sorumluluk Kapsamında Yapımcının Sorumluluğu Sorunu, Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 771-819. (ÖZEL, Ayıplı Mal)

ÖZTAN, Bilge: İmalatçının Sorumluluğu, Ankara 1982.

PALFREMAN, David/ FORD, Philip: Elements of Banking, 2nd Edition, London 1988.

PARLAK, Belda Şenel: Tüketici Kredisinden Doğan Hukuki Uyuşmazlıklar ve 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Uygulaması, T.C. Sanayi Ve

Ticaret Bakanlığı, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, Ankara 2002.

POROY, Reha: Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları, Prof. Dr. Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan, İstanbul - 1978, s. 513-549.

REEVES, Richard/ PRITCHARD, Elaine: Quality Assurance and the Law, Butterworth Heinemann, Oxford 1999.

REICH, Norbert/ MICKLITZ, W. Hans: Europäisches Verbraucherrecht, 4. Auflage, Baden-Baden 2003.

REİSOĞLU, Seza: Bankalar Kanunu Şerhi, Ankara 2002.

REİSOĞLU, Seza: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası, İstanbul 2000.(REİSOĞLU, Borçlar)

ROSEN, Howard: Leasing Law in the European Union, Euromoney Books, 1994.

SEROZAN, Rona: Tüketiciyi Koruma Kanunu Değişikliğinin Artıları ve Eksileri, İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası 2003, C. LXI, S. 1-2, s. 339-356.

SEROZAN, Rona: Tüketiciyi Koruma Yasasının Sözleşme Hukuku Alanındaki Düzenlemesinin Eleştirisi, Yasa Hukuk Dergisi 1996, C. XV, S. 173/ 4, s. 579-598. (SEROZAN, Tüketici)

SEROZAN, Rona: Sözleşmeden Dönme, İstanbul 1975.(SEROZAN, Dönme)

SİRMEN, Lâle A.: Avrupa Topluluğu Hukukunda Tüketicinin Korunması, ASOMEDYA 2003, s. 23-30.

SOMUNCUOĞLU, Ünal: Banka Kredi Sözleşmeleri Üzerine Bir İnceleme, YD 1986, C. 12, S. 4, s. 487-492.

STAUDENMAYER, Von Dirk: Europaisches Verbraucherschutzrecht nach Amsterdamn - Stand und Perspektiven, R1W 1999/10, s. 733 vd.

STEİNER, Josephine/ WOODS, Lorna: Text Book on EC Law, 5th Edition, London 1996.

SUNGURBEY, İsmet: Bankaların Genel Kredi Sözleşmelerindeki Faiz Oranlarını Geçmişe Dönük Olarak, Diledikleri Gibi Artırma Yetkisi Veren Maddelerin, Ahlaka Aykırılıktan Dolayı Batıl Olduğu Konusunda Etüd, İstanbul 1994.

TANDOĞAN, Haluk: Türk Mes'uliyet Hukuku, Akit Dışı ve Akdi Mes'uliyet, Ankara 1961.

TANDOĞAN, Haluk: Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlanması, Ankara 1977.(TANDOĞAN, Sözleşme Özgürlüğü)

TANDOĞAN, Haluk: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. I/1, İstanbul 1985. (TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1)

TANDOĞAN, Haluk: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. I/2, Ankara 1985. (TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/2)

TARLAN, Selim: Tarihte Bankacılık, Maliye ve Gümrük Başkanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu, Yayın No. 283, Ankara 1986.

TAŞKIN, Mustafa: Tüzel Kişilerin ve Şirketlerin Tüketicilik Vasfı, ABD 1997, S.1, s. 30-37.

TAUPITZ, Jochen: İmalatçının Sorumluluğu Avrupa Topluluğu Yönergesi ve Alman İmalatçının Sorumluluğu Kanunu, (Çev. ERTAŞ, Şeref) Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu'na Armağan, İzmir 1997, s. 47-55.

TEKİNALP, Ünal: Türk Bankacılık Uygulamasında Genel İşlem Şartları, Prof. Dr. Ernest E. Hirsch'in Hatırasına Armağan (1902-1985), Ankara 1986, s. 119-160.

TEKİNALP, Ünal: Banka Hukukunun Esasları, İstanbul 1988.(TEKİNALP, Banka)

TEKİNALP, Gülören / TEKİNALP, Ünal: Avrupa Birliği Hukuku, 2. Bası, İstanbul 2000.

TEKİNAY, Selahattin, Sulhi/AKMAN, Servet/BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla: Tekinay Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul 1993.

TEOMAN, Ömer: Alman Genel İşlem Şartları Yasası'nın Maddi Hukuka İlişkin Hükümlerin Ana Çizgileri ve Bu Alanda Türkiye'de Uygulanabilecek Bir Yasa Taslağı, İstanbul 1981.

TEOMAN, Ömer: Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması, İstanbul 1996.(TEOMAN, Kredi Kartı)

von TUHR, Andreas: Borçlar Hukukunun Umumi Kısımı, (Çev. EDEGE, Cevat), C. I-II, Ankara 1983.

TUNÇOMAĞ, Kenan : Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C.I, 4. Bası, İstanbul 1969.

TURHAN, Sezer: 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Tüketici Hakları, Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları, Yayın No.13, Ankara 2001, s. 3-24.

TWIGG-FLESNER, Christian: Avrupa Birliği'nin Tüketici Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, İKV, İstanbul 2001.

ULAŞ, Seda: Avrupa Toplulukları Hukukunda Tüketici Hakları ve Tüketicinin Korunması, Prof. Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 1161-1193.

ULUSAN, İlhan: 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 10.Maddesinin Dördüncü Fıkrasında Yer Alan Banka ve Finans Kurumlarının Tüketicie Karşı Müteselsilen Sorumluluğu Üzerine Bazı Tespit ve Düşünceler, Prof. Dr. Turhan Esener'e Armağan, Ankara 2000, s. 91-104.

VURAL, Güven: Türk Banka Hukuku, Ankara 1991.

WOODROFFE, Geoffrey/ LOWE, Robert: Consumer Law and Practice, Sweet & Maxwell, London 1999.

WRIGHT, J. C: İmalatçının Ayıplı Üründen Doğan Sorumluluğu, (Çev. YAVUZ, Levent) ABD 1995, S. 4, s. 44-51.

YAVUZ, Cevdet : Türk Medeni Hukuku ve Borçlar Hukuku Mevzuatı, İstanbul 1997.

YAVUZ, Cevdet : Türk Borçlar Hukuku, Özel İlişkiler, 5.Bası, İstanbul 1997. (YAVUZ, Özel Hükümler)

YAVUZ, Cevdet: Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Korunması (TKHK. M. 4), Prof Dr. M. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 1293-1316. (YAVUZ, Armağan)

YAVUZ, Cevdet: Özellikle Tüketicinin Korunması Sorunu Bakımından Satıcının Satılanın (Malın) Ayıplarından Sorumluluğu, İstanbul 1989. (YAVUZ, Sorumluluk)

YAVUZ, Levent: Tüketici Kredileri, YD 1996, C. 22, S. 1-2, s. 68-75.

YETİM, Sedat: Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, No. 69, Ankara 1997.

ZEVKLİLER, Aydın: Tüketicinin Korunması Hukuku, 3. Bası, Ankara 2004.

ZEVKLİLER, Aydın: Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, 6.Bası, Ankara 1998.(ZEVKLİLER, Borçlar)

II. RAPORLAR VE DİĞER HUKUKİ METİNLER:

AB Tüketici Politikası, Tüketicinin Tercihi Tüketicinin Korunması, Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, Ankara 2002.

Avrupa Birliği ve Türkiye’de Tüketicinin Korunması Politikaları, Seminer, İKV Yayını, S. 142, Ankara 1998.

Avrupa Birliği ve Türkiye, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara 1999.

Ayıplı Mallardan Doğan Sorumluluk Hakkında Üye Devletlerin Hukuki ve İdari Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasına İlişkin 25.7.1985 Tarihli Direktif, 85/374/AET,1985, L210/29; Son Değişiklik: 99/34/AT. 1999, L141/20.

Ayıplı Malın Neden Olduğu Zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik (R.G. 13 Haziran 2003 - 25137).

Garanti Belgesi Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik (R.G. 13 Haziran 2003 - 25138).

Leading Product Liability Lawyers: Industry Insiders on the Art & Science Behind a Successful Product Liability Practice Inside the Minds Staff David Reif Aspatore Books, 2003.

Measure for Measure?: The Best Value Agenda for Trading Standards Services (National Report), The Audit Commission, 1999.

Sale of Goods (Amendment) Act 1994, The Stationery Office Books, 1994.

Sale of Goods (Amendment) Act 1995, Elizabeth II. Chapter 28, The Stationery Office Books, 1995.

T.C. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü: 2001 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara 2002.

T.C. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü: 1998 Yılı Çalışma Sonuçları, Ankara 1999.

T.C. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü: : 1. Tüketici Konseyi, Ankara 1996.

The Consumer Protection Act 1987, Elizabeth II. Chapter 43, The Stationery Office Books, 1987.

The Consumer Protection Act 1987 (Product Liability Order), The Stationery Office Books, 2000.

The Food Safety Act 1990 (Consequential Modifications) (Local Enactments) (No. 2) Order 1992 (Statutory Instruments: The Stationery Office Books, 1992.

The Contaminants in Food (England) (Amendment) Regulations 2002 (Statutory Instruments 2002), The Stationery Office Books, 2002.

The Sale and Supply of Goods to Consumers Regulations 2002 (Statutory Instruments 2002), The Stationery Office Books, 2003.

Tüketici, Tüketici yayınları, İstanbul 2002.

Tüketici Hukuku, Ankara Barosu Yayını, Ankara 2000 (Tüketici Hukuku).

Tüketicilerin Kendilerine Sunulan Malların Fiyatlarının Belirtilmesi Konusunda Korunmasına İlişkin 16.2.1998 tarihli Direktif, 98/6/AT, 1998, L80/27.

Tüketim Mallarının Satımı Sözleşmesi ve Bu Mallara ilişkin Olarak Verilen Garantiler Hakkında 25.5.1999 tarihli Direktif, 1999/44/AT, 1999, L171/12.

Tüketici Kredileri, İş Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayını, Ankara 1991.

Tüketicinin Korunması - Vergilendirme, DPT, Türkiye - AT Mevzuat Uyumu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Raporları, C. II, Kasım 1995.(Tüketicinin Korunması Hakkında Rapor)

Türkiye Bankalar Birliği, Tüketici Kredileri Konsolide Raporu (01.01.2004-31.03.2004 Dönemi)

Tüketicinin Korunması ve Bilgilendirilmesi Hakkında 14.4.1975 Tarihli Birinci Program, 1975, C92/1.

Tüketicinin Korunması ve Bilgilendirilmesi Hakkında 19.5.1981 Tarihli İkinci Program, 1981, C 133/1.

Tüketici Kredileri Hakkında Üye Devletlerin Hukuki ve İdari Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasına İlişkin 22.12.1986 tarihli Direktif, 87/102/AET,1987, L42/48; Son değişiklik: 98/7/AT, 1998, LIOI/17.

Tüketici Sözleşmelerinin Kötüye Kullanılabilecek Hükümleri Hakkında 5.4.1993 tarihli Yönerge, 93/13/AET, 1993, L95/29.

III. İNTERNET SİTELERİ:

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss842m.htm-11.08.04>

<http://www.kazanci.com.tr>

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3aylik/tuketici/mart2004.zip>

<http://www.tarimkredi.dostweb.com/tarihce.htm>

GİRİŞ

Ülkemizde çağdaş anlamda tüketicinin korunması son yirmi yılda önem kazanarak 1995'te doğrudan yasal düzenlemeye kavuşturulan bir konudur. 8 Eylül 1995 tarihinde yürürlüğe giren 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun¹, tüketiciiyi korumaya yönelik dağınık mevzuatı biraraya toplama ve Avrupa Birliği mevzuatı ile uyum açısından atılmış önemli adımlardan biridir. Bununla birlikte, sosyal ve ekonomik alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak tüketicinin korunması konusundaki ihtiyaçlar artış göstermektedir. Hızla gelişen teknolojik gelişmeler sonucu mal ve hizmetlerin çeşit ve kalitesinde oluşan farklar, mal ve hizmetlerle ilgili verilen teknik bilgilerin yetersizliği, kalitenin düşük olması, satış sonrası servis hizmetlerinin eksikliği, yanıltıcı reklâmlar, insan sağlığına ve güvenliğine aykırı mal ve hizmetlerin üretilmesi ve ayıplı mallar ve hizmetler gibi pek çok sorun hem tüketicileri hem de ülkelerin ekonomilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, ekonomik ilişkilerin bir sonucu olarak bankalar aracılığıyla yapılan işlemlerin, özellikle kredi işlemlerinin hayatımızın ayrılmaz parçası olması ve tüketicinin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri kredi alarak temin etmesi ilişkileri daha da karmaşık hale getirmiştir. Günümüzde, taksitle satım, kredi kartlarının kullanımı veya tüketim mallarına yönelik finansal kiralama yöntemleri şeklinde değişik biçimlerde karşımıza çıkan tüketici kredileri genellikle toplumun, önceden tasarruf imkânı bulamayan dar gelirli kesimleri tarafından kullanılmaktadır. Zaten ekonomik olarak zayıf olan bu kesimin bir de tedbirsiz biçimde mal sahibi olma arzusu ile ekonomik güçlerinden fazla borçlanmalarının yanısıra tüketici kredisi ile sağlanan mal ve hizmetlerin ayıplı

---

¹ Adı geçen kanun metin içerisinde bundan sonra "TKHK" şeklinde anılacaktır.

ıkması halinde mağdur olma olasılığı yüksektir. Dolayısıyla yapısı itibariyle ekonomik olarak zayıf olan kesime hitap eden tüketici kredilerinde, kredi alanların korunması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Yaşanan bu gelişmeler AB mevzuatında tüketici kredisi ile temin edilen ayıplı mal ve hizmetlere karşı tüketicinin korunması yönünde düzenlemelere vücut vermiştir. Ülkemizde de sözü edilen gelişmeler karşısında yetersiz kalan 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun 4822 sayılı kanunla değiştirilerek, bu alanda Avrupa Birliği mevzuatı ile uyum amacıyla olumlu adım atılmıştır. TKHK'nun 10. maddesinde tüketici kredilerinde, tüketiciye tanınan hakları ana hatlarıyla belirtilmiş, zayıf durumda olan tüketicinin kredi sözleşmelerinde ağır koşulları kabul etmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Kredi sözleşmesinde yer alması gereken asgari şartların neler olduğu sayıldıktan sonra, bu şartların tüketici aleyhine değiştirilemeyeceği kabul edilmiştir. Ayrıca, maddede, kredi verenin, kredi bağılı kredi (belirli marka bir mal veya hizmet satın alınması ya da belirli bir satıcı veya sağlayıcı ile yapılacak satış sözleşmesi şartı ile vermesi) şeklinde ise, satılan malın veya hizmetin hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi halinde tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır. Yine Kanunun 4 ve 4A maddelerinde de, ayıplı mal ve hizmet ifası halinde kredi verenin, imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ile beraber kredi verenin de ayıplı maldan veya hizmetten ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumlu olacağı düzenlenmiştir. Bağılı kredi sözleşmesinde kredi veren kurumun sorumluluğunun, bu sorumluluğun şartlarının ve hukuki niteliğinin; tüketici ile yapılan tüketici kredisi sözleşmelerinde, ne zaman

tüketicinin ne zaman kredi kurumunun menfaatine öncelik verileceği sorununun hukuki açıdan incelenmesi tezin hedeflerindendir. Tüketicinin haklarının ve bu hakların sınırlarının belirlenmesi de sözü edilen konuların incelenmesinde yol gösterici olarak kullanılacaktır.

Tezimizde, ayıplı mal ve hizmet karşısında tüketiciyi korumaya yönelik getirilen TKHK'daki değişiklikler, özellikle ayıplı mal veya hizmetlerin bağlı kredi ile temin edilmesi halinde tüketiciye nasıl bir koruma getirildiği kredi verenin sorumluluğu bağlamında, yabancı hukuklarla ve özellikle AB hukuku ile karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Çalışmamızın ilk bölümünde, tüketicinin korunması kavramı üzerinde durulup, genel olarak tüketicinin korunma amacı açıklandıktan ve tüketicinin korunmasıyla ilgili temel kavramların tanımı verildikten sonra tüketici sözleşmesi ele alınacaktır.

İkinci bölümde ise, ilk olarak tüketici kredisi sözleşmesi konusuna değinilecektir. Son derece kapsamlı olan bu konu, fazla ayrıntıya girilmeden, kredi kavramı, türleri ve kredi açma sözleşmesi başlıkları altında ele alındıktan sonra tüketici kredisi, türleri ve hukuki niteliği açıklanacaktır. İlk bölümde ağırlıklı olarak tüketici kredisi sözleşmesine yer verilecek; sözleşmenin kurulması, unsurları, şartları, hükümleri ve sona ermesi incelenecektir. Bu bölümün diğer konusunu kredi kurumları oluşturacaktır. Kredi kurumları, kavram ve tarihsel gelişimi üzerinde durularak anlatılacak ve türleri belirlenecektir.

Tezimizin en önemli kısmını teşkil eden üçüncü bölümde ise, tüketici kredilerinde kredi kurumlarının hukuki sorumluluğu konusu, öncelikle tüketici kredisi sözleşmesinden doğan borcun ifa edilmemesi nedeniyle çıkan uyuşmazlıklar ve tüketici kredilerinde mal veya hizmet sağlanmasına ilişkin sözleşmeden doğan borcun ifa edilmemesi veya gereği gibi ifa edilmemesi, diğer bir ifadeyle ayıplı ifası nedeniyle çıkan uyuşmazlıklar olmak üzere ikili bir ayırım yapılarak incelenecektir. Bu ayırımın yapılarak konumuzu sınırladıktan sonra tezimizin esas konusu, tüketici kredilerinde mal veya hizmet sağlanmasına ilişkin sözleşmeden doğan borcun ifa edilmemesi veya gereği gibi ifa edilmemesi, diğer bir ifadeyle ayıplı ifası nedeniyle çıkan uyuşmazlıklar, mal sağlanmasına ilişkin ve hizmet sağlanmasına ilişkin sözleşmeler bakımından ayrı ayrı inceleme konusu yapılacaktır. Böylece son bölümde, kredi kurumlarının sorumluluğunun şartları ve hukuki niteliği belirlenmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜKETİCİNİN KORUNMASI
VE
TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİ

§ 1. TÜKETİCİNİN KORUNMASI

I. GENEL OLARAK TÜKETİCİNİN KORUNMASI

Günümüzde tüketim alışkanlığı, insanların kendi ihtiyaçlarına yeter miktarı aşan üretim çabası sonucunda ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıl başlarında başlayan sanayi devrimi ve beraberinde getirdiği sistem tüketim alışkanlığının yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bireyler, bizzat kendilerinin karşılayamadığı tüketim ihtiyaçlarını, sosyal işbölümü gereği başka kişilerden karşılamaya başlamışlardır.² Ancak sanayi devriminin getirdiği yüksek kâr sağlama hırsı, bünyesinde tüketici kitlelerini aldatma ve sömürme anlayışını da getirmiştir. 20. Yüzyıldan itibaren organize halk kitleleri, haklarını korumak amacıyla tüketici hareketinin oluşmasına sebep olmuşlardır. Tüketicilik hareketi, esas olarak tüketicilerin ekonomik refahını ve politik gücünü arttırmayı amaçlayan farklı ve gelişen sosyal bir hareket olup, bu hareket sonucunda “tüketicinin korunması” kavramı önem kazanmıştır.³ Tüketicinin korunması, “Tüketici ile üretici arasındaki tüm ilişkileri belirleyen, özellikle tüketici haklarına zarar veren uygulamalara karşı bu hakları korumayı amaçlayan, idari,

---

² ERDOĞAN, İhsan: Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmet İfalarına Karşı Korunması, Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu’na Armağan, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1997, C.I, S.2, s.53; AKKAYA, Şerafettin: Tüketici Haklarının Doğuşu Ülkemizdeki Süreci ve 4077 Sayılı Yasa, ABD 1997, S.2, s. 8.

³ AKİPEK, Şebnem: Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukuk Açısından Tüketici Kredisi, Ankara 1999, s.65.

teknik, hukuki ve ekonomik önlemlerle, bu yönde devletin, işletmelerin, bağımsız örgütlerin ve bizzat tüketici ile üreticilerin giderek genişleyen çalışmaları dizisidir” şeklinde ifade edilmiştir.⁴

A. YABANCI HUKUKLARDA TÜKETİCİNİN KORUNMASI

Her ne kadar tüketicinin korunması, kavram olarak 19. Yüzyılda ortaya çıkmış olsa da, tarihi gelişimi eski çağlara kadar uzanmaktadır. Tarihin ilk yazılı kanunları olarak bilinen Hammurabi Kanunlarında, Sümerlerde, Hititlerde ve eski Hint Kanunlarında tüketicinin korunmasıyla ilgili düzenlemelere rastlanmaktadır. Bu kaynaklarda yiyeceklerin saflığının korunmasına ve ölçülerde dürüstlüğün sağlanmasına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.⁵ 19.yüzyıla kadar geçen dönemde 1215 tarihli Magna Carta da önemli bir yer tutmaktadır. Bu belgede şarap, bira, mısır ve kumaş ile ilgili ölçü birimlerine bir standart getirilmiştir.⁶

Modern anlamda tüketicinin korunmasına ilişkin ilk hareket İngiltere’de başlamış, 1850 yılında biraraya gelen tüketiciler ilk tüketim kooperatifini kurmuşlardır. Tüketiciyi korumaya yönelik ilk yasa ise 1872 yılında ABD’de çıkarılmıştır. 1890 yılında çıkarılan “Sherman Antitröst Yasası” da tüketiciyi korumada atılan ikinci önemli adım olmuştur.⁷ “Gıda Maddeleri ve İlaç Yasası”, “Et

⁴ AKİPEK, s. 66.

⁵ ÇAĞLAR, Fatma: 4077 Sayılı Kanunla Ortaya Çıkan Tüketicinin Hak Arama Yolları, T.C. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara 2002, s.8.

⁶ JAMES, Philip S.: Introduction to English Law, 12th Edition, London 1989, s. 211.

⁷ CEYLAN, Ali: Tüketicinin Korunması, Bursa 1988, s. 3-4; Tüketici Hukuku, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2000, s.3; AKİPEK, Şebnem: Batı Ülkelerinde ve Avrupa Birliği’nde Tüketicinin Korunması, Türkiye’de Tüketicinin Korunması Sorunlar-Perspektifler, TES-AR, Yayın No.18, Ankara 1996, s. 23.

Denetim Yasası”, “Clayton Yasası” ve “Federal Ticaret Yasası” bu amaçla çıkarılan diğer önemli yasalardır. Bu yasaları takiben 1891 yılında “Tüketici Birliği” adını taşıyan örgüt kurulmuştur.⁸ Ancak, tüketici haklarının tanımlanması 1900’lı yıllara kadar mümkün olmamıştır. 15 Mart 1962 tarihinde ABD Kongresinde John F. Kennedy, güvenlik, bilgi edinme, seçme ve temsil edilme olmak üzere dört temel tüketici hakkından bahsetmiştir.⁹ Bu konuşmayı takiben “Kefauver-Harris İlaç Kanunu Değişiklikleri”, “Dürüst Etiketleme ve Ambalajlama Kanunu”, “Tüketiciyi Koruma Kredi Kanunu”, “Çocuk Koruma ve Oyuncak Güvenliği Kanunu” ve “Tüketici Güvenliği” gibi pek çok yasa çıkarılmıştır.¹⁰

Tüketicinin korunmasına ilişkin ilk hareket İngiltere’de başladığı halde konuyla ilgili yasal düzenlemeler bu ülkede ancak İkinci Dünya Savaşının sonrasında yapılabilmıştır.¹¹ Tüketicinin korunması konusunda önemli bir adım da İsveç tarafından atılmıştır. İsveç, üreticiler ve tüketiciler arasındaki sorunların çözümünde bağımsız bir hakem kuruluşu olan “Tüketici Ombudsmanı” kurumu ile pek çok ülkeye örnek olmuştur.¹²

Ulusal hukuklarda meydana gelen bu gelişmelerin yanında, uluslararası bir hukuk niteliğindeki Avrupa Birliği düzenlemeleri de tüketicinin korunması alanında önem taşımaktadır. Avrupa Birliği, Maastricht Antlaşması ile tüketicinin korunması

---

⁸ AKİPEK, s. 85.

⁹ TURHAN, Sezer: 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Tüketici Hakları, Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları, Yayın No.13, Ankara 2001, s. 4-7.

¹⁰ AKİPEK, s. 90-92.

¹¹ REEVES, Richard/ PRITCHARD, Elaine: Quality Assurance and the Law, Butterworth Heinemann, Oxford 1999, s. 89; AYDIN, Mehmet: Tüketicinin Korunmasında İngiliz Modeli, Ankara 1977, s. 7.

¹² PARLAK, Belda Şenel: Tüketici Kredisinden Doğan Hukuki Uyuşmazlıklar ve 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Uygulaması, T.C. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, Ankara 2002, s. 9.

ile ilgili açık hüküm getirmiş¹³ ve gerek birincil mevzuatta gerekse ikincil mevzuatta (tüzük, direktif, karar ve görüş) yaptığı ve halen yapılmakta olan düzenlemelerle tüketicinin korunması hukukunun gelişimini sağlamıştır. Avrupa Birliği'nde konunun gelişimi birden olmamıştır. Zira Avrupa Birliğini kuran Roma Antlaşması'nda tüketiciyi doğrudan koruyan bir düzenleme yoktur. Ancak, Birliğe üye ülkeler arasındaki gümrük duvarlarının kaldırılmasına, serbest ticaret anlaşmalarına bağlı olarak pazara sunulan malların artması, tüketicinin hızla büyüyen üretici karşısında korunma ihtiyacını doğurmuştur. 1972 yılında yapılan Paris Zirvesi'nde tüketicinin korunması yeni bir hedef olarak belirlenmiş, 1973'te Topluluğun Komisyon bünyesi içinde tüketicinin korunması ile ilgili bir bölüm oluşturulmuş ve ardından "Tüketici Danışma Komitesi" kurulmuştur.¹⁴ Aynı yıl Komisyon tarafından "Birinci Tüketiciyi Koruma Programı" kabul edilmiştir. Bu programda ABD başkanı Kennedy tarafından sayılan dört tüketici hakkı geliştirilmiş ve tüketicilerin, sağlık ve güvenliğinin korunması, bilgilendirilme ve eğitim, ekonomik çıkarlarının korunması, tazmin edilme ve temsil edilme haklarına sahip olduğu belirtilmiştir.¹⁵ 1981 ve 1986 yıllarında da birinci programı tamamlayıcı nitelikte ikinci ve üçüncü tüketiciyi koruma programları kabul edilmiştir.¹⁶ 1990-1993, 1993-1995 ve 1999-2001 dönemlerinde hazırlanan eylem planlarıyla da tüketici politikasını geliştirmeye ve tüketici politikasının güncelleştirilmesine yönelik

¹³ AKİPEK, Tüketicinin Korunması, s. 29; ULAŞ, s. 1166; Tüketicinin Korunması - Vergilendirme, DPT, Türkiye - AT Mevzuat Uyumu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Raporları, C. II, Kasım 1995, s. 13; BOURGOIGNIE, Thierry: Avrupa Birliği ve Türkiye'de Tüketicinin Korunması Politikaları, İKV Dergisi 1998, S.142, s. 19.

¹⁴ SİRMEN, Lâle A.: Avrupa Topluluğu Hukukunda Tüketicinin Korunması, ASOMEDYA 2003, s. 23-30; GELGEL, Günseli: Topluluk Bünyesinde Hukukların Uyumlaştırılması ve Tüketicinin Korunması, Prof. Dr. Nihal Uluocak'a Armağan, İstanbul 1999, s. 101 vd; STAUDENMAYER, Von Dirk: Europaisches Verbraucherschutzrecht nach Amsterdamn - Stand und Perspektiven, R1W 1999/10, s. 735.

¹⁵ AKİPEK, s. 100; SİRMEN, s. 24-26.

¹⁶ SİRMEN, s. 26-28; GELGEL, s. 101 vd; HOLLAND, Debra: European Consumer Law, Stanbrook-Hooper, Belgium 1999, 7-8.

alışmalar sürdürülmektedir. Tüketicici kredileri alanındaki çalışmalar da bu programlar çerçevesinde yürütülmüş, 22 Aralık 1986 tarihinde Avrupa Topluluğu Konseyi tüketicici kredileri alanında ilk Direktifi kabul etmiştir.¹⁷

B. TÜRK HUKUKUNDA TÜKETİCİNİN KORUNMASI

Ülkemizde tüketicinin korunması 1980’li yıllarda başlamıştır. Tüketicinin korunmasının belirli bir sisteme yerleştirilmesi 1990’dan sonraya rastlar. Ülkemizde tüketicinin korunmasına yönelik en önemli gelişme ise 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un¹⁸ 8.9.1995 tarihinde yürürlüğe girmesi ile olmuştur. Ancak, sosyal ve ekonomik alanda yaşanan gelişmeler, Avrupa Birliği mevzuatında yapılan yeni düzenlemeler mevcut hükümlerin yetersiz kalması sonucu doğurmuş ve sonuçta 14.03.2003 tarihinde 4822 sayılı Kanunla¹⁹ getirilen değişliklerle tüketicici hukuku bugünkü şeklini almıştır.²⁰

Selçuklu devleti ve Osmanlı imparatorluğu döneminde oluşturulan “ahilik” ve “lonca” teşkilatı, mal ve hizmetlerde belirli standartları öngörmeleri bakımından ülkemizde ilk tüketicinin korunmasına yönelik oluşum olarak kabul edilebilir.

¹⁷ Council Directive of 22 December 1986 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit, “Tüketicici Kredileri Hakkında ye Devletlerin Hukuki ve İdari Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasına ilişkin 22.12.1986 Tarihli Direktif”, (87/102/EEC). OJ No L 42/48, 12.2.87, s 259-263. Son değişiklik: 98/7/EC. 1998, LJOI/17.

¹⁸ RG. 23/02/1995- 22221 Sayılı.

¹⁹ RG. 6/03/2003- 25048 Sayılı.

²⁰ Nitekim, yeni Kanun’un genel gerekçesinde 4077 sayılı Kanun’un sosyal ve ekonomik yaşamdaki gelişmeler karşısında tketiciciyi daha etkin bir şekilde koruması ve Avrupa Birliğinin Tüketicinin korunmasıyla ilgili on Direktifi ile uyum sağlamak amacıyla sekiz temel tüketicici hakkının (Güvenlik ve güven duyma hakkı, bilgilendirme hakkı, seçme hakkı, temsil edilme hakkı, temel ihtiyaçların karşılanması hakkı, tazmin edilme hakkı, eğitim hakkı ve sağlıklı bir çevreye sahip olma hakkına sahip olma) dikkate alınarak yeni Kanun’un hazırlandığı belirtilmektedir: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss842m.htm>- 11.08.04.

Ancak, sözkonusu oluşumlar, tüketicinin korunmasından ziyade meslek mensupları arasındaki haksız rekabeti önlemeyi amaçlamışlardır. Dolayısıyla “lonca” ve “ahilik” teşkilatları tüketicinin korunmasında dolaylı bir etkiye sahiptir.²¹

Cumhuriyetin ilk yıllarında tüketicileri dolaylı da olsa ilgilendiren kanunlar çıkarılmıştır. İspençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanunu, Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Belediyeler Kanunu, Ticarete Tağşişin Men’i ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkında Kanun, Hususi Hastaneler Kanunu, Endüstriyel Mamulâtın Maliyet ve Satış Fiyatlarının Kontrolü ve Tespiti Hakkında Kanun ve Pazarlıksız Satış Mecburiyetine Dair Kanun örnek olarak verilebilir.²²

1982 Anayasası’nın 172. maddesinde devletin tüketicilerin korunması konusunda görevli olduğunun kabul edilmesiyle bu alandaki gelişmeler hızlanmış, tüketicinin korunmasını sağlamaya yönelik doğrudan ilk çalışma olarak bilinen TKHK 23 Şubat 1995 tarihinde kabul edilmiştir.

TKHK’nın 1. maddesi kanunun amacını belirtirken aynı zamanda tüketicilerin korunmasının nedenlerinin ana hatlarını da düzenlemiştir.

“Bu Kanunun amacı, kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, aydınlatıcı, eğitici, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı önlemleri almak ve tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve bu konudaki

²¹ Tüketicinin Korunması Hakkında Rapor, s. 49.

²² POROY, Reha: Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları, Prof. Dr. Halil Arslanlı’nın Anısına Armağan, İstanbul - 1978, s. 548-549.

politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususları düzenlemektir.”

Kanunun 1. maddesini kısaca yorumlarsak şu sonuçları çıkarabiliriz; 1)Tüketicilerin haklarının korunması amaçlanmıştır. 2)Tüketicilerin haklarının korunması kamu yararı ve ekonomik gereklerle sınırlıdır. 3)Tüketicilerin kendi haklarını korumaları için örgütlenmeleri özendirilmelidir. 4)Tüketiciler, tüketim konusunda eğitilmelidir. 5) Tüketici çevresel tehlikelerden korunmalıdır.

II. TÜKETİCİNİN KORUNMASINDAKİ AMAÇ

Ülkemizde tüketicinin korunmasını düzenleyen mevzuatın oluşturulmasında iki ana neden bulunmaktadır. Birincisi, batı ülkelerinde olduğu gibi tüketicinin üretici karşısındaki ekonomik zayıflığının hukuk kurallarıyla dengelenmesinin amaçlanmasıdır. İkinci neden ise Türkiye'nin Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlama çabasıdır.

Tüketicileri korumanın sebepleri, özellikle, mal ve hizmet sağlayanların sözkonusu mallar üzerinde yeterli bilgi ve deneyime sahipken, tüketicilerin sağlayıcılarla yarışacak bilgi ve deneyim sahibi olamamalarından kaynaklanmaktadır²³. Örneğin; şık ambalajlar içinde sunulan ürünler, tüketicinin doğru tercih yapmasını güçleştiren aldatıcı ve yanıltıcı reklamlar, birbirine benzeyen

---

²³ GÜNGÖR, Gülin: Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması, Ankara 2000, s. 22.

ürünlerde yanılgıya düşülmesi²⁴ gibi durumlar tüketicinin satıcı karşısında bilgi ve deneyim eksikliğinin sonucu oluşmaktadır.

Tüketicilerin, mal ve hizmet sağlayıcıları karşısında korunmasını haklı kılan diğer önemli bir sebep ise, mal ve hizmet sağlayıcılarının tüketiciye oranla hem mali hem de örgütsel açıdan çok daha güçlü olmalarıdır²⁵.

Yapısı itibariyle ekonomik olarak zayıf olan kesime hitap eden tüketici kredilerinde de, kredi alanların korunması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Tüketim harcamalarının finansmanını sağlamaya yönelik kredi türü olan tüketici kredisi, taksitle satım, kredi kartlarının kullanımı veya tüketim mallarına yönelik finansal kiralama yöntemleri şeklinde değişik biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Tüketici kredileri genellikle toplumun önceden tasarruf imkanı bulamayan dar gelirli kesimleri tarafından kullanılmaktadır. Zaten ekonomik olarak zayıf olan bu kesimin bir de tedbirsiz biçimde mal sahibi olma arzusu ile ekonomik güçlerinden fazla borçlanmaları durumunda ekonomik açıdan yıkım tehlikesi içine düşebilirler.²⁶

TKHK ön planda tüketicileri korumayı hedeflemekle beraber, bu korumayı sağlarken, kamu yararını da göz önünde tutmuştur. Tüketiciyi korumanın sınırı, yine tüketiciyi koruyan hükümlerin yer aldığı TKHK metninde bulunmaktadır. TKHK'nun 1.

---

²⁴ AKİPEK, s. 68-69

²⁵ AKİPEK, s. 69

²⁶ İNAL, Tamer: Tüketici Kredileri ve Tüketici Kredisi Sözleşmeleri, İstanbul 2002, s. 2.

maddesi “kamu yararına uygun” şekilde tüketici korunur, demek suretiyle tüketicinin korunmasındaki sınırı da belirtmiştir.²⁷

A. TÜKETİCİLER AÇISINDAN KORUMANIN AMACI

Tüketiciler açısından korumanın amacına baktığımızda, tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu önlemlerin alınmasına öncelik verilmiştir.

Sağlık hakkına, Anayasamızda 56. ve 13. maddelerde genel olarak değinilmiş ve temel haklardan olduğu kabul edilmiştir. Anayasanın 172. maddesi ise doğrudan doğruya tüketicinin korunmasına yöneliktir. İlgili maddede devletin tüketiciyi koruyucu tedbirleri alması, devlete yüklenen bir ödev kabul edilmiştir. Aynı şekilde Anayasanın 17. maddesinde kişi güvenliği temel haklardan sayılmıştır. TKHK’da yer alan can ve mal güvenliğini tehlikeye düşüren reklam ve ilanların yasaklanması ve tehlike arz eden mal ve hizmetler için açıklayıcı bilgi ve uyarı koyma zorunluluğu, gıda maddelerinin üretiminde katkı maddesi kullanılmışsa ürünün üzerinde bu durumun belirtilmesi zorunluluğu, bazı ürünlerin üretiminde özel izin ve ruhsat alınması koşulu; Anayasada belirtilen kişi güvenliği ilkesiyle örtüşmektedir.²⁸

Ekonomik açıdan zayıf olan tüketicinin ekonomik çıkarlarının korunması, TKHK’nun esas amacını ortaya koymaktadır. TKHK’da düzenlenen; ayıplı mal ve hizmet durumunda tüketiciye tanınan seçimlik haklar, satıcıların tek yanlı olarak

²⁷ TKHK’nın 1. maddesinde değişiklik öncesinde “ekonominin gereklerine ve kamu yararına uygun” şekilde tüketici korunur demek suretiyle tüketicinin korunmasındaki sınır belirtilmişti.

²⁸ ZEVLİLER, Aydın : Tüketicinin Korunması Hukuku, 3. Bası, Ankara 2004, s. 35-36.

tüketici zararına olan şart ve koşulları ileri sürmelerini engelleyen düzenlemeler, taksitli satımda satıcının sözleşme koşullarını belirleme açısından özgürlüğünü sınırlayıcı ve kayıtlayıcı hükümler, kampanyalı ve kapıdan satışlarda satıcıya yüklenen yükümlülükler, tüketici kredisi şartlarının baştan açık ve kesin biçimde belirlenmesini, sonradan tek yanlı değişiklik yapılmamasını, erken ödeme durumunda faizden indirim yapılmasını sağlayan hükümler, garanti belgesi verilmesi zorunluluğu, tanıtma ve kullanma kılavuzu verme zorunluluğu, yanıltıcı ve aldatıcı reklam yasağı tüketicinin ekonomik açıdan korunmasına yönelik düzenlemelerdir.²⁹

Tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu tedbirlerin alınması, tüketiciyi koruyucu yasal düzenlemelerin getirilmesinin yanı sıra mal ve hizmet piyasalarındaki mal ve hizmetlerin belirli standartlarda olmasını da gerekli kılmaktadır. Bu amaçla, 22538 sayılı Kalite Denetim Usul ve Esasları Hakkındaki Tebliğ ile 23954 sayılı Türk Standartlarına Uygunluk Belgesi ve TSE Markası Hakkında Tebliğ kabul edilmiştir. Ayrıca Türkiye ve Avrupa Birliği arasında kurulan gümrük birliği çerçevesinde sanayi mallarının serbest dolaşımı için ortak standartlar kabul edilmiştir.

B. KAMU YARARI AÇISINDAN KORUMANIN AMACI

TKHK'nun 1. maddesinde kanunun amacının tüketicilerin haklarını korumak olduğu belirtildikten sonra, korumanın kamu yararı nedeniyle kısıtlanabileceğine değinilmiştir. Yurt ekonomisini koruma hedefi de temelde kamu yararına yönelik olup, ülke ekonomisinin olumlu yönde gelişmesinde, tüm bireylerin, yani kamunun

---

²⁹ ZEVLİLER, s. 37-38.

yararının bulunduğu kuşkusuzdur.³⁰ Tüketicinin korunması ülke ekonomisinin korunmasını da sağlar. Tüketicinin korunmasını sağlama, ülke düzeyinde milli ekonomide kaynak israfını önleme, maliyetleri düşürme, tüketiciler ile satıcılar arasında kapsamlı bir dengeyi gerçekleştirme, üretilen bir malın kaliteli ve standardına uygun olmasını ve bu suretle de dış ülkelerde üretilen aynı cins mallarla rekabet edecek bir düzeye gelebilmesini sağlama³¹ ve kaynakların en verimli dağılımını gerçekleştirilme amacıyla, TKHK oluşturulmuştur.

III. TÜKETİCİNİN KORUNMASI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un 3. maddesi, kanunda geçen kelimelerin ne şekilde anlaşılmalı gerektiğini açıklamıştır.

A. TÜKETİCİ

Tüketici ve tüketim kavramları ilk olarak ekonomistler tarafından kullanılmış sonra da hukuk bilimi içinde yerini almıştır.³² En basit tanımıyla tüketim, ürünlerin ve hizmetlerin mevcut taleplerle belli bir pazarda birleşmesi sonucunda ortaya çıkan bir olgudur.³³ Tüketici kavramıyla ilgili ise çok sayıda tanım bulmak mümkündür. Bir tanıma göre, tüketici tatmin edilecek ihtiyacı, harcayacak parası ve harcama

³⁰ ZEVKLİLER, s. 39.

³¹ DOĞANAY, İsmail: Tüketicinin Korunması Hakkındaki 4077 Sayılı Kanun, Gerçekten Tüketiciyi Koruyor mu?, BATIDER 1996, C. XVIII, S.4, s. 145.

³² BAYKAN, Renan: Türkiye'de Tüketicinin Korunması Tedbirleri - Öneriler ve Ekonomik Etkileri, İstanbul 1996, s. 131.

³³ AKİPEK, s. 63.

isteği olan tüm kişi, kurum ve kâr amacı gütmeyen kurumları kapsamaktadır.³⁴ Ancak, hukuki açıdan tüketici kavramı farklıdır. Tüketici kavramının kendisine benzeyen (müşteri, alıcı, satın alan vb.) hukukun genel hükümleriyle korunan diğer kavramlardan farklı olarak bir kanun kapsamında tanımlanma zorunluluğu, mal ve hizmet talebinde bulunan tüketicilerin, örgütlenmiş, ekonomik ve teknik olarak kendilerinden güçlü satıcılar karşısında korunma ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

TKHK'nun 3. maddesi (e) bendi "tüketici"nin tanımı yapmaktadır. Bu hükme göre; tüketici, bir mal veya hizmeti ticari ve mesleki olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya yararlanan gerçek veya tüzel kişidir. Kanunun eski halinde yer alan "özel amaçlar" ifadesi³⁵ "ticari veya mesleki olmayan amaçlar" ifadesi ile değiştirilerek açıklığa kavuşturulmuş;³⁶ özel amaç kıstasını tamamlayıcı nitelikte olan³⁷ "nihai olarak kullanan ve tüketen" ifadesi³⁸ kaldırılmıştır.

Tüketici bir gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir. Güçlendirme, tedavi, eğitim, ekonomik destek gibi amaçlarla hareket eden vakıf, dernek, meslek odaları vb. gibi tüzel kişiler tüketici sıfatıyla korunabilirler.³⁹ Ancak, tüzel kişiler

³⁴ ÇAĞLAR, s. 4.

³⁵ Özel amaç, bir mal satın alan kişinin, kişisel veya ailevi ihtiyaçları için bir malı kullanması olarak tanımlanmaktaydı: OZANOĞLU, Hasan Seçkin: Mukayeseli Hukuk ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Açısından Tüketiciyi Koruyan Düzenlemelerin Kişi Bakımından Uygulama Alanı (Tüketici Kavramına Mukayeseli Bir Yaklaşım), Prof. Dr. Kemal Oğuzman Anısına Armağan, İstanbul 2002, s. 685; OZANOĞLU, Hasan Seçkin: Yargıtay Uygulamasında TKHK'un Uygulama Alanı Bakımından İsimli Sözleşmeler, ABD 2000, S. 3, s. 55.

³⁶ Yarg. 19/02/2003 T., 11-26 E., 84 K.:<http://www.kazanci.com.tr>.

³⁷ KUNTALP, Erden: Finansal Kiralama Kanunu ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Göre Tüketim ve Yatırım Malları Ayrımı, Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, s. 302; OZANOĞLU, s. 687 dpn. 66.

³⁸ Nihai olarak kullanma ve tüketme ile, tüketicinin bizzat kendi kullanımı ve yararlanması için bir mal edinmesi, diğer bir deyişle başka bir malla birleştirilerek satmamak, bedel karşılığı devretmemek, ticari hayata geri döndürmemek üzere satın alması kastedilmektedir: ZEVLİLER, s. 83; ASLAN, İ. Yılmaz: Tüketici Hukuku ve İlgili Mevzuat, Bursa 1996, s. 4.

³⁹ ZEVLİLER, s. 80-83.

içinde yaralan ticaret şirketleri bakımından konu tartışmalıdır. Tüzel kişi statüsündeki tacirlerin işlemleri iki türlü olabilir: Ticari işlemler ve özel amaçla kullanılıp tüketilen işlemler. Herhangi bir mal veya hizmet özel amaçlarla edinilmişse TKHK kapsamına girmeli, ticari amaçla edinilmişse genel hükümler çerçevesinde değerlendirilmelidir.⁴⁰ Başka bir görüşe göre, hukukumuzda ticaret şirketlerinin tüm işlemleri ticari olduğundan (TTK m. 21/II), bir ticaret şirketinin özel işi (adi sahası) olamaz ve tüketici sayılmazlar.⁴¹ Bu nedenle, kanunun kapsamında sadece ticari amaç gütmeyen tüzel kişiler girecektir.⁴² TKHK tüzel kişileri de tüketici tanımı içine alarak sadece gerçek kişileri tüketici olarak kabul eden Avrupa Birliği Hukuku'ndan ayrılmıştır.⁴³

B. SATICI

Satıcı, tüketici olarak tanımlanan kişilere mal sunan gerçek ya da tüzel kişidir. TKHK'nun 3. maddesi (f) bendi satıcı kavramını tanımlarken, kamu tüzel kişilerinin yaygın biçimde mal satmasından yola çıkarak, bunları da tanıma dahil etmiştir. Bu düzenlemeye göre satıcı olmanın şartları⁴⁴, gerçek veya tüzel kişi olmak, kamu tüzel kişisi veya özel işletme sahibi olmak, malı bedel karşılığı tüketiciye sunmak ve mal ile ilgili faaliyetleri kazanç sağlamak amacıyla sürekli olarak, yani ticari veya mesleki faaliyetleri kapsamında yapmaktır. Kanun'un eski metninde "ticari veya mesleki faaliyetleri kapsamında" ifadesi bulunmamaktaydı. Buna rağmen, satıcının

⁴⁰ TAŞKIN, Mustafa: Tüzel Kişilerin ve Şirketlerin Tüketicilik Vastı, ABD 1997, S.1, s. 34-37.

⁴¹ ARKAN, Sabih: Ticari İşletme Hukuku, 7. Bası, Ankara 2004, s. 61; ASLAN, s. 11; ZEVKLİLER, s. 81.

⁴² ARKAN, Sabih: Tüketici Kredileri, BATİDER 1995, C. XVIII, S. 1-2, s. 36; ASLAN, s. 10; POROY, s. 524.

⁴³ TEKİNALP, Gülören / TEKİNALP, Ünal : Avrupa Birliği Hukuku, 2. Bası, İstanbul 2000, s. 656.

⁴⁴ ZEVKLİLER, s. 85-87; AKINCI, Şahin: Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Tüketicinin Korunması, Konya 1998, s. 25.

mal sağlama faaliyetini sürekli biçimde, kazanç elde etme amacıyla yürütmesini satıcı olmanın bir şartı olarak aranıyordu. Bu tanım, Türk Ticaret Kanunumuzda (TTK) tanımı yapılan ticari işletme kavramıyla karıştırılabilir. Ancak TKHK'nun amacından yola çıkarak; ticari işletmenin faaliyetleri yanı sıra esnaf, kamu kurum ve kuruluşları, vakıf ve dernek faaliyetleri de, kanunda yapılan tanım kapsamına giriyorsa, bunlar da satıcı sayılır. Kanun, tüketiciyi satın alan taraf olarak tanımlandığına göre, satıcının tacir ya da esnaf niteliğinde olması, tüketicinin TKHK hükümleri çerçevesinde korunması bakımından bir ayırım ve farklılık getirmemektedir.⁴⁵

C. SAĞLAYICI

TKHK'nun yeni metninde 3. maddeye (g) bendi olarak “sağlayıcı” tanımı eklenmiştir. Bu tanıma göre sağlayıcı, olmanın şartları⁴⁶, gerçek veya tüzel kişi olmak, kamu tüzel kişisi veya özel işletme sahibi olmak, hizmeti bedel karşılığı tüketiciye sunmak ve hizmetle ilgili faaliyetleri kazanç sağlamak amacıyla sürekli olarak, yani ticari veya mesleki faaliyetleri kapsamında yapmaktır.

⁴⁵ İNAL, s. 63; OZANOĞLU, Hasan Seçkin: Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2001, C. 50, S. 1, s. 81.

⁴⁶ ZEVKLİLER, s. 85-87.

D. İMALATÇI - ÜRETİCİ

TKHK. 3. madde (h) bendinde, imalatçı ve üreticiyi, kamu tüzel kişileri⁴⁷ de dahil olmak üzere tüketiciye sunulan mal veya hizmetleri, yahut bunların hammadde ve ara mallarını üretenler ile mal üzerinde kendi ayırt edici işaretini, ticari markasını veya ünvanını koyarak satışa sunanlar olarak tanımlanmıştır. Kanunda yapılan bu tanım tüketiciye karşı sorumlu olan kişileri genişletmiştir. Ancak, maddede aynı kavramı ifade etmek üzere hem imalatçı hem de üretici kavramının kullanılması isabetli olmamıştır.⁴⁸ Böylece, mümkün olduğunca, ayıplı mallarla ilgili 25/ 7/ 1985 tarihli Avrupa Konseyi Direktifi'nin⁴⁹ 3. maddesindeki "üretici" tanımına uyum sağlanmıştır. Bu maddeye göre, üretici, bir nihai ürünün imalatçısı, herhangi bir hammaddenin üreticisi veya bir bütünleyici parçanın üreticisi ve adını, markasını veya diğer ayırıcı bir işareti malın üzerine koyarak kendisini onun üreticisi olarak gösteren herkes olarak tanımlanmıştır. Böylece, ayıplı mal veya hizmet halinde, illiyet bağı çerçevesinde, sözkonusu mal veya

⁴⁷ Özel şahıslar tarafından işletilen özel teşebbüsler ile kamu iktisadi teşebbüsleri, yerel yönetimler ve bağlı kuruluşlarıyla kurumların döner sermayeli işletmeleri de, imalatçı-üretici sıfatını taşımaktadır: ZEVLİLER, s. 29.

⁴⁸ ZEVLİLER, s. 87.

⁴⁹ Council Directive of 25 July 1985 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products, "Ayıplı Mallardan Sorumlulukla İlgili Üye Devletlerin Kanunlarının, Düzenlemelerinin ve İdari Hükümlerinin Birbirine Yakınlaştırılması Hakkında 25 Temmuz Tarihli Konsey Direktifi", (85/374/EEC), OJ No L 210, 07.08.85, s. 0029-0033, son değişiklik: 10 Mayıs 1999, (99/34/ EC), OJ No L 141, 04/ 06/ 1999, s. 0020-002: HOLLAND, s. 63; Ayıplı mallarla ilgili ikinci direktif ise, 1999 yılında yürürlüğe konulmuş olan Tüketim Mallarının Satışı ve Bağlı Garantiler Direktifi'dir. (Directive on Certain Aspects of the Sale of Consumer Goods and Associated Guarantees- 99/44/EC, OJ No L 171/12, 7.07.99, s. 0012-0016: TWIGG-FLESNER, Christian: Avrupa Birliği'nin Tüketici Politikası ve Türkiye'nin Uyum, İKV, İstanbul 2001, s. 27; Direktifte satıcının ayıba karşı tekeffül sorumluluğu ile ilgili temel prensipler düzenlenmektedir: 1. Tüketiciler, satın aldıkları maldaki ayıpları azami iki yıllık bir süre içinde bildirmelidir. 2. Ayıplar, malların teslim edildiği anda mevcut olmalıdır. 3. Tüketici, maldaki ayıbı bilmemelidir. 4. Üye ülkeler, ulusal kanunları uyarınca, tüketicilere ayıpları, tespitlerinden itibaren iki ay içinde ihbar etme zorunluluğu getirebilirler. 5. İkinci el mallarda, satıcının ayıplardan sorumlu olacağı süre en az bir yıl olmalıdır. Ancak, üye ülkelerin daha uzun bir süre öngörmeleri veya satıcıların daha uzun süreler için sorumluluk altına girmeleri de mümkündür. 6. Maldaki ayıp tespit edildiğinde, tüketici, malın tamir edilmesini veya ayıpsız bir malla değiştirilmesini; tamirin veya ayıpsız bir malla değişimin mümkün olmaması halinde, bedelin iadesi veya bedelden belli bir oranda indirim yapılması talep edilebilir.

hizmete doğrudan ya da dolaylı katkısı olan bütün kişilere, ayıp dolayısıyla gidilebilecektir. Ayrıca, Direktif uyarınca üreticinin sorumluluğu saklı kalmak üzere, ticari faaliyetleri gereği olarak bir malı satmak, kiralamak veya leasing yapmak amacıyla Topluluğa ithal eden herkes üretici gibi kabul edilir ve onun gibi sorumlu tutulur, yani malın ayıbı ya da güvenlik koşuluna uymaması nedeniyle zarara uğrayan kişi, üretici gibi sorumlu olana giderek zararının tazminini isteyebilir (m.3). Malı ithal eden, kendini bu tür risklerden korumak için, asıl satış veya kira sözleşmesine tazminat hakkı ve malı sağlayana (satıcı, yapımçı veya üretici vb.) rücu hakkına ilişkin hükümler konulmasını sağlayabilir⁵⁰. Direktifin eksikliği, sorumluluğun niteliği konusunun belirlenmemiş olmasıdır. Bu nedenle, üye ülkeler direktifi farklı şekillerde kabul etmişlerdir⁵¹.

1985 Direktifi, 1994 yılında yürürlüğe giren 1992 tarihli Genel Ürün Güvenliği Direktifi (Directive on General Product Safety)⁵² ile tamamlanmıştır. 85 ve 92 direktiflerinin ardından, 1999 yılında yeni bir direktif⁵³ daha yürürlüğe konulmuştur. Bu direktif uyarınca, 85 direktifinin 2.maddesinde düzenlenmiş “ürün” kavramının kapsamına başka bir taşınır veya taşınmaz malla birleşmiş olsun veya olmasın her türlü taşınır dahil edilmiş bulunmaktadır.

⁵⁰ ROSEN, Howard: Leasing Law in the European Union, Euromoney Books 1994, s. 335.

⁵¹ ROSEN, s. 335.

⁵² 92/ 59/ AET (Avrupa Ekonomi Topluluğu); Direktifin 2. maddesi uyarınca, “Dağıtıcı, faaliyetleri ürünün güvenlik özelliklerini etkilemeyen, ürünün sağlanma sürecinde yer alan meslek adamıdır.” Direktifin 3. maddesi uyarınca, “1. Üretici, güvenli (ayıpsız) malları piyasaya sürmekle yükümlüdür. 2. Ayrıca, üretici, öngörülebilir faaliyetleri ölçüsünde; Normal ve makul ölçülerde olmak kaydıyla maldan doğabilecek riskler için gerekli bilgileri vermeli ve uyarılarda bulunmalıdır. Malın nitelikleri dolayısıyla oluşabilecek ayıpları önceden bildirmeli, her türlü önlemi almalı ve gerekirse malın piyasadan çekilmesini sağlamalıdır. 3. Dağıtıcı da, genel güvenlik şartlarına uygunluğu sağlamak amacıyla gerekli özeni göstermekle yükümlüdür. Özellikle, mesleği icabı ve mala zilyet olması dolayısıyla bildiği veya bilmesi gereken güvenlik şartlarını taşımayan malları piyasaya sürmemek ve kendi mesleğine özgü faaliyetleri çerçevesinde malın güvenliğini denetlemek ve bu tür risklerden korunmak amacıyla bilgi akışını ve ortak çözüm faaliyetlerinde bulunmakla yükümlüdür.”

⁵³ 99/ 34/ AT (Avrupa Topluluğu).

Hukukumuzda da TKHK'nun 3. maddesinin (j) bendinde tanımlanan ithalatçı, satıcıyla beraber malın ayıbından sorumludur.⁵⁴

E. MAL VE HİZMET

Mal, TKHK'nun 3. maddesinin (c) bendi uyarınca, alışverişe konu olan taşınır eşya, konut ve tatil amaçlı taşınmaz mallar ve elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri gayri maddi mallardır. Kanunun eski metninde sadece “ticaret konusu taşınır eşya”⁵⁵ olarak ifade edilen mal kavramı genişletilmiştir. Böylece, konut ve tatil amaçlı taşınmaz malların alımı için verilen krediler de tüketici kredisi sayılacaktır.⁵⁶ Buna karşılık, 87/102 sayılı Avrupa Birliği Direktifi'nde, taşınmaz alımı için verilen kredilerin tüketici kredisi kapsamında görülmemektedir (m.2.1.a).⁵⁷

Kanunun eski metninde yaralan “ticari konu” ifadesi yalnızca satıcı açısından mümkün olabileceğinden “alışverişe konu olma” ifadesi ticari olmayan amaçla hareket eden tüketici açısından daha uygundur. 85/374 sayılı Avrupa Birliği Direktifi'nde ise “ürün” olarak ifadesini bulan mal kavramı, “Başka bir taşınır veya

⁵⁴ ZEVKLİLER, s. 88.

⁵⁵ Ticaret konusundan kasıt, o malın tüketiciye, bir kazanç sağlamak amacıyla satıldığını, kiraya verildiğini veya finansal kiralama yöntemiyle kullanıldığını ifade etmektedir: İNAL, s. 68.

⁵⁶ Değişiklik öncesi TKHK'da konut alımı için verilen kredi tüketici kredisi sayılmıyordu. (Örneğin bkz. Yarg. 11.HD, 14/01/2002 T.,7701 E., 244 K.; Yarg. 11. HD, 18/11/2002 T., 5848 E., 10535 K.: <http://www.kazanci.com.tr>; Konut alımı için verilen kredinin tüketici kredisi sayılmaması, kişilerin, konunun özel önemi nedeniyle bu krediyi alırken derinlemesine düşünecekleri ve tüketici kredileri için geçerli olabilecek risklerin bu halde sözkonusu olmayacağı gerekçesiyle açıklanıyordu: ARKAN, s. 36, dpn. 5.

⁵⁷ 87/102/EEC. OJ No L 42/48, 12.2.87, s .259-263.

taşınmaza bağlı olsalar bile, başlıca tarım ürünleri⁵⁸ hariç olmak üzere her türlü taşınır” olarak tanımlanmıştır (m.2).

Hizmet ise, bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan mal sağlama dışındaki faaliyetlerdir (TKHK m. 3/ d). Diğer bir deyişle, bir faaliyetin “hizmet” sayılabilmesi için mal sağlama dışında bir faaliyet olması ve bir ücret veya bir menfaat karşılığında yapılması gerekir.

F. KREDİ VE KREDİ KURUMU

Kişilerin kendi imkânları ölçüsünde finanse edemedikleri harcamalarını uzmanlaşmış malî kurumlar aracılığıyla karşılama ihtiyacından doğan kredi⁵⁹, kredi veren tarafın hazır ve kullanılabilir durumda tuttuğu bir satın alma gücünden, belli bir süre için, bir başkasının kullanmasına tahsis etmek üzere vazgeçmesi, satın alma gücünü bu kimseye devretmesi; buna karşılık satın alma gücünden mahrum kaldığı süreye uygun olan artı değeri ki genelde faiz veya kira bedeli şeklindedir, satın alma gücünden yararlanan kimseden geri almasıdır.⁶⁰

Kredi kurumu kavramı ise, faiz karşılığı satın alma gücünden vazgeçen kişiyi ifade eder. Bu tanımdan yola çıkarak, bankalar, finansal kiralama şirketleri, finans şirketleri⁶¹ kredi kurumu kabul edilebilir.

⁵⁸ Başlıca tarım ürünlerinde kasıt, işlenmiş olanlar hariç olmak üzere toprak ve çiftlik ve balıkçılık ürünleridir: HOLLAND, s. 10-11.

⁵⁹ BAYKAL, Murat: Banka Kredi Sözleşmesi, BATIDER 2002, C. XXI, S. 3, s. 49.

⁶⁰ TEKİNALP, Ünal: Banka Hukukunun Esasları, İstanbul 1988, s.350.

⁶¹ Finans şirketleri, 90 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname'nin 545 sayılı KHK ile değiştirilen 3/b hükmü gereğince, Hazine Müsteşarlığından alınan izinle kurulan, tüketici kredisi sağlayan şirketlerdir.

§ 2. TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİ

I. GENEL OLARAK TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİ KAVRAMI

Bir sözleşmenin TKHK hükümleri kapsamında değerlendirilmesi ve tüketicilere tanınmış olan hükümlerin uygulanabilmesi için öncelikle mevcut bir tüketici sözleşmesi bulunması gerekir. Hangi sözleşmelerin tüketici sözleşmesi sayılacağı konusunda ise, modern tüketici hukukunda “amaç teorisi” benimsenmektedir.⁶² Bu teori uyarınca, tüketici, ticari veya mesleki bir amaç dışında, özel amacını gerçekleştirmek için hareket eden kişidir ve bu nedenle tüketici sözleşmesi de özel amaçlara yönelik edimlerin konusunu oluşturduğu sözleşme olarak belirlenmektedir.⁶³

TKHK’a göre tüketici, bir mal veya hizmeti ticari ve mesleki olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya yararlanan gerçek veya tüzel kişidir. Kanunun yaptığı tüketici tanımından yola çıkarak tüketici sözleşmesini de şu şekilde tanımlayabiliriz; tüketicinin özel amacını (kişisel, ailesel ya da ev ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik) gerçekleştirmek üzere girdiği sözleşmelerdir. Bunlar, parayla ölçülebilir bir bedel karşılığı mal veya hizmet arzını amaçlayan, taraflarından

---

⁶² OZANOĞLU, Sözleşme, s. 59.

⁶³ OZANOĞLU, Sözleşme, s. 60.

birinin tüketici olduğu, tüketicinin sözkonusu malın mülkiyetini veya kullanım hakkını devraldığı ya da hizmet sağladığı sözleşmelerdir.⁶⁴

Ülkemizde bir çok ülkede olduğu gibi sözleşme serbestisi ilkesi benimsenmiştir. Tüketiciler ile mal ve hizmetleri sunanlar arasında yapılan anlaşmalar, mal ve hizmet sunan tarafların daha fazla deneyime ve hukuk bilgisine sahip olmasından dolayı etkileneceğinden, tarafların pazarlık gücü eşit olmayacaktır.⁶⁵ Bu nedenle, tüketiciyi koruyucu hukuk kuralları ile sözleşme serbestisinin tüketici lehine sınırlandırılması yoluna gidilmiştir. Öğretide, sözleşme serbestisi; kanun koyucunun getireceği emredici hükümlerle veya mahkemelerin genel kurallardan çıkardığı kurallarla sınırlanabilen esnek bir çerçevedeki özgürlük olarak değerlendirilmiş ve mahkemelerin bu genel kurallara dayanarak tüketiciyi koruyucu sınırlamalar getirebildiği ifade edilmiştir.⁶⁶ Hakime kanun koyucu gibi hareket etme yetkisi veren Medeni Kanun (MK) 1. maddesi, hukuki ilişkilerde taraflara dürüst davranma yükümlülüğü getiren MK 2. maddesi, BK 19. ve 20. maddeleri hükümleri genel kurallar arasında sayılır. Tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda, başta TKHK olmak üzere yürürlükte bulunan tüketiciyi koruyucu yasalar, tüketiciyi korumaya yetmediğinde, mahkemeler genel kurallardan yola çıkarak sözleşme serbestisini sınırlama yoluna gidebileceklerdir.⁶⁷

⁶⁴ ZEVKLİLER, s. 73-78; Tüketici Sözleşmesi tanımları için bkz. ÖZEL, Çağlar: Mukayeseli Hukuk Işığında Tüketiciyi Koruyan Geri Alma Hakkı, Ankara 1999, s. 28 vd.; GEZDER, Ümit: Tüketici Kredisi Sözleşmeleri, İstanbul 1997, s. 13 vd.; OZANOĞLU, Sözleşme, s. 65.

⁶⁵ YETİM, Sedat: Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, No. 69, Ankara 1997, s. 41; GİLLES, Peter: Federal Almanya'da Tüketicinin Korunması ve Borçlar Hukuku Reformu, (Çev. AYHAN, Rıza) Prof. Dr. Coşkun Üçok'a Armağan, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1989, C. II, S. 2, s. 313-314.

⁶⁶ TANDOĞAN, Haluk: Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlanması, Ankara 1977, s. 12.

⁶⁷ TANDOĞAN, Sözleşme Özgürlüğü, s. 13; Tüketicilerin korunmasında sözleşme serbestisinin sınırlandırılması yanında sözleşme dışı hükümlere de gereksinim vardır. Örneğin, tüketicinin sağlık ve

II. TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİNİN AYIRICI ÖZELLİKLERİ

Tüketicilerin taraf olduğu sözleşmeler, mal ve hizmet arzına yönelik sözleşmelerdir. TKHK 2. maddesinin eski metninde tüketicinin taraf olduğu her türlü hukuki işlemin kanunun kapsamına girdiğini belirtmişti. Yeni Kanun'da ise, "hukuki işlem" ifadesi yerine "tüketici işlemi" ifadesi kullanılmış ve bu işlem tanımlanmıştır. Maddeye göre, tüketici işlemi, mal ve hizmet piyasalarında tüketici ile satıcı arasında yapılan her türlü hukuki işlemidir (TKHK m. 3/h).

Tüketici sözleşmelerinin ayırt edici özelliklerine değinecek olursak aşağıdaki özellikleri belirtebiliriz:⁶⁸

- a. İvaz karşılığı mal ve hizmet arzını amaçlayan bir sözleşmenin varlığı gerekir.
- b. Her türlü hukuki işlem olabilir, sözleşmenin çeşidi ve niteliği önem taşımaz.
- c. Sözleşmenin taraflarından birinin tüketici, diğer tarafın ise mesleki faaliyeti gereği piyasaya mal veya hizmet arz eden kişi olması gerekir.
- d. Tüketicinin mal veya hizmeti ticari ve mesleki olmayan amaçlarla edinmesi, kullanması veya yararlanması gerekir.

---

güvenliğinin korunması söz konusu olduğunda imalatçının tehlike sorumluluğu ile kusursuz olarak sorumlu olması gibi: TANDOĞAN, Sözleşme Özgürlüğü, s. 13.

⁶⁸ ZEVLİLER, s. 73-79; ASLAN, s. 4 vd.; OZANOĞLU, Sözleşme, s. 66-76.

e. Sözleşme konusunun taşınır mal, konut ve tatil amaçlı taşınmaz mal veya elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzer gayri maddi mallar olması gerekir.

Tüketici sözleşmesinin konusu, onu diğer sözleşme tiplerinden ayırt eden özelliklerin başında gelir. Tüketici sözleşmelerinin konusunu, THK'DA tanımlanmış olan mallar ve hizmetler oluşturmaktadır.

Tüketicinin yaptığı sözleşmenin amacı, mesleki olmamalı, kişisel veya ailesel ihtiyaçların karşılanması olmalıdır. Bir malın aynen veya değiştirilerek yeniden satışını veya bir malın üretiminde hammadde ya da ara mal olarak kullanılması amacını taşıyan sözleşmelerde ne taraflar tüketici olarak ne de sözleşme tüketici sözleşmesi olarak kabul edilecektir.

Ayrıca, tüketici sözleşmelerinin amacı, tüketiciye bir ivaz karşılığı mal veya hizmet sunumudur. Diğer bir ifadeyle, sözleşmede taraflardan birinin edimi bir mal veya hizmetin sunulmasıyken, diğer tarafın edimi parayla ölçülebilir bir bedelin ödenmesidir. Mal veya hizmet karşılık alınmaksızın sunuluyorsa tüketici sözleşmesinden bahsedilemez.⁶⁹ Bu nedenle, sözleşmenin karşı tarafından edim beklemeksizin tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme⁷⁰ olan bağışlama, tüketici sözleşmesi sayılamaz. Bağışlama sözleşmesinin tüketici ile ilişkili olabilmesi için; bağışlamanın bağışlayan tarafından bir yükümlülük olarak yerine getirilmesi

⁶⁹ ZEVKLİLER, s. 73; OZANOĞLU, Sözleşme, s. 70-71.

⁷⁰ ARAL, Fahrettin : Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, 5. Baskı, Ankara 2003, s.193.

gerekir.⁷¹ Uygulamada hayır kurumu şeklinde faaliyet gösteren dernek ve vakıflar bağış kabul edip ihtiyacı olanlara yardım etmekte olup bu faaliyeti meslek edinmişlerdir. Mükellefiyetli bağışta bağışlayan, bağışlananın belirli bir edimi yerine getirmesini ister.⁷² Örneğin; vekaleten kurban kesimi için bir hayır kurumuna para verildiğinde mükellefiyetli bağış sözleşmesi vardır. Mükellefiyetin ifa edilmesinde yararı olan kişiler (tüketici) bağışlamayı tüketiciye karşı iş edinen hayır kurumundan (bağışlanan), bağışlamanın ifasını talep edebilirler ve TKHK'nun tüketicilere tanıdığı haklardan faydalanabilirler.⁷³

Tüketici sözleşmesini belirlemede sözleşmenin niteliği belirleyici değildir.⁷⁴ İvaz karşılığında bir mal veya hizmet edimini elde edebilmek için tüketicinin yaptığı sözleşme hangi türde olursa olsun tüketici sözleşmesi sayılacaktır. Bununla beraber, hangi hukuki işlemlerin tüketici sözleşmesi sayılabileceğinin sözleşme tipleri gözönünde bulundurularak incelenmesi gerekmektedir.

TKHK 3. maddesinin eski metninde “mal veya hizmetin satın alınması” ifadesinin kullanılmasına bağlı olarak, tüketici sözleşmeleri içinde en önemli sözleşme çeşidinin satış sözleşmesi olduğu sonucuna varılmıştı. Kanunun yeni metni dikkate alındığında da bu sonuç değişmeyecek, bir malın satış sözleşmesi ile edinilmesi halinde TKHK'nun uygulanabilmesi için yapılan satış sözleşmesinin özel amaca yönelik olması ve taraflardan birinin tüketici olması gerekir.⁷⁵

⁷¹ İNAL, s. 111; ZEVKLİLER, s. 73; ASLAN, s. 6.

⁷² YAVUZ, Cevdet : Türk Borçlar Hukuku, Özel Hükümler, 5.Bası, İstanbul 1997, s.233.

⁷³ İNAL, s. 112.

⁷⁴ OZANOĞLU, Sözleşme, s. 66; GEZDER, s. 17.

⁷⁵ İNAL, s. 107.

Bir karz sözleşmesinin TKHK kapsamında değerlendirilmesi için ise, taraflardan birinin tüketici olması, diğer tarafın da karz sözleşmesi yapmayı meslek edinmiş olması gerekir. Karz sözleşmesi, malı kullandırma amacı yanında malı tüketme amacına da imkan tanımaktadır.⁷⁶ Karz sözleşmesinde, ödünç veren misli bir şeyin mülkiyetini belirli bir süre için ödünç alana geçirir, süre sonunda ödünç alan aynı miktarda ve nitelikteki şeyi ödünç verene iade eder.⁷⁷ Ödünç alan tüketici ödünç aldığı şeyi hem kullanır hem de tüketir. Uygulamada finansman şirketlerinin yaptığı tüketici kredisi sözleşmeleri, karz sözleşmesinin özel bir türüdür.⁷⁸

Bir malın mülkiyetinin devri olmaksızın geçici olarak kullanma ve yararlanma hakkının devredilmesini öngören⁷⁹ kira sözleşmesinde de TKHK uygulanabilecektir. TKHK'da bir malın kullanım hakkının devri yeterli görülmekte (TKHK.m.3), tüketici sözleşmesinin diğer koşulları da gerçekleştiğinde Kanunun kapsamına girmektedir. Ancak, bir görüşe göre⁸⁰ TKHK'nun eski metninde yer alan "nihai olarak kullanan veya tüketen" ifadesinden (TKHK m. 3/ f) yola çıkılarak kira sözleşmesinin tüketici sözleşmesi sayılamayacağı kabul edilmişti. Buna göre, kira konusu mal, belirlenen süre sonunda aynen iade edilmekte, dolayısıyla, kiracı nihai kullanıcı olmamaktadır. Diğer taraftan, kira konusu mal, kiracının kullanması sonucunda bir değişime uğramadığından TKHK'nun 3. maddesinde belirtilen tüketime elverişli mal sayılmamaktadır. Sonuçta kiracı malı nihai olarak tüketen olmadığından tüketici sayılamayacak ve kira sözleşmesi tüketici sözleşmesi kabul

---

⁷⁶ Tüketici Hukuku, s. 15.

⁷⁷ ARAL, s. 309.

⁷⁸ Tüketici Hukuku, s. 15; GEZDER, s. 67.

⁷⁹ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 242-243.

⁸⁰ İNAL, s. 131; AKKAYA, s. 13.

edilemeyecektir. Doktrinde savunulan diğer bir görüşe göre de⁸¹, kira sözleşmesi niteliği gereği, tüketime elverişli bir malı konu almadığından, tüketici sözleşmesi sayılmamalıdır.

Yatırım ve finansman amacını gerçekleştirmeye yönelik bir kiralama; kiralamaya konu olan makine ve teçhizatın kullanımının bir ticari sözleşme vasıtasıyla kararlaştırılan belirli bir süre için sahibi tarafından kira (leasing) ödemeleri karşılığında kiracıya devredilmesi olarak tanımlayabileceğimiz⁸² finansal kiralama sözleşmelerinde ise, sözleşmenin konusunu bir yatırım malı oluşturduğundan, tüketici sözleşmesi sayılamaz. Bir hukuki işlemin tüketici sözleşmesi sayılabilmesi için bir tüketim malının bulunması, diğer bir deyişle bir tarafın malı mesleki faaliyetleri dışında özel kullanımı için alması gerekir. Malın kullanım amacı yatırıma dönük ise mal yatırım malıdır.⁸³

Bir malın mülkiyetini ya da kullanım hakkını devir amacı güden sözleşmelerin yanında bir hizmetin sağlanmasını konu alan sözleşmeler de tüketici sözleşmesi sayılmaktadır. Hukukumuzda düzenlenmiş bulunan hizmet arzına ilişkin sözleşmelerin başında istisna sözleşmesi, hizmet sözleşmesi (iş akdi) ve vekalet sözleşmesi gelmektedir. İş sahibinin belirli bir eser meydana getirme karşılığı müteahhide belirli bir ücreti ödenmeyi kabul ettiği⁸⁴ istisna sözleşmesi, iş sahibinin ısmarladığı eser kendisinin özel amaçlarına hizmet ediyorsa TKHK kapsamına

---

⁸¹ ZEVKLİLER, s. 78.

⁸² CLARK, Tom: Leasing Finance, Euromoney Publication, London 1985, s.51.

⁸³ İNAL, s. 114-119; OZANOĞLU, Sözleşme, s. 80-81.

⁸⁴ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 453.

girer.⁸⁵ Hizmet sözleşmesinde ise, işçinin emeğinden faydalanan işveren, bu emekten üretim faaliyetlerinde yararlandığından tüketici sayılamaz.⁸⁶ Vekalet sözleşmesi de iş görme borcu doğuran bir sözleşmedir. Vekil, vekalet sözleşmesi ile kendine verilen işleri ve görevleri yerine getirir.⁸⁷ Ancak vekil istisna sözleşmesinde olduğu gibi sonucun elde edilmesi taahhüt etmez; bunun yerine vekil işin özenle yerine getirilmesiyle yükümlüdür.⁸⁸ Örneğin; bir otomobile kullanma kılavuzu konulması. Bir vekalet sözleşmesine taraf olan tüketici, özen borcundan hareket ederek TKHK'nun ana hatlarını belirlediği tüketicilerin aydınlatılması ilkesi vasıtasıyla korunur. Tüketici sözleşmesi sayılabilecek vekalet sözleşmeleri danışma, bilgilendirme ve kontrol sözleşmeleri ile bankaların tüketicilere verdiği hizmetler dolayısıyla yaptıkları sözleşmelerdir. Bağlı tüketici kredilerinde kredi kurumlarını malın ayıplarından ötürü satıcı gibi sorumlu tutan TKHK'nun 10. maddesi hükmü kredi kurumunun tüketici ile yaptığı sözleşmenin vekalet sözleşmesi niteliğinde olduğunu göstermektedir.⁸⁹

Genel hükümlerde yer alan sözleşme türlerinden farklı olarak TKHK'da bazı tüketici sözleşmeleri düzenlenmiştir. Bunlar, taksitle satış sözleşmesi, kampanyalı satış sözleşmesi, kapıdan satış sözleşmesi, tüketici kredisi sözleşmesidir. Kanunda bu sözleşme içeriklerine dair emredici hükümler koyularak tüketici korunmaya çalışılmıştır. Ancak, ekonomik ve sosyal hayattaki gelişmeler her geçen gün yeni tüketici sözleşmelerinin oluşumuna neden olmaktadır. Seyahat sözleşmesi, ders

⁸⁵ İNAL, s. 132.

⁸⁶ İNAL, s. 132-133; ZEVKLİLER, s. 74, dpn. 15.

⁸⁷ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 566.

⁸⁸ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 598.

⁸⁹ İNAL, s. 134-135.

verme sözleşmesi gibi. Hiçbir kanunda düzenlenmemiş olan bu sözleşme tipleri doktrinde isimsiz sözleşme olarak adlandırılmaktadır.

İsimsiz sözleşmelerle ilgili en önemli sorun, kanuni düzenlemesi bulunmaması nedeniyle bunlara hangi hukuki hükümlerin uygulanacağıdır. TKHK'nun uygulama alanı bakımından da bu sorun karşımıza çıkmaktadır. İsimsiz sözleşmelere TKHK'nun uygulanabilmesi için her şeyden önce sözkonusu sözleşme tüketici sözleşmesi olmalıdır.

Yargıtay'ın, isimsiz sözleşmelerden ders verme, seyahat sözleşmeleriyle ilgili olarak verdiği kararlarında TKHK hükümlerini çoğu zaman zorlama yoluyla uyguladığı görülmektedir.⁹⁰

---

⁹⁰ OZANOĞLU, s. 57.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİ

VE

SÖZLEŞMENİN TARAFI OLARAK KREDİ KURUMLARI

§ 3. TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİ

I. GENEL OLARAK KREDİ KAVRAMI, TÜRLERİ VE KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİ

A. KREDİNİN TANIMI

Kredi kelimesinin günlük dildeki kullanımı ile hukuk ve ekonomi dilindeki kullanımı farklıdır.⁹¹ Günlük yaşamımızda kredi kelimesi borçluya duyulan kişisel güven⁹² anlamı yanında, bankalar tarafından verilen ödünç parayı da ifade etmektedir.⁹³

Ekonomik yönden kredi, kredi veren tarafın hazır ve kullanılabilir durumda tuttuğu satın alma gücünden belirli bir süre vazgeçip, satın alma gücünü bir başka

---

⁹¹ AKİPEK, s. 7.

⁹² BAYKAL, s. 50; İNAL, s. 1; KAPLAN, İbrahim: Banka Sözleşmeleri Hukuku, C. I, Ankara 1996, s. 120.

⁹³ AKİPEK, s. 7.

kişiy e devretmesi şeklinde tanımlanabilir.⁹⁴ Satın alma gücünün devri ödünç bir miktar paranın nakli dışında mal, teminat gibi finansal değerlerin nakli şeklinde de gerçekleşebilir.⁹⁵

Hukukumuzda kanuni bir tanımı bulunmamakla beraber, 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun (BanK) “genel kredi sınırları, iştiraklere, ortaklara ve mensuplara kredi” başlığı altındaki 11. maddesinde, Kanun'un uygulamasında kredi sayılacak hallerin belirtilmesiyle yetinilmiştir. 3182 Sayılı eski BanK'nun 38. maddesinde ise kredi, “nakit, mal, kefalet, teminat şekli ve mahiyetinde veya herhangi bir şekil ve mahiyette” şeklinde geniş olarak düzenlenmişti.

Hukuki anlamda kredi, kredi veren tarafından, salt kredi alanın yararına veya onun göstereceği bir teminat karşılığında verilen ve geçici olmakla beraber belli bir süre için, belli bir satın alma gücünden vazgeçilmesini gerektiren, bu vazgeçme karşılığında kredi verene faiz sağlayan, maddi bir kazandırmadır.⁹⁶ Kredi alan krediyi vermekle yükümlü olduğundan kredi geçicidir. Kredi veren, kullanımını geçici olarak kendisine terk ettiği müşterisine parayı verirken, müşterisinin kredi değerliliğini, diğer bir ifadeyle güvenilirliğini denetlemekte ve yeterli bilgi sahibi olduktan sonra riske girmektedir.⁹⁷

⁹⁴ TEKİNALP, Banka, s. 350; AKİPEK, s. 6.

⁹⁵ HARVEY, W. Brian/ PARRY, L. Deborah: The Law of Consumer Protection and Fair Trading, 4th Edition, London 1992, s. 261-262.

⁹⁶ AKİPEK, s. 10.

⁹⁷ TEOMAN, Ömer: Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması, İstanbul 1996, s. 212.

B. KREDİ TÜRLERİ

Genel olarak bankaların kullandırdıkları kredilerin büyük bir bölümü “Nakdi Kredi”dir. Nakdi kredi bankanın kredi sözleşmesindeki veya belli koşullarla teminatlı veya teminatsız olarak belli miktar parayı, kredi müşterisine ya da onun göstereceği bir üçüncü şahsa kullandırmasıdır. Bu kredide, banka müşterisine nakit ödemede bulunur. Kullanılan nakdi krediler Türk parası veya yabancı para üzerinden olabilir. Bank’da, banka tarafından verilen kefalet, teminat mektubu, kabul ve ciro gibi işlemler ise, “Gayri Nakdi Kredi” olarak sayılmıştır. Bu sayma sınırlayıcı değildir. Girişilen bir hukuki işlemde taahhüt edilen edim yönünden bankanın garantisini sağlayan gayri nakdi kredi türünde, banka ödeme yapmadan sorumluluk üstlenir.⁹⁸

Bir gerçek veya tüzel kişiye, sadece kişisel taahhüdüne dayanarak verilen kredilere “Açık Kredi” adı verilir. Kredi, teminat karşılığı da verilebilir. “Teminatlı Kredi” de teminat, aynı veya şahsi olabilir. Aynı teminatlar bir gayrimenkul, menkul ya da hak üzerinde kurulabilir ve alacaklıya, üçüncü kişilere karşı alacağını öncelikle alma olanağı verir. Aynı teminatta teminat veren verdiği aynı teminat miktarı ile sınırlı sorumludur. Şahsi teminatta ise, teminat veren kişi alacaklı bankaya karşı teminat miktarı kadar tüm mal varlığı ile sorumludur.⁹⁹

Bir kredi açma sözleşmesine taraf olan gerçek veya tüzel kişiye açılan ve doğrudan doğruya o kişiye kullandırılan kredi, “Doğrudan Kredi” olarak

---

⁹⁸ PARLAK, s. 25.

⁹⁹ AKİPEK, s. 30-32.

adlandırılır.¹⁰⁰ Buna karşılık, “Dolaylı Kredi”, kredi açma sözleşmesine taraf olmayan kişilere de kullandırılan kredidir.¹⁰¹

Krediler genellikle Türk lirası üzerinden verilmektedir. Bununla beraber, kredileri yabancı para üzerinden vermek de mümkündür.

Ülkemizdeki bankacılık uygulamasında, bir yıla kadar vadelenendirilmiş olan krediler “Kısa Vadeli”; bir yıldan sekiz yıla kadar olan krediler “Orta Vadeli” ve sekiz yılın üzerinde olan krediler “Uzun Vadeli” kredi olarak adlandırılmaktadır.¹⁰²

C. KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİ

1. Hukuki Niteliği

Bankalardan kredi talebinde bulunan kişi ya da kuruluşlar ile bankalar arasında kredi işlemi olarak isimlendirilen, kredinin hukuki ve mali şartlarının yer aldığı matbu (basılı) bir belge banka tarafından tanzim olunmaktadır. Genel işlem şartları niteliğinde hükümlerin oluşturduğu “Genel Kredi Sözleşmesi” adı da verilen¹⁰³ bu sözleşmeye genellikle banka, taraf olarak imza atmamakta, sadece kredi lehdarıyla

¹⁰⁰ VURAL, Güven: Türk Banka Hukuku, Ankara 1991, s. 86.

¹⁰¹ PARLAK, s. 27.

¹⁰² VURAL, s. 87.

¹⁰³ SOMUNCUOĞLU, Ünal: Banka Kredi Sözleşmeleri Üzerine Bir İnceleme, YD 1986, C. 12, S. 4, s. 487; AKYOL, Şener: Banka Sözleşmeleri, Ord. Prof. Dr. Kemaleddin Birsen’e Armağan, İstanbul 2001, s. 75; TANDOĞAN, Haluk: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 1985, C I/1, s. 63; TEKİNALP, Banka, s. 352; NERAD, Hasan: Bankaların Genel İşlem Şartları Şeklinde Düzenledikleri Kredi Sözleşmelerinin Özellikleri ve Hükümleri, İşletmelerin Ödeme Güçlüğü Sorunları ve Banka İlişkileri Sempozyumu, İstanbul 1993, s. 178.

kefillerinin imzası yer almaktadır.¹⁰⁴ Bu uygulamaya rağmen, hukukumuzda, doktrinde ve yargı kararlarında kredi sözleşmesi, iki tarafa borç yükleyen ve yazılı şekilde gerçekleştirilen sözleşmeler olarak nitelendirilmekte, bankalara belgede belirlenen şartlarla kredi vermeyi, kredi lehdarına ise aynı şartlarla kredi kullandırmayı amaçlamaktadır.¹⁰⁵ En basit tanımıyla kredi sözleşmesi, “kredi veren bankanın, kredi müşterisine belirli bir limit dahilinde ve belirli veya belirsiz bir zaman süreci içinde bazı şartlarla nakdi veya gayrinakdi kredi kullandırmayı; kredi müşterisinin de borcunu, faiz, komisyon ve diğer yasal giderlerle birlikte vadesinde geri ödemeyi taahhüt ettiği bir çerçeve sözleşmedir”.¹⁰⁶ BK’daki klasik sözleşmelerden hiçbirisi kredi sözleşmelerini nitelendirebilmek için yeterli değildir. Ancak, karz ve cari hesap sözleşmeleriyle ilgili hükümler, mahiyetine uygun düştüğü ölçüde kredi sözleşmelerine de kıyas yoluyla uygulanmalıdır.¹⁰⁷

2. Kurulması ve Hükümleri

Kredi sözleşmesi, bir özel hukuk sözleşmesi olarak BK m. 1 uyarınca, sözleşmenin taraflarını oluşturan banka ve kredi alanın karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları (icap ve kabul) ile sözleşme meydana gelir.¹⁰⁸ Ancak, uygulamada öncelikle, kredi talep eden kişi, ilişki kurduğu bankaya sözlü olarak başvurur. Kredi

¹⁰⁴ Ancak, bir görüşe göre, bu uygulama, BK’nın 13. maddesinde yer alan “Tahriri olması icap eden akitlerde, borç deruhte edenlerin imzaları bulunmak lazımdır” hükmüne aykırılık teşkil etmekte ve bu şekilde yapılan sözleşmeler batıl sayılmalıdır: SOMUNCUOĞLU, s. 491-492.

¹⁰⁵ SOMUNCUOĞLU, s. 487; KAPLAN, İbrahim: Banka Sözleşmelerinin Yorumu ve Tamamlanması, BATİDER 1987, C. XIV, S. 2, s. 14-15; AKYOL, Banka Sözleşmeleri, s. 89.

¹⁰⁶ AKYOL, Banka Sözleşmeleri, s. 94; TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 331-332; TEKİNALP, Banka, s. 353; ERTAN, Kerem: Banka Kredi Açma Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği ve Özellikle Çerçeve Anlaşma Olma Özelliği, Legal Hukuk Dergisi 2003, S.7, s. 1665 vd.

¹⁰⁷ KAPLAN, s. 16; KAPLAN, Banka Sözleşmeleri, s. 31; KAYAR, İsmail: Kredi Sözleşmelerinde Bankaya Tek Yanlı Faiz Artırma Yetkisi Veren Hükümlerin Geçerliliği Ve Uygulaması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1997, C.I, S.2, s. 83; ASLAN, s. 204.

¹⁰⁸ BAYKAL, s. 53.

talebinin gerekli incelemeler yapıp onaylanmasından sonra “Genel Kredi Şartları” adı verilen belge kredi talep eden kişiye imzalatılır.¹⁰⁹ Bununla beraber, özel hukuk ilişkilerindeki “sözleşme özgürlüğü” ilkesi kredi sözleşmelerinde de geçerli olduğundan, bankalar tarafından hazırlanıp, kredi alanın metni kabul edip imzalamasıyla kurulan kredi sözleşmelerindeki kayıtlar da, ancak sözleşme özgürlüğüne getirilen sınırlar içinde tarafları bağlayıcı olacaktır.¹¹⁰

3. Sona Ermesi

Öncelikle, belli bir süre için yapılan kredi sözleşmeleri doğal olarak bu sürenin bitmesiyle veya haklı nedenle feshin ihbarı yoluyla sona erer. Sözleşme belli bir süreye bağlanmamışsa veya belli bir süreye bağlanmakla beraber taraflar sözleşmenin süresini uzatmışlarsa taraflardan birinin feshi ihbarıyla sözleşme sona erer. İrade bozukluğu hallerinde sözleşmenin sona erdirilebilme imkânı ve yine genel olarak tüm sözleşmeler için sözkonusu olabilen ifanın imkânsız olması hali sona erme sebeplerindendir. Bunların dışında kredinin tamamının kullanılmış olması kredi sözleşmelerine özgü bir sona erme sebebidir. Son olarak kredi alanın acze düşmesi, iflası ve ölümü de kredi sözleşmesini sona erdirebilmektedir.¹¹¹

¹⁰⁹ SOMUNCUOĞLU, s. 488.

¹¹⁰ SUNGURBEY, İsmet: Bankaların Genel Kredi Sözleşmelerindeki Faiz Oranlarını Geçmişe Dönük Olarak, Diledikleri Gibi Artırma Yetkisi Veren Maddelerin, Ahlakı Aykırılıktan Dolayı Batıl Olduğu Konusunda Etüd, İstanbul 1994, s. 13-14; BAYKAL, s. 53.

¹¹¹ AKİPEK, s. 59-61.

II. TÜKETİCİ KREDİSİ, TÜRLERİ VE TÜKETİCİ KREDİSİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Tüketici kredisi ülkemizde ilk kez 1994 yılında, “Ödünç Para Verme İşleri Hakkında 90 sayılı KHK’de değişiklik yapan 545 sayılı KHK” ile kısmen de olsa yasal bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. KHK’nin 3. maddesinde finansman şirketi, “devamlı ve mutad iştigal konusu olarak her türlü mal ve hizmet alımını kredilendirmek üzere ödünç para veren tüketici kredi şirketleri” şeklinde tanımlanmış; 13. maddesinde de Hazine Müsteşarlığı’na finansman şirketlerinin kuruluş ve faaliyetleri ile ilgili usul ve esasları düzenleme yetkisi verilmiştir. “Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik”¹¹², bu yetkiye dayanılarak Müsteşarlıkça çıkarılmıştır. Bu yönetmelik, özellikle finansman şirketlerinin tüketicilerle yapacakları kredi işlemleri hakkında düzenlemelere yer vermesi bakımından önemlidir.

Nihayet, 23.2.1995 tarihinde TKHK kabul edilmiş ve tüketici kredileri hakkında bir hükme yer verilmiştir (m.10). 4822 Sayılı yeni Kanun ile TKHK’nun bazı maddelerinde değişiklik yapılmış ve kanuna yeni maddeler eklenmiştir.

A. TÜKETİCİ KREDİSİ TANIMI

Tüketici kredisi, yeni TKHK’da, tüketicilerin bir mal veya hizmet edinmek amacıyla kredi verenden nakit olarak aldıkları kredi olarak tanımlanmıştır.

---

¹¹² RG. 26/7/1994- 22002 Sayılı. Söz konusu yönetmelik, 1998, 1999 ve 2001’de olmak üzere üç kez değiştirilmiştir: RG. 20/03/1998-23292, RG. 19/04/1999-23671, RG. 9/11/2001-24578 Sayılı.

Doktrinde ise, tüketici kredisi, bir mal veya hizmetin tedarik edilmesi amacıyla ve bu amaç ticari amaçlar dışında işlemek kaydıyla gerçek veya tüzel kişilere, bunlara duyulan güven, gelir ve mal varlıkları nazara alınarak; banka veya finans kurumlarınca, önceden belirlenen koşullar (faiz, vade gibi) çerçevesinde taksitlerle geri ödenmek üzere verilen kredidir.¹¹³

İngiliz Tüketici Kredisi Kanun'unda tüketici kredisi, kredi verenin borçluya 15 bin İngiliz Sterlin'ini aşmamak üzere kredi sağladığı menkul eşya ile ilgili bir kredi sözleşmesi olarak tanımlanmıştır.¹¹⁴

İsviçre Tüketici Kredisi Kanun'unda ise tüketici kredisi sözleşmesi, kredi verenin, kredi alana, belli bir vade ile veya bir ödünç şeklinde veya herhangi bir mali yardım amacıyla kredi verdiği veya kredi vermeyi taahhüt ettiği sözleşmedir.¹¹⁵

Tüketici kredisi hakkındaki 1986 tarihli Avrupa Birliği Direktifi'nde ise tüketici kredisi, bir kredi verenin, bir tüketiciye ertelenmiş ödeme, ödünç verilmesi veya başka benzeri mali destek verilmesini taahhüt ettiği ya da taahhüt etmeyi vaadettiği bir sözleşme olarak tanımlanmıştır.¹¹⁶ Bununla beraber, taşınmaz alımı için verilmiş krediler ile taşınmaz rehni ile teminat altına alınmış krediler istisna edilmiş, bu alandaki düzenlemeler ulusal hukuklara bırakılmıştır.

¹¹³ ARKAN, Sabih: Tüketici Kredisi ve Uygulaması, BATİDER 1989, C. XV, S. 1-4, s. 20-21.

¹¹⁴ BORRIE, Gordon: Commercial Law, 6.Edition, London 1988, s. 204; GEZDER, s. 23.

¹¹⁵ AKİPEK, s. 143.

¹¹⁶ PARLAK, s. 66.

B. TÜKETİCİ KREDİSİ TÜRLERİ

1. Nakit Kredisi

Nakit kredilerde banka, belli bir miktar paranın mülkiyetini bir defada müşterisine geçirmekte, müşteri ise aldığı para ödücünü tek seferde ya da taksitler halinde geri ödemektedir. Nakdi krediler döner değildir. Cari hesap şeklinde çalışmaz. Bu kredide müşteri bankaya özel amaçlar için edinmek istediği mal ve hizmetin ne olacağı konusunda bilgi vermek zorunda değildir. Belirlenen limit çerçevesinde serbest bir şekilde harcama yapılabilir.¹¹⁷

2. Bağlı Kredi

Bağlı kredi türünde, kredi veren belirli satıcılarla sözleşme yapar ve tüketici ancak bu sözleşmeyi yapan satıcıdan ya da hizmet sunandan, belirlenen mal ya da hizmeti edinmek istediği zaman, bu krediden yararlanır ve kredi ödemesini kredi verene yapar. Burada üçlü bir sözleşme ilişkisi vardır:

- Tüketiciyle kredi veren arasındaki tüketici kredisi sözleşmesi,
- Tüketiciyle satıcı veya sağlayıcı arasındaki mal alımına veya hizmet sağlanmasına ilişkin sözleşme,
- Kredi verenle satıcı veya sağlayıcı arasındaki çerçeve sözleşme.

---

¹¹⁷ GEZDER, s. 29-30.

Dolayısıyla, satıcı ya da hizmet sunanla kredi veren arasındaki ilişki, satıcı ya da hizmet sunanla tüketici arasındaki ilişki ve tüketici ile kredi veren arasındaki ilişki olmak üzere üç köşeli bir hukuki ilişki doğmaktadır. Bu üç sözleşme birbirleriyle bağlı olup, birleşik sözleşmeler oldukları savunulmaktadır¹¹⁸

C. TÜKETİCİ KREDİLERİNİN BANKA KREDİLERİ İÇİNDEKİ YERİ

Tüketici kredisi, kredi fonksiyonu taşıyan nakdi bir kredidir.¹¹⁹ Nakdi kredi çeşitleri içinde de sabit vadeli para ödücü şeklinde işlemektedir.¹²⁰ Tüketici kredisi, tüketiciye banka veya finans şirketi tarafından nakit olarak ve toptan ödenmekte; kredi verilirken vade tayin edilmekte ve ödeme tutarı da genellikle aylık olarak ve sabit bir şekilde belirlenmektedir. Başka bir açıdan tüketici kredisi, “doğrudan kredi” olarak nitelendirilebilir. Zira, tüketiciye doğrudan nakit olarak verilmektedir. Ayrıca, tüketici kredisi, tüketici ile banka arasında yapılan sözleşmeye bağlı olarak açık ya da teminatlı kredi olarak da verilebilir. Tüketici kredisi genel olarak Türk Lirası üzerinden verilir. Bununla beraber, yabancı para üzerinden verilmesi de mümkündür. TKHK uyarınca tüketicinin borç miktarından önceden haberdar olması ve bu miktarın arttırılamaması gerektiğinden, yabancı paraya endeksli tüketici kredisi verilemez.¹²¹

¹¹⁸ HATEMİ, Hüseyin/ SEROZAN, Rona/ARPACI, Abdülkadir: Borçlar Hukuku Özel Bölüm, İstanbul 1992, s. 42; ZEVLİLER, s. 289-290; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 19.

¹¹⁹ KAPLAN, Banka Sözleşmeleri, s. 127; KOSTAKOĞLU, Cengiz: Banka Kredi Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar, İstanbul 2001, s. 104 vd.; AKİPEK, s. 10.

¹²⁰ REİSOĞLU, Seza: Bankalar Kanunu Şerhi, Ankara 2002, s. 374.

¹²¹ AKİPEK, s. 35; Yeni TKHK’da tüketicilerin yabancı para üzerinden ve yabancı para borçlarına uygulanan en yüksek faiz oranı ile kredi sözleşmeleri yaparak borçlandırılması ile ilgili nisbi emredici bir hükme yer verilmemiş olması eleştiri konusu olmuştur: DEMİR, Mehmet: 4822 Sayılı Kanun ile Tüketici Sözleşmeleri Alanında Getirilen Yenilikler, BATIDER 2003, C. XXII, S. 1, s. 225.

D. TÜKETİCİ KREDİSİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Tüketici kredisi, hukuki niteliği itibariyle bir sözleşmedir. TKHK m. 10'da tüketici kredisi sözleşmesi olarak ifade edilen bu sözleşmede kredi veren tarafından belli bir miktar paranın faiz karşılığı kullandırılması söz konusudur.

Tüketici kredisi sözleşmesi, “Kredi Açma Sözleşmesi” benzetmekle beraber, bu sözleşme türünden oldukça farklıdır. Bankalar, gerçek veya tüzel kişilere, Bank ile düzenlenen sınırlar içinde, açık veya teminat karşılığı krediler açarlar. Banka kredi sözleşmelerinde taraflardan biri olan banka, kredi açmayı kabul etmekte, belirlediği miktarda krediyi diğer tarafa sözleşme koşulları içinde tamamen veya kısmen kullandırmakta ve kullandığı bu krediyi tamamen veya kısmen kesmekte yetkilidir.¹²² Kredi açma sözleşmesinin hukuki niteliği konusunda doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır. Baskın görüş, bu sözleşmenin sui generis olduğu yönündedir.¹²³ Bununla beraber doktrinde¹²⁴ kredi açma sözleşmesinin karz sözleşmesi sayılacağı görüşü de savunulmaktadır.

Kredi açma sözleşmesinde, kredi veren bir karşılık için kredi alana belli bir limit çerçevesinde devamlı olarak veya belirli süreli olmak üzere kredi açmayı veya kendi kredisini onun yararına kullanmayı taahhüt eder ve karşılığında faiz ve komisyon alır. Kredi olarak verilen paranın ödenmesiyle sözleşme sona ermez, belirlenen limit çerçevesinde sürekli olarak para çekilebilir. Ayrıca, kredi alan,

---

¹²² KOSTAKOĞLU, s. 61.

¹²³ AKİPEK, s. 68; ASLAN, s. 204; KAPLAN, Banka Sözleşmeleri, s. 31.

¹²⁴ DOĞANAY, İsmail: Bankalar ile Kredi Müşterileri Arasında Düzenlenen Kredi Sözleşmesindeki Faiz Oranı Miktarını, Bankalar Müşterileri Aleyhine Tek Taraflı Olarak Değiştirilebilir mi? Yaklaşım 1994, C. II, S. 23, s. 88.

kredisini serbestçe kullanabilir.¹²⁵ Tüketici kredi sözleşmesinde ise, kredi tüketiciye bir defada ve nakden ödenerek kullanılmakta ve kredi veren ile kredi alan arasındaki ilişkiler, verilen kredinin taksitlerle tamamen ifası üzerine sona ermektedir.¹²⁶ Sonuç olarak, kredi açma sözleşmesindeki süreklilik unsuru, tüketici kredisi sözleşmesinde bulunmamaktadır.¹²⁷

Tüketici kredisi sözleşmesi ile benzerlik gösteren bir diğer sözleşme “Karz Sözleşmesi”dir. BK’nun 306. maddesinde: “Karz, bir akittir ki onunla ödünç veren, bir miktar paranın yahut diğer bir misli şeyin mülkiyetini ödünç alan kimseye nakil ve bu kimse dahi buna karşı miktar ve vasıfta müsavi aynı neviden şeyleri geri vermekle mükellef olur.” şeklinde tanımlanan karz sözleşmesinin konusunu para veya misli şeyler oluşturur. Karz verenin borcu, sözleşmenin konusunu oluşturan para ya da misli eşyanın mülkiyetini karz alana geçirmektir. Karz alan da karz olarak aldığı şeyi aynı miktar ve vasıfta geri vermekle yükümlüdür. Karz alanın diğer bir borcu da faiz borcudur. Faiz borcu “İvazlı karz sözleşmesi”nde sözkonusu olacaktır.¹²⁸

Doktrinde genellikle tüketici kredisi sözleşmesi, hukuki niteliği itibariyle karz sözleşmesi olarak kabul edilmektedir.¹²⁹ İvazsız, yani faizsiz karz sözleşmelerini bir kenara bıraktığımızda, belli bir miktar paranın ödünç verilerek faiziyle birlikte geri ödendiği karz sözleşmeleri ile tüketici kredisi sözleşmelerinin benzerlik gösterdiği

¹²⁵ AKINTÜRK, Turgut: Borçlar Hukuku, 7. Bası, İstanbul 1999, s. 228; ARKAN, Uygulama, s. 28; GEZDER, s. 71-72.

¹²⁶ ARKAN, Uygulama, s. 28.

¹²⁷ GEZDER, s. 73.

¹²⁸ AKINTÜRK, s. 229-234.

¹²⁹ ARKAN, Uygulama, s. 27-28.

söylenbilir. Ancak, tüketici kredisi sözleşmesinden farklı olarak karz sözleşmesi her hangi bir şekle bağlı değildir. Ayrıca, tüketici kredisi belli bir amaçla, bir mal veya hizmet edinmek amacıyla verilmektedir.¹³⁰ Bu farklara rağmen, TKHK’da hüküm bulunmaması halinde BK’nun karz sözleşmesine ilişkin hükümleri tüketici kredisi sözleşmesinde de uygulanabilecektir.

Tüketici kredisi sözleşmesi, süreklilik unsurunu bünyesinde bulundurmaması bakımından farklılık arzemesine rağmen kredi sözleşmesine¹³¹; şekle bağlı olması ve belli bir amaçla verilmesi bakımından farklılık arzemesine rağmen BK m. 306 vd. hükümlerinde düzenlenmiş olan faizli karz sözleşmesine¹³² benzemektedir. Bu nedenle, tüketici kredisi sözleşmesinin, bazı yönleriyle kredi açma sözleşmesi niteliği gösterirken bazı yönleri ile de karz sözleşmesine yaklaştığı söylenebilir.¹³³ Bununla beraber, doktrinde bağlı kredi sözleşmesi niteliğindeki tüketici kredisi sözleşmesinin isimsiz sözleşme olduğu yönünde görüşler vardır.¹³⁴ Bunlara göre, bağlı kredi sözleşmesi her ne kadar kanunda düzenlenmiş ve isimlendirilmiş olsa da bu düzenleme onun isimsiz sözleşmelerden birleşik sözleşmeler grubuna dahil edilmesine engel olamaz.¹³⁵

---

¹³⁰ AKİPEK, s. 217.

¹³¹ GEZDER, s. 73.

¹³² ARKAN, Uygulama, s. 27-28; GEZDER, s. 67; OZANOĞLU, Sözleşme, s. 89.

¹³³ AKİPEK, s. 213-214; ARKAN, Uygulama, s. 27-28.

¹³⁴ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 19; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 42; ZEVKLİLER, s. 289-290; İNAL, 238.

¹³⁵ GEZDER, s. 68.

III. TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİ

A. SÖZLEŞMENİN KURULMASI

Tüketici kredisi sözleşmesinde, kredi veren tüketici ile yapacağı sözleşmenin metnini hazırlar. Tüketici de, yine kredi verenin hazırlamış olduğu başvuru formunu doldurarak, kendisinin kredi verilebilirliğinin araştırılmasını ister. Araştırma olumlu sonuçlanırsa, kredi veren, tüketiciyi sözleşmeyi imzalaması için davet eder. Bu davet bir icap niteliğindedir. Tüketici sözleşmeyi imzaladığında sözleşme kurulmuş olur.¹³⁶

B. TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI

1. Sözleşmenin Tarafları

a. Tüketici

Kredi alan, TKHK'da tüketici¹³⁷ olarak adlandırılmıştır. Ülkemizde, tüketici kredisini en çok %45 oranında ücretlilerin kullandığı görülmektedir. Serbest meslek sahiplerinde bu oran %9,9'a düşmektedir.¹³⁸

¹³⁶ ARKAN, Uygulama, s. 28-30.

¹³⁷ Bkz. Tüketici kavramı ile ilgili açıklamalar, yukarıda, s.15-17.

¹³⁸ Türkiye Bankalar Birliği, Tüketici Kredileri Konsolide Raporu (01.01.2004-31.03.2004 Dönemi).

b. Kredi Veren

Tüketici kredisi sözleşmesinin diğer tarafı, genellikle bir krediyi mesleki veya ticari olarak veren tüzel ya da gerçek kişi olarak tanımlanmaktadır. TKHK m. 3/k'da kredi veren, mevzuatları gereği tüketicilere nakit kredi vermeye yetkili olan banka, özel finans kuruluşu ve finansman şirketi olarak tanımlanmış, kanunun eski metninden farklı olarak özel finans kuruluşu da kredi veren sayılmıştır.

Bankacılık faaliyeti ticari bir iştir ve bankalar gerek kuruluş şekli gerekse faaliyet alanı yönüyle ticari bir işletmedir. Bu ticari işletmeyi işleten anonim şirket tacirdir. Bankaların faaliyetleri Bank'da sınırlı bir şekilde belirtilmiştir. Bunlar, mevduat kabulü, nakdi ve gayri nakdi kredi işlemleri, sermaye piyasası işlemleri, çek ve poliçe muhataplığı, altın alım ve satımı, havale, kambiyo senedi iştir ve iskontosu, danışmanlık, menkul kıymetler dışında kalan kıymetli evrakın halka satışı, saklama ve kiralama işlemleridir.¹³⁹

Finansman şirketleri ise, Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik'te tanımlandığı üzere, devamlı ve mutad iştirigal konusu olarak her türlü mal ve hizmet alımını kredilendirmek üzere ödünç para veren tüketici kredi şirketleridir (m. 2).

---

¹³⁹ KOSTAKOĞLU, s. 2; AKİPEK, s. 166.

2. Sözleşmenin Konusu

TKHK’da, tüketici sözleşmelerinin konusunu oluşturabilecek mallar “alışverişe konu olan taşınır eşya, konut ve tatil amaçlı taşınmaz mallar ve elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri gayri maddi mallar” olarak; hizmetler ise bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan mal sağlama dışındaki faaliyetler olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, sadece kanundaki tanıma uyan mal ve hizmetlerin edinilmesi için verilen krediler, tüketici kredisi sayılacaktır. Kanunun eski metninde yer alan mal kavramının genişletilmesi ve böylece konut ve tatil amaçlı taşınmaz malların alımı için verilen kredilerin de tüketici kredisi sayılacak¹⁴⁰ olması olumlu bir gelişmedir.

Tüketici kredisi, uygulamada ev, otomobil, beyaz eşya gibi bazı malların alınması veya eğitim, sağlık, tatil gibi bazı hizmetlerin gördürülmesi amacıyla verilir. Ülkemizde tüketici kredilerinin mal ve hizmet gruplarına göre dağılımında, dayanıklı tüketim malları, eğitim, tatil, gıda, giyim gibi kalemleri içeren grubun %45 ile en büyük paya sahiptir. Bunu sırasıyla %43 ve %12’lik oranlar ile taşıt ve konut kredileri izlemektedir.¹⁴¹

¹⁴⁰ Değişiklik öncesi TKHK’da konut alımı için verilen kredinin tüketici kredisi sayılmaması, kişilerin, konunun özel önemi nedeniyle bu krediyi alırken derinlemesine düşünecekleri ve tüketici kredileri için geçerli olabilecek risklerin bu halde sözkonusu olmayacağı gerekçesiyle açıklanıyordu: ARKAN, s. 36, dpn. 5.

¹⁴¹ <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3aylik/tuketici/mart2004.zip>, 27.04.2004.

C. TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNDE ŞEKİL ŞARTLARI

1. Tüketici Kredisi Sözleşmesinin Yazılı Biçimde Yapılması Zorunluluğu

Tüketiciyi ispat sorunundan kurtarmak, kredi verenin hazırlamış olduğu standart sözleşmedeki haksız şartlardan koruyabilmek için, TKHK'nun değişik 10.maddesine göre tüketici kredisi sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması ve sözleşmenin bir nüshasının da tüketiciye verilmesi zorunludur. Tüketici kredisi hakkındaki AB Direktifi'nde de kredi sözleşmelerinin yazılı şekilde yapılacağı ve sözleşmenin bir nüshasının tüketiciye verilmesi gerektiği düzenlenmiştir (m.4). İngiliz Hukukunda ise, Direktif'ten önce kredi sözleşmesinin yazılı şekilde yapılacağı hükme bağlanmıştır.¹⁴²

Emredici nitelikteki 10.madde hükmüne uyulmamasının sonucu sözleşmenin geçersizliğidir.¹⁴³ BK'nun genel hükümleri dikkate alındığında (BK m.20), şekle aykırılık halinde tüketici kredisi sözleşmesinin kesin hükümsüz olacağı, geçersiz sözleşmeye dayanılarak alınan kredinin ise sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri istenebileceği sonucuna varılır. Ancak, bu çözümün doğrudan kabul edilmesi halinde, tüketici, kredi verene taksitlerle yapacağı geri ödemeyi tek seferde yapmak zorunda kalacak ve sonuç TKHK'un tüketiciyi koruma amacıyla bağdaşmayacaktır. O halde, sözleşmeyi tüketici lehine ayakta tutmak için başka bir yol bulunmalıdır.¹⁴⁴ Alman Hukukunda, kredinin tüketiciye ödenmiş olması geçersizliği ortadan kaldıracığı ve bu durumda, yerine göre kanuni faiz oranının uygulanması veya

¹⁴² BORRIE, s. 188-189.

¹⁴³ ZEVLİLER, s. 284; İNAL, s. 211.

¹⁴⁴ GEZDER, s. 102-106.

sözleşmede gösterilmeyen masrafların talep edilmemesi ya da sözleşmede sözü edilmeyen teminatların verilmesinin istenememesi gibi sonuçlar doğacağı hükme bağlanmıştır.¹⁴⁵ Doktrinde çoğunlukla benimsenen görüş uyarınca, kanunda özel bir hüküm olmadıkça şekilsizlik nedeniyle batıl olan bir sözleşmenin ifası da geçersizdir. Ancak, bu kural MK. m.2’de yeralan dürüstlük kuralına aykırı olacak şekilde kullanılamayacağından geçersizlik, MK. m.2 ile bertaraf edilebilecektir.¹⁴⁶ Şekle aykırılığı ileri sürme de bir hak olarak bu genel sınır çerçevesinde kullanılabilir. Bir hakkın kötüye kullanılmış sayılabilmesi için, yeni MK m. 2/II’de “hakkın açıkça kötüye kullanılması” kavramına yer verildiğinden, objektif bakımdan bu hakkın amacı dışında kullanılmasının şart olduğu sonucuna varılmaktadır.¹⁴⁷ Şekle aykırılığı ileri sürme hakkı, açıkça amacına aykırı olarak kullanılırsa kötüye kullanılmış olur.¹⁴⁸ Objektif görüşten hareketle şekle aykırılığı ileri sürme hakkının kötüye kullanılmış sayılabilmesi için, şekle aykırı bir sözleşmenin mevcut olması, şekle aykırılığı ileri sürme hakkının dürüstlük kuralına (şeklin amacına) aykırı şekilde kullanılması, şekle aykırılığı ileri sürme hakkının kullanımından bir zarar doğmuş olması ve şekle aykırılığı ileri sürme hakkının kullanılmasının sınırını belirleyen açık bir kural bulunmaması gerekir.¹⁴⁹ Hakkın kötüye kullanılıp kullanılmadığını tespititte, taraflar arasındaki menfaat dengesi de dikkate alınır. Şekle aykırılığı ileri süren tarafın menfaati yokken, diğer tarafı zarara sokmak için hakkını kullanması halinde kötüye kullanım sözkonusu olmaktadır.¹⁵⁰

¹⁴⁵ ARKAN, s. 38.

¹⁴⁶ KILIÇOĞLU, Ahmet, M.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2001, s. 75-76.

¹⁴⁷ KILIÇOĞLU, s. 78.

¹⁴⁸ ALTAŞ, Hüseyin: Şekle Aykırılığın Olumsuz Sonuçlarının Düzeltilmesi, Ankara 1998, s. 160.

¹⁴⁹ EDİS, Seyfullah: Türk Borçlar Hukukuna Göre Satıcının Ayıba Karşı Tekeffül Borcu, Ankara 1963, s. 349; TEKİNAY, Selahattin, Sulhi/ AKMAN, Servet/ BURCUOĞLU, Haluk/ ALTOP, Atilla: Tekinay Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul 1993, s. 143.

¹⁵⁰ ALTAŞ, s. 162; KILIÇOĞLU, s. 77.

Türk Hukuk düzenindeki şekle ilişkin kurallar ve geçerlilik şartı olan şeklin anlam ve amacı, şekle aykırı sözleşmenin geçersiz olmasının olumsuz sonuçlarının hakkın kötüye kullanılması yasağı ile aşılmasına, izin vermektedir.¹⁵¹

Alman MK'nun BGB 313. paragrafında ifanın şekildeki geçersizliği gidereceği öngörülmüştür. Türk Hukukunda sadece özel hükümlerde benzer düzenlemelere yer verilmiştir. Örneğin, bağışlama taahhüdü, şekle uyulmadan yapılsa da ifa edilmişse elden bağış gibi kabul edilir (BK. 238 /3f).

Şekle aykırı sözleşmeden doğan edimler ifa edilmişse ve şekle aykırılığı ileri sürmek hakkın kötüye kullanılması oluşturuyorsa hakkın kötüye kullanılmasının olumsuz etkisinden sözedilir.¹⁵² Bu halde, hakim, hakkın kötüye kullanılması yasağının düzeltici işlevinden yararlanarak somut olaydaki geçersizliğin sonuçlarını dikkate almaz.¹⁵³ Buna bağlı olarak, taraflar edimlerin iadesini isteyemez. İngiliz Hukukunda, hakime, şekle ilişkin eksiklerde, sözleşmeyi geçersiz kılmayı veya sözleşmenin korunması tüketici lehine ise eksiklikleri tamamlayarak sözleşmeyi ayakta tutmayı tercih konusunda takdir yetkisi verilmiştir.¹⁵⁴ Hukukumuzda da tüketici kredisi sözleşmelerinde de Kanunla belirlenen unsurlardan her hangi birinin bulunmaması halinde hakimin her somut olayın özelliğine göre, sözleşmeyi geçersiz kılmak ya da eksik unsurları tamamlayarak ayakta tutmak konusunda takdir yetkisi bulunmaktadır.

---

¹⁵¹ ALTAŞ, s. 166.

¹⁵² ALTAŞ, s. 174.

¹⁵³ ALTAŞ, s. 185; KILIÇOĞLU, s. 85.

¹⁵⁴ BORRIE, s. 189-190.

2. Tüketici Kredisi İşlem Şartları

Tüketici kredisi sözleşmelerinde şekil şartı olarak yazılılık dışında bazı sözleşme şartlarının da bulunması kanunen zorunlu kılınmış, böylece tüketicinin, kredi veren tarafından hazırlanan sözleşme metnine konulacak haksız şartlara¹⁵⁵ karşı korunması amaçlanmıştır (TKHK m. 10). TKHK'nun 10. maddesinde 9 bend halinde sayılmış olan bu şartlar “Tüketici Kredisi İşlem Şartları” olarak adlandırılmaktadır.¹⁵⁶ Emredici nitelikteki 10.madde hükmüne uyulmamasının sonucu sözleşmenin geçersizliği¹⁵⁷ olup, şekle aykırılığa ilişkin yaptığımız açıklamalar¹⁵⁸ burada da geçerli olacaktır.

Kredi alan tüketici, bir mal veya hizmeti edinmek için kredi verenden kredi talep ettiğinde, alacağı kredi için faizin hesaplandığı yıllık oranı, gecikme faizi oranını, faiz ve diğer unsurlarla beraber toplam borç tutarını kesin olarak bilirse, kredi hakkında çok daha bilinçli karar verebilecektir.¹⁵⁹ Ayrıca, yeni TKHK'da, kredi alana, taksitleri vadesinde ödememesi durumunda uygulanan gecikme faizi oranına, kredi faizinin %30'unu geçmeyecek şekilde sınırlama getirilmiştir.

¹⁵⁵ Tüketici Sözleşmelerindeki haksız koşullar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. BANAKAS, Stathis: Tüketici Sözleşmelerinde Haksız Koşullar, İngiliz Hukukunun Avrupalılaşması, (Çev. AKİPEK, Şebnem) BATIDER 2000, C. XX, S. 3, s. 197; ATAMER, Yeşim, M.: Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, İstanbul 1999, s. 9 vd.; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 154 vd.; ÖZ, Turgut: Tüketici Hukuku Bakımından Genel İşlem Şartları, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2003, C. 1, S. 1-2, s. 129.

¹⁵⁶ AKİPEK, s. 236 vd.; İNAL, s. 198; ZEVLİLER, s. 286.

¹⁵⁷ ZEVLİLER, s. 284; İNAL, s. 211.

¹⁵⁸ Bkz. Tüketici Kredisi Sözleşmesinde Şekil Şartları başlığı altında yaptığımız açıklamalar, yukarıda, s. 48 vd.

¹⁵⁹ BOURGOIGNIE, Thierry/ CAMBIER, Véronique: Türkiye'nin Tüketici Koruması Mevzuatının Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması, İKV, Yayın No. 155, İstanbul 1999, s. 24; GEZDER, s. 110.

Kredi alanın, hangi tarihlerde ne miktarda ödeme yapacağını bilmesi, krediyi ödeme borcunu tam ve zamanında yerine getirmesi amacıyla, tüketici kredisi sözleşmesinde, ödeme tarihleri, anapara, faiz, fon ve diğer masrafların ayrı ayrı belirtildiği ödeme planına da sözleşmede yer alması gerekmektedir.

Kredinin vadesinden önce kapatılmasına ilişkin şartlara da sözleşmede yer verilmelidir. Böylece, Alman Tüketici Kredileri Yasası'nda ve Avrupa Birliği Direktifi'nde düzenlendiği gibi tüketicinin borcunu sözleşmenin kurulması anında kararlaştırılan vadeden önce kapatma hakkıyla, kalan borcu için yürütülmesi ön görülen faiz ve diğer ödeme yükümlerinden kurtulması sağlanmaktadır.¹⁶⁰ Kredi alan, aldığı krediyi vadesinden önce, vadesi gelmemiş bir ya da daha fazla taksidi de vadesi gelmeden ödeyebilir. Kredi veren ise, ödenen miktara göre gereken faiz ve komisyon indirimini yapmakla yükümlüdür. Ancak, tüketicinin kredinin bir bölümü için yaptığı ödeme, tüketici faiz ve giderleri önceden ödemişse, ana borçtan indirilebilecektir (BK 84). Oysa, uygulamada tam tersi yapılmakta, yapılan kısmi ödemeler doğrudan ana alacaktan indirilmektedir.¹⁶¹

TKHK'nun 10. maddesinde yapılan değişiklikte kredi verenin yapacağı faiz ve komisyon indirimi Bakanlık tarafından belirlenecek usul ve esaslara bağlanmıştır. Ancak, faiz ve komisyon dışında diğer masrafların indirime dahil olup olmayacağı konusu tartışmalıdır.¹⁶² M.10, f.2 ile f.4 birarada değerlendirildiğinde indirimin neleri kapsayacağı ve indirime konu toplam miktarın ne olacağının da sözleşmede bulunması gereken zorunlu unsurlardan olduğu sonucuna varılır. AB Direktifi'nde tüketicinin

¹⁶⁰ GEZDER, s. 131; TWIGG-FLESNER, s. 23; BOURGOIGNIE/CAMBIER, s. 24.

¹⁶¹ PARLAK, s. 44.

¹⁶² DEMİR, s. 226.

kredinin toplam maliyetinden hakkaniyete uygun bir indirim yapılmasını isteyebileceği düzenlenmiştir. Toplam maliyetin içinde faiz, komisyon ve diğer masraflar da girmektedir.¹⁶³

TKHK'nun 10. maddesi değişiklik sonrasında kredinin yabancı para cinsinden kullanılması durumuna özel bir koşul daha öngörmüştür. Buna göre, tüketici kredisi, yabancı para birimi cinsinden kullandırılıyorsa, geri ödemeye ilişkin taksitlerin ve toplam kredi tutarının hesaplanmasında, hangi tarihteki kurun dikkate alınacağı bir koşul olarak sözleşmeye konulmalıdır.

Son olarak, borçlunun temerrüdüne ilişkin şartların da sözleşmede belirtilmesi zorunlu tutulmuştur.

Tüketiciyi haksız şartlara karşı korumak amacıyla, tüketici kredisi sözleşmesinin içermesi gereken hususların Kanunda sınırlı olarak sayılmasıyla yetinilmemiş (m.10), TKHK'una eklenen "Sözleşmedeki Haksız Şartlar" başlığı altında düzenlenmiş bulunan 6. madde ile genel işlem şartları¹⁶⁴ diyebileceğimiz bu tür kayıtların tüketici için bağlayıcı olmayacağı da hükme bağlanmıştır. Bu maddeye göre, satıcı veya sağlayıcının tüketiciyle müzakere etmeden, tek taraflı olarak sözleşmeye koyduğu, tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde iyi niyet kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme koşulları haksız şarttır.

¹⁶³ BOURGOIGNIE/CAMBIER, s. 24.

¹⁶⁴ Sözleşme taraflarından birinin, ileride kuracağı sözleşmelerde sözleşmenin diğer tarafına değiştirilmeden kabul edilmek üzere sunduğu, önceden tek yanlı olarak tespit ettiği sözleşme şartlarına "genel işlem şartı" adı verilmektedir: ATAMER, s. 61; EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, İstanbul 2003, s. 278; OĞUZMAN, Kemal/ ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1995, s. 20; DEMİR, s. 214.

Genel işlem şartlarına karşı diğer tarafın korunması gerektiği düşüncesi son zamanlarda genel bir akım olarak savunulmaktadır. Bu nedenle, bazı ülkelerde tüketicileri genel işlem şartlarına karşı korumak için özel yasalar çıkarılmaktadır. Örneğin Almanya’da “Genel İşlem Şartları Kanunu” yürürlüğe konularak, tüketici tarafından bu tür sözleşme hükümlerinin geçersizliğini ileri sürebilme, bunların önceden sözleşmeye konulmasının geçersiz sayılması imkânları öngörülmüştür.¹⁶⁵ Avrupa Birliği Hukukunda da Tüketici Sözleşmelerinde yeralan Haksız Şartlara ilişkin 1993 Direktifi (The 1993 Directive on Unfair Terms in Consumer Contracts)¹⁶⁶ bu amaç doğrultusunda atılan ilk adım olmuştur. Direktifin 3. maddesinde ve ekinde tüketici sözleşmelerinde haksız sayılabilecek hükümler sıralanmış ancak, bu tür hükümlerin, 3. madde ve eklerinde belirtilenlerle sınırlı olmadığı da belirtilmiştir. Örneğin, taraflarca ferden, özel olarak kararlaştırılmış bir sözleşme hükmü, iyi niyet kurallarına aykırı ise veya tarafların bu sözleşmeden doğan hak ve borçlarında tüketici zararına açık bir dengesizliğe yol açacak nitelikte ise, haksız sayılmaktadır.¹⁶⁷ Ayrıca, 5. maddesi uyarınca, tüketici sözleşmelerindeki hükümler basit ve kolay anlaşılabilir bir dille yazılmalıdır. Hükmün yorumlanmasında tereddüt halinde o hükümle yükümlülük altına giren lehine, diğer bir deyişle tüketici lehine olan anlam tercih edilecektir.

¹⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. DEUTSCH, Erwin: Avrupa Ortak Pazarında Tüketicinin Korunması- Avrupa Direktifi ve Alman Genel İşlem Şartları Hakkında Kanun, (Çev. HAVUTÇU, Ayşe) Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu’na Armağan, İzmir 1997, s. 260 vd.; ÖZ, s. 131; ÖZEL, Çağlar: Haksız Genel İşlem Şartlarına Karşı Tüketicinin Korunması Sorununa Bir Bakış ve Almanya Örneği, BATIDER 1999, C. XX, S. 2, s. 58 vd.

¹⁶⁶ 93/ 13/ AET: BROWNSWORD, Roger/ HOWELLS, G: The Implementation of the EC Directive on Unfair Contract Terms in Consumer Contracts, Some Unresolved Questions, Journal of Business Law 1995, s. 244.

¹⁶⁷ ATAMER, Yeşim M.: (TEKİNALP/TEKİNALP), AB Hukuku, 2. Bası, İstanbul 2000, s. 659; ULAŞ, s. 1185.

Türk Hukukunda genel işlem şartlarının hangi koşullarda geçerli ve bağlayıcı olacağına ilişkin genel bir düzenleme yoktur. Bununla beraber, belli ilkelerden hareket edilerek bu tür hükümlerin geçersiz sayılması doktrinde ve yargı kararlarında¹⁶⁸ kabul edilmektedir. Bu ilkeler,¹⁶⁹

- Sözleşmede özel olarak düzenlenmiş bir konuda genel işlem şartı uygulanmaz.
- Taraflardan biri sözleşme şartlarını incelemekten toptan kabul etmişse, kendisinin okumasına imkan tanınmış olmadıkça bağlayıcı sayılamaz.
- Sözleşmenin karşı tarafının beklemeyeceği kadar umulmadık, olağan dışında bir şart ise veya şaşırtıcı bir hüküm ise bağlayıcı sayılamaz.
- Dürüstlük kurallarına (MK m. 2) aykırı olan hükümlerin iptal edilebilir.
- Genel işlem şartlarında tartışmalı, tereddüt uyandıran hükümler, bunu kaleme alan taraf aleyhine yorumlanır.

Genel işlem şartlarının hangi koşullarda geçerli ve bağlayıcı olacağına ilişkin genel bir düzenleme olmamakla beraber, bazı özel hükümler mevcuttur. Örneğin¹⁷⁰, TTK m. 766, 1266/II; HUMK m. 19/II. Yine, Sermaye Piyasası Kurulu'nun Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Tebliği'nde¹⁷¹ de genel işlem

¹⁶⁸ Örneğin bkz. Yarg. 13.HD, 7/4/1981 T.,1045 E., 2514 K., TEKİNALP, s. 129-131; 3.HD, 2/6/1998 T.,4263 E., 6098 K., YKD, 1998, C. XXIV, S. 8, s. 1140-1141.

¹⁶⁹ TANDOĞAN, Sözleşme Özgürlüğü, s. 31; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 151; SEROZAN, Rona: Tüketiciyi Koruma Kanunu Değişikliğinin Artıları ve Eksileri, İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası 2003, C. LXI, S. 1-2, s. 342; OĞUZMAN/ÖZ, s. 20-21; TEKİNALP, s. 132, 140-145; KAPLAN, Banka Sözleşmeleri, s. 34; TEOMAN, Ömer: Alman Genel İşlem Şartları Yasası'nın Maddi Hukuka İlişkin Hükümlerin Ana Çizgileri ve Bu Alanda Türkiye'de Uygulanabilecek Bir Yasa Taslağı, İstanbul 1981, s. 58 vd.; AKYOL, Banka Sözleşmeleri, s. 112-116; ATAMER, s. 146 vd.

¹⁷⁰ TEKİNALP, Ünal: Türk Bankacılık Uygulamasında Genel İşlem Şartları, Prof. Dr. Ernest E. Hirsch'in Hatırasına Armağan (1902-1985), Ankara 1986, s. 127; BAYKAL, s. 81.

¹⁷¹ Bkz. Seri: V, No: 46, RG. 7/09/2000- 24163 Sayılı.

şartlarına ilişkin hükümler yer alır. Tebliğ'in 13. maddesinde, çerçeve sözleşmelerde sermaye piyasası mevzuatına aykırı hükümlerle müşterinin haklarını ciddi şekilde zedeleyici ve aracı kuruluşlar lehine tek taraflı olağanüstü haklar sağlayan hükümlere yer verilmeyeceği düzenlenmiştir (m. 13/III). Nitekim, yeni TKHK'da genel işlem şartlarına ilişkin 6. ve 10. maddeler de olmak üzere iki özel ve emredici nitelikte hükme yer verilmiştir. Eski Kanun metninde, 10. maddenin " taraflar arasında akdedilen sözleşmede öngörülen kredi şartları tüketici aleyhine değiştirilemez" şeklindeki son cümlesi, genel işlem şartlarına ilişkin en açık ifade olarak değerlendirilmekteydi.¹⁷²

Tüketici kredisi sözleşmesindeki haksız şartları yasaklayan TKHK'nun 6. maddesine göre, satıcı veya sağlayıcının tüketiciyle müzakere etmeden, tek taraflı olarak sözleşmeye koyduğu, tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde iyi niyet kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme koşulları tüketici için bağlayıcı olmayacaktır. Eğer bir sözleşme şartı önceden hazırlanmışsa ve tüketici içeriğine etki edememişse, o sözleşme şartının tüketiciyle müzakere edilmediği kabul edilir.

Ancak, Kanun'un 6. maddesinde sadece, haksız şartın yaptırımının "bağlamazlık" olduğu düzenlenmiş daha açık bir hükme yer verilmemiştir. Örneğin, kayıtların yorumunda tüketiciden yana yaklaşım gereği vurgulanmamış, dürüstlüğe aykırı kaydın tüketiciyi bağlamazlığının tespitinden sonra bu kaydın yerine hakkaniyetli başka bir kuralın konmasından bahsedilmemiştir.¹⁷³

---

¹⁷² ÖZ, s. 137.

¹⁷³ SEROZAN, s. 342.

Sözleşmede yer alan bir şartın bağlayıcı nitelik taşımadığı, sözleşmenin içeriğine dahil olmadığı, emredici hükümlere, dürüstlük kuralına uygun olmadığını iddia eden kredi alan tüketicinin, bu iddiasını ispatlaması gerekir (MK m. 6).¹⁷⁴ Bu halde, kredi alan tüketici, hakimin müdahalesini, söz konusu sözleşme ve genel işlem şartlarındaki kuralların yorumlanmasını, tamamlanmasını veya değişen koşullar çerçevesinde uyarlanmasını ya da geçersiz sayılmasını talep edebilecektir.¹⁷⁵

D. TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNİN HÜKÜM VE SONUÇLARI

Bir sözleşmenin en önemli hükmü, bu sözleşmeden doğan borcun ifasıdır. Borç ifa edilirse sözleşme alacaklı tatmin edilerek sona erecek, edilmezse veya gecikirse ifa edilmemenin sonuçları ortaya çıkacaktır.¹⁷⁶

Tüketici kredisi sözleşmesi, iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olup, hüküm ve sonuçları TKHK'da düzenlenmiştir. Bu nedenle, sözleşmeye öncelikle TKHK hükümleri, bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde BK hükümleri uygulanacaktır.

---

¹⁷⁴ BAYKAL, s. 82. KAPLAN, Banka Sözleşmeleri, s. 78; Buna karşılık DOĞANAY'a göre, mahkemeler yargılamanın her aşamasında sözleşme hükümlerinin kanuna, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına ve objektif iyiniyet kurallarına aykırı olup olmadığını kendiliğinden araştırmalıdır: DOĞANAY, Yaklaşım, s.92-93.

¹⁷⁵ TEKİNALP, Banka, s. 264.

¹⁷⁶ AKİPEK, s. 273.

1. Kredi Verenin Hak ve Borçları

a. Kredi Verenin Hakları

aa. Teminat İsteme Hakkı

Ülkemizde tüketici kredileri genellikle teminatlı olarak verilmektedir. Açık krediler istisnadır.

Teminatın ne olacağına karar verme hakkı kural olarak kredi verendedir. Kredi veren de daha çok şahsi teminat istemektedir. En az bir kefilin varlığı da kredinin verilmesini kolaylaştırmaktadır. Uygulamada teminat için ipotek istenmesi nadirdir. Bir banka teminat için ipotek istiyorsa geri ödeme süresini artırmaktadır.¹⁷⁷ Bununla beraber, yeni TKHK'da konut ve tatil amaçlı taşınmazlar da “mal” kavramına dahil edildiğinden, tüketici kredileri sözleşmelerinde teminat olarak ipotek, daha çok tercih edilir hale gelecektir.

bb. Kredinin İadesini Talep Hakkı

Kredinin iadesi kural olarak kredi sözleşmesinde belirlenen esaslar dahilinde yapılmaktadır. Kredi veren, ölüm veya iflas gibi olağandışı bir durumla karşılaşmadığı sürece kredinin tamamını aynı anda talep edemez.¹⁷⁸ Özellikle, kredi veren tüketiciden ödeme planının dışında ek bir ödeme isteyemez.

---

¹⁷⁷ ARKAN, Uygulama, s. 25.

¹⁷⁸ PARLAK, s. 53.

cc. Faiz ve Diğer Masrafları Talep Hakkı

Kredi veren, paranın likiditesinden vazgeçme karşılığında faiz ve diğer masrafları talep etme hakkına sahiptir. Faizin hesaplandığı yıllık oran, gecikme faizi oranı, faizin de dahil olduğu ödeme planı ve faiz ile birlikte toplam borç tutarı sözleşmede bulunmalıdır. Sözleşmede gösterilmeyen masraflar tüketiciden istenemez.

Kredi veren kural olarak faiz oranını serbestçe belirleyebilir. Ancak, faiz oranının aşırı miktarda belirlenmesi halinde, hukukumuzda hakların kullanılmasının genel bir sınırı olarak hakkın kötüye kullanılması yasağı (MK m.2) gündeme gelecek ve faizin aşırı olan kısmının geçersizliği ileri sürülebilecektir.¹⁷⁹ Kredi alan, bu halde, BK'nun ahlaka aykırılık ve gabin hükümlerine de başvurabilecektir. Bununla beraber, gecikme faizi oranı, kredi faizinin %30'unu geçmeyecek şekilde belirlenmelidir (TKHK m. 10/f).

---

¹⁷⁹ Bkz.Yarg. 11.HD, 12/02/2002 T., 9014 E.,1181 K., ABD 2002, S. 2, s. 387.

b. Kredi Verenin Borçları

aa. Krediyi Teslim Borcu

Kredi verenin en önemli borcu, kredi konusunu, yani belli bir miktar parayı teslim borcudur. Sözleşmede öngörülen kredinin tam olarak, kredi alan tüketiciye verilmesi gerekir.¹⁸⁰

Belli bir miktar paranın teslim edileceği kişi nakdi kredide kural olarak krediyi alan tüketicidir. Ancak tüketici, kredinin belirlediği başka birisine de verilmesini isteyebilir. Bağlı krediler açısından kredinin teslim edileceği kişi, bu kredinin üçlü ilişki içermesi nedeniyle satıcıdır.¹⁸¹

Kredinin teslim edileceği yer genellikle sözleşmede belirlenir. Sözleşmede bir yer belirtilmemişse, BK m. 73/1'e göre, para borçları alacaklının yerleşim yerinde ödenir. Ancak, bu hükmün, kredi verenin pek çok tüketici ile bağlantı içinde olması ve herbirini takip etmesi mümkün olmadığından, tüketici kredisi sözleşmesine uygulanması mümkün olmamaktadır.

Tüketici kredi sözleşmesinde kredi veren banka veya finans kurumlarının kendi borçlarını yerine getirmede temerrüde düşmesi, uygulamada hemen hemen hiç karşılaşılmayan bir durumdur. Bu nedenle, ne TKHK'da ne de AB Direktifi'nde bu konuya yer verilmemiştir. Nadir de olsa rastlanabilecek, kredi verenin sözleşmede

---

¹⁸⁰ ARKAN, Uygulama, s. 32.

¹⁸¹ ARKAN, Uygulama, s. 31.

belirtilen zamanda kredi verme borcunu yerine getirmemesi durumunda, kredi veren temerrüde düşecektir. Vade genel olarak sözleşmede belirlendiği için kredi vereni temerrüde düşürmek için ihtar çekmeye gerek kalmamaktadır. Tüketici, mütemerrit durumdaki kredi verene karşı, iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler bakımından uygulanan BK m. 106’da belirtilen seçimlik haklardan birini kullanabilir.¹⁸²

bb. Kredi Şartlarını Tüketici Aleyhine Değiştirmeme Borcu

Kredi verenin tek taraflı olarak sözleşme koşullarında sonradan değişiklik yapması, AB Direktifi’nde yasaklanmıştır. TKHK’da da tüketici aleyhine değişiklik yapma yasağı vardır. Kanun’un 10. maddesinde, tüketici kredisinde, sözleşmede öngörülen kredi koşullarının sonradan tüketici aleyhine değiştirilememesi hükme bağlanmıştır. Örneğin, kredi veren sözleşmedeki yıllık faiz oranını arttıramaz ama azaltabilir.¹⁸³ Ancak, bu hüküm, faiz oranının sürekli değiştiği ülkemizde gerçekçi sayılamaz. Kredi kartına ilişkin komisyon talebi yasağı tüketici kredisinde geçerli olmadığından, bankalar, bu yasağı tüketiciden komisyon, masraf ve benzeri ek ödemeler isteyerek ya da krediyi dövizle endeksleyerek aşmaya çalışacaklardır.¹⁸⁴

cc. Satın Alınan Mal ve Hizmetin İfası Nedeniyle Sorumluluk

Kredi verenin satın alınan mal veya hizmet nedeniyle sorumluluğu, bağlı kredilerde söz konusu olabilir. Zira, nakdi kredilerde kredi verenin krediyi alan ile satıcı veya hizmet sunan arasında yapılacak sözleşmeye hiçbir etkisi

¹⁸² ARKAN, Uygulama, s. 31-32.

¹⁸³ ZEVKLİLER, s. 285; İNAL, s. 197.

¹⁸⁴ SEROZAN, s. 344.

bulunmamaktadır. Tüketici, almak istediği mal veya hizmeti, satıcı veya sağlayıcıyı dilediği gibi seçebilir. Bu nedenle, seçiminin sonuçlarına tüketicinin kendisi katlanmalıdır. Dolayısıyla, tüketici kredi sözleşmesi, nakdi krediler sözkonusu olduğunda alım-satım ilişkisinden tamamen bağımsızdır.

Bağlı kredide ise, kredi veren tüketiciye ancak kendisinin göstereceği satıcı veya hizmet sunan ile sözleşme yapıp mal ve hizmeti ondan temin etmesi halinde vermektedir. Tüketicinin seçim hakkı yoktur. Bu nedenle, tüketiciyi malın veya hizmetin ifasında ortaya çıkan eksiklikler karşısında korumak gerekir.

Kanun'un eski metninde 10. maddenin 4.fıkrası "Banka veya finans kurumlarının, tüketici kredisinin belirli bir mal veya hizmetin satın alınması ya da belirli bir satıcı ile yapılacak hukuki işlem koşulu ile vermeleri durumunda bunlar, satılan malın ayıbından ötürü tüketiciye karşı satıcı ile müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar" hükmünü içermekteydi. Ancak, sözkonusu hüküm sadece ayıplı mal ve hizmetlere ilişkin düzenleme getirdiğinden eksikti. Bu haliyle hüküm, AB Direktifi'nin gerisinde kalmaktaydı. Zira, AB Direktifi'nin 11. maddesinde, kredi sözleşmesinde mal ve hizmetlerin hiç ya da gereği gibi yerine getirilmemesi halinde tüketiciye öncelikli olarak haklarını satıcıya karşı kullanma, bundan bir sonuç alamama halinde haklarını kredi verene karşı kullanabilme imkanı tanınmıştır. 10. maddeki boşluk TKHK'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile giderilmeye çalışıldı. 10. Maddenin 3 .fıkrası "Kredi verenin, tüketici kredisini, belirli marka bir mal veya hizmet satın alınması ya da belirli bir satıcı veya sağlayıcı ile yapılacak satış sözleşmesi şartı ile vermesi durumunda satılan malın veya hizmetin hiç ya da

zamanında teslim veya ifa edilmemesi halinde kredi veren tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olur” şeklindedir. Burada geçen “hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi” ifadesi ayıplı ifa halinde hükmün uygulanmasını engelleyecektir. Ancak, Kanun’un ayıplı malı düzenleyen 4. maddesinin 3.fıkrasında, imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ile beraber Kanun’un 10. maddesinin 5. fıkrasına göre kredi vereninde ayıplı maldan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumlu olacağı düzenlenmiştir. Aynı sorumluluk Kanun’un 4/A maddesinin 3.fıkrasında ayıplı hizmetler için de öngörülmüştür.

AB Direktifinden farklı olarak, satıcı ve kredi verenin sorumluluğu müteselsil olarak düzenlenmiştir. Diğer bir deyişle tüketicinin haklarını bir sıra dahilinde ileri sürmesi gerekmez.

Tüketici kural olarak mal veya hizmetteki ayıbı öğrendiği andan itibaren doğrudan kredi verene gidecekse, ona yaptığı kredi ödemelerini durdurabilir. Ayıp giderilinceye kadar almış olduğu krediye faiz de işlemeyecektir.¹⁸⁵ Satım sözleşmesi feshedildiğinde kredi sözleşmesi de feshedilecektir.¹⁸⁶

dd. Sorumsuzluk Kaydı Koymama Yükümlülüğü

Borçlar Kanunu’na göre, satım sözleşmesi tarafları satıcının ayıba karşı tekeffül borcunu kısıtlayan veya ortadan kaldıran bir anlaşma yapabilirler. Ancak,

¹⁸⁵ KÖKSAL, Mehmet: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi, İstanbul 1995, s. 96.

¹⁸⁶ PARLAK, s. 49.

böyle bir anlaşmanın geçerli olabilmesi için satıcının maldaki ayıbı hile ile alıcıdan gizlememesi gerekir (BK m. 196).¹⁸⁷

Benzer bir sorumsuzluk anlaşmasının tüketici kredisi sözleşmeleri bakımından geçerli olup olmayacağı hakkında TKHK’da açık bir hüküm yoktur. Bununla beraber, Kanun hazırlanırken temel alınan 85/374 sayılı Direktif’te, “malda bulunan ve üçüncü kişilerin eyleminden doğmuş olsa bile, ayıbın yol açtığı zararlardan sorumluluğu kaldıran ya da sınırlayan koşulların geçersiz olduğu” düzenlemesi¹⁸⁸ dikkate alındığında aynı sonucun hukukumuzda tüketici sözleşmeleri bakımından da kabul edileceği sonucuna varabiliriz.¹⁸⁹ Ancak, tüketici kredisi sözleşmesinde kredi veren tarafından konulacak sorumsuzluk kaydının geçersiz olması doğal olarak sadece bağlı krediler için sözkonusu olacaktır. Buna göre, kredi veren, tüketicinin bağlı kredi ile temin ettiği mal veya hizmetin hiç ifa edilmemesi ya da ayıplı çıkması halinde sorumlu olmayacağına dair bir kaydı kredi sözleşmesine koyamayacaktır.¹⁹⁰ Kanunun 10. maddesinin 4. fıkrasının emredici bir hüküm olması nedeniyle, sözleşmeye böyle bir hüküm konulmuş olsa bile geçersiz sayılması gerekir.¹⁹¹

ee. Teminatları İade Borcu

Kredi veren kredinin geri ödenmemesi riskine karşı teminat alabilir. Teminat, şahsi teminat niteliğinde ise borç ödendiğinde şahsi teminat da sona ereceğinden

¹⁸⁷ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 98.

¹⁸⁸ HOLLAND, s. 66-67.

¹⁸⁹ ZEVKLİLER, s. 117.

¹⁹⁰ AKİPEK, s. 302.

¹⁹¹ AKİPEK, s. 302; ÇEKER, Mustafa: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve Tüketici Kredileri Açısından Bankalara Getirdiği Yükümlülükler, Bankacılar, S. 15, s. 18; KÖKSAL, s. 96.

kural olarak geri verme borcu doğmaz. Ancak, teminat bir teminat mektubu verilmesi şeklindeyse kredi sözleşmesi sona erdiğinde alınan bu teminatı iade borcu doğar. Aynı teminatta ise, geri verme borcu eşyaların üzerine konulan sınırlı ayni hakların kaldırılmasıyla olur.

Kredi verenin krediyi tüketiciden kıymetli evrak kabul etmek suretiyle alması yasaktır. AB Direktifi'nde kambiyo senetlerinin teminat olarak verilmesini yasaklayıcı bir hükme yer verilmemiştir. Bu tür bir yasaklamanın tüketicinin gösterebileceği teminatları kısıtlayabileceği dikkate alınarak, teminat olarak kambiyo senetlerinin alınması kabul edilmiş, ancak sakıncalarını giderme yükümlülüğü üye devletlere bırakılmıştır.¹⁹²

Değişiklik öncesinde TKHK'da teminat olarak kıymetli evrak alınması konusunda bir hüküm yoktu. Uygulamada kredi karşılığında tüketiciden alınan kıymetli evrakın iadesinde problemler yaşanıyordu. Kıymetli evrak illetten mücerret olduğundan, tüketiciden alınan kıymetli evrak bağımsız nitelik taşıyor ve TKHK'nun koruma alanı dışına çıkıyordu.¹⁹³ Kambiyo senetleri bakımından, kamu güvenliğinin korunmasına bağlı olarak defî soyutluğunun geçerli olması sonucu, kambiyo senedi veren tüketici, satıcısına karşı ileri sürebileceği savunmaları, bu senetleri kendisinden devralan iyi niyetli üçüncü kişilere karşı ileri süremez. Bu nedenle, Kanun'un yeni metninde tüketiciden kıymetli evrak almak yasaklanmış, bu yasağa rağmen alınan senedin tüketici tarafından iadesinin veya senet devredilirse, bu nedenle oluşan zararın istenebileceği hükme bağlanmıştır (m. 10/ VI).

---

¹⁹² PARLAK, s. 51.

¹⁹³ KÖKSAL, s. 93.

ff. Sır Saklama Borcu

Tüketici kredisi her şeyden önce bir bankacılık işlemidir. Kredi veren ise çoğunlukla bankalardır. Bankaların bankacılık işlemleri çerçevesinde müşterileriyle olan ilişkilerinde, sözleşme öncesi ve sonrası elde ettiği tüm bilgiler, müşterinin nakit ve malvarlığı durumu, kredi itibarı, yatırım faaliyetleri, kâr ve zarar hesapları, müşteri hakkındaki yasal takipler ve davalar müşteri sırrı kapsamındadır.¹⁹⁴ Bankaların müşterilerinin sırları hakkında açıklama yapma yükümlülükleri, ilgili mercilerin yetkileri dahilinde sorabilecekleri soruların cevaplandırılmasıyla sınırlıdır.¹⁹⁵ Kredi ilişkisinde tüketici banka müşterisi konumundadır ve tüketicilere kredi verebilmek için kredi veren, tüketicinin ekonomik durumuna ilişkin bilgilere sahip olmaktadır. Bu nedenle söz konusu bilgilerin kredi veren tarafından saklanması gerekmektedir.¹⁹⁶ TKHK’da bu yönde bir hüküm bulunmasa da 4389 sayılı Bank’ın 22. maddesi 8. fıkrasına göre banka mensupları ile diğer görevliler, hatta üçüncü kişiler için sır saklama yükümlülüğü ve yükümlülüğün ihlali halinde hapis ve para cezası şeklinde müeyyideler öngörülmüştür.¹⁹⁷

¹⁹⁴ REİSOĞLU, s. 1149; TEKİNALP, Banka, s. 296.

¹⁹⁵ REİSOĞLU, s. 1152; BATTAL, Ahmet: Güven Kurumu Nitelendirmesi Işığında Bankaların Hukuki Sorumluluğu, Ankara 2001, s. 211-212; TEKİNALP, Banka, s. 299.

¹⁹⁶ KAPLAN, İbrahim: Bankanın Hukuki Sorumluluğu, Prof. Dr. Haluk Tandoğan’ın Hatırasına Armağan, Ankara 1990, s. 450.

¹⁹⁷ REİSOĞLU, s. 1152-1162.

2. Kredi Alanın Hak ve Borçları

a. Kredi Alanın Hakları

aa. Kredi Borcunu Ödemekten Kaçınma Hakkı

Tüketici, krediyi genellikle belli bir malı satın almak veya belli bir hizmetten faydalanmak için alır. Bu mal veya hizmetin hiç ya da gereği gibi ifa edilmemesi halinde, bağlı kredi sözkonusu ise, kredi verenin müteselsil sorumluluğu gereği kredi alanın kredi borcunu ödemekten kaçınması mümkündür.

Nakdi krediler açısından tüketicinin her halde krediyi iade borcunu yerine getirmesi gerekir.

bb. Erken Ödeme Hakkı

TKHK'nun 10. maddesine göre, tüketici bir veya birden fazla taksidi bir arada ya da borçlandığı toplam miktarı önceden ödeyebilir. Bu halde kredi veren gerekli faiz ve komisyon indirimini yapmak zorundadır.¹⁹⁸ Kredi veren diğer kredi türlerinde olduğu gibi erken ödemeyi reddedemez (m. 10/IV). 87/102 sayılı Direktif'te de aynı yönde hüküm yer almakta, bu halde tüketicinin hakkaniyete uygun bir indirimden yararlanacağı düzenlenmiş bulunmaktadır (m. 8).¹⁹⁹

¹⁹⁸ Bkz. Tüketici kredisi işlem şartları başlığı altında yapılan açıklamalar, yukarıda, s. 51 vd.

¹⁹⁹ ARKAN, s. 39, dpn. 11.

İngiliz hukukunda da, kredi alana ihbarda bulunmak şartıyla erken ödeme hakkı tanınmıştır.²⁰⁰

cc. Geri Alma (Cayma) Hakkı

Yeni TKHK'da tüketicinin, kredi sözleşmesinden belli bir süre içinde herhangi bir tazminat ödemediği cayma hakkına sahip olacağına ilişkin bir hüküm yer almaması önemli bir eksikliktir. Buna karşılık, Alman Hukuku'nda, tüketicinin kredi sözleşmesinin kurulmasına yönelik beyanının geçerli olması için, bu beyandan bir haftalık süre içinde yazıyla cayılmamış olması aranmaktadır.²⁰¹ İngiliz Hukukunda da geri alma hakkı hem kredi verene hem de tüketiciye tanınmış bulunmaktadır.²⁰²

Geri alma hakkı, hukukumuzda kapıdan satışlar ve mesafeli satışlarla ilgili olarak tüketiciye tanınmış bir haktır (m. 9 ve 9/A).

Geri alma hakkıyla ilgili en önemli sorun, nakdi kredilerde tüketiciye verilen kredinin geri alma hakkının kullanımı ile ne olacaktır. Alman Tüketici Kredisi Yasası'nda, tüketicinin geri alma hakkını kullanmasından itibaren iki hafta içinde aldığı krediyi iade borcu düzenlenmiştir. Aksi halde, geri alma hakkının kullanılması bir sonuç doğurmayacaktır.

---

²⁰⁰ BORRIE, s. 195-196.

²⁰¹ REICH, Norbert/ MICKLITZ, W. Hans: Europäisches Verbraucherrecht, 4. Auflage, Baden-Baden 2003, s. 750-751; ARKAN, s. 39; BLAUROCK, Uwe: Almanya Hukukunda Tüketici Kredisi, Tüketici Kredileri ve Batı Ülkelerindeki Uygulamalar Paneli, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No. 3, İstanbul 1992, s. 39.

²⁰² BORRIE, s. 188; HARVEY/PARRY, s. 282.

b. Kredi Alanın Borçları

aa. Krediyi Kabul Borcu

Tüketici kredisi sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Bu nedenle, kredi veren sözleşmede kararlaştırılan miktar ve koşullarda krediyi tüketiciye sağladığı zaman kredi alan, sunulan bu krediyi kabul etmek zorundadır. Aksi takdirde, BK'nun borçlunun temerrüdü hükümlerine başvurulabilecek, kredi veren açısından temerrüt faizi ve tazminat talep hakkı yanında sözleşmeden dönme imkânı doğmuş olacaktır.²⁰³

TKHK'nun 10. madde (g) bendinde tüketici kredisi sözleşmesinde borçlunun temerrüde düşmesinin hukuki sonuçlarının da düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu hükümle, sözleşmenin güçlü tarafı kredi verene düzenleme yapma olanağı tanınması ve böylece BK hükümlerine yerine sözleşme hükümlerinin uygulanması eleştirilmektedir.²⁰⁴

bb. Krediyi İade Borcu

Kredi alanın krediyi iade borcunun yerine getirilme şekli ve zamanı sözleşmede belirlenir. Geri ödemeler, zamana yayılarak taksitler halinde yapılmaktadır. Bu hususlara yer veren ödeme planı düzenlenmelidir (m. 10/ II, d bendi).

---

²⁰³ ARKAN, Uygulama, s. 32; ARKAN, s. 89; GEZDER, s. 195.

²⁰⁴ PARLAK, s. 60.

Para ediminin kredilendirilmesi ve taksitler halinde ödenmesi, tüketici kredisi sözleşmesinin esaslı bir unsurudur. Kredinin ödeme süresine göre aylık faizler ve taksit miktarı değişmekte, geri ödeme süresi 3-6-12 aylık dönemlerde tüketicinin tercihinine göre belirlenmektedir.²⁰⁵ Tüketicinin ödemelerine başladıktan sonra birkaç taksidi ödemeyerek ya da ilk ödemededen itibaren temerrüde düşebilir. Uygulamada, TKHK 10.madde (g) bendine dayanarak kredi verenler taksitlerin ödenmesinin gecikmesi halinde tüm borcun muacceliyet kazanacağına dair sözleşmeye hüküm koymaktadırlar.²⁰⁶ 10. Maddenin yeni metninde bu konuda sınırlamalar getirilmiştir. 10.maddenin 3.fıkrasına göre, kredi veren taksitlerden birinin veya birkaçının ödenmemesi halinde kalan borcun tümünün ifasını talep etme hakkını saklı tutmuşsa, bu hak, ancak kredi verenin tüm edimlerini ifa etmesi ve tüketicinin birbirini izleyen en az iki taksidi ödemede temerrüde düşmesi halinde kullanılabilir. Ayrıca, kredi verenin en az bir hafta süre vererek muacceliyet uyarısında bulunması hakkın kullanımı için gereklidir. Böylece, muacceliyet kayıtlarına ilişkin sınırlamalar, BK m. 224 kuralına uydurulmuş²⁰⁷

cc. Faiz Ödeme Borcu

Kredi verenin hakları arasında sayılan faiz, burada kredi alanın borcu haline gelmektedir.

---

²⁰⁵ GEZDER, s. 26.

²⁰⁶ ASLAN, s. 215.

²⁰⁷ SEROZAN, s. 343.

dd. Sözleşmeden Doğan Diğer Masrafları Ödeme Borcu

Kredi sözleşmesi, genellikle kredi alan tüketicinin yararına bir sözleşme olduğundan, sözleşmenin yapılmasıyla ilgili masraflara tüketici katlanmalıdır. Tüketici tarafından ödenecek masraf tutarının belli bir sınırı aşmaması ve bu tutarın tüketiciye sözleşme yapmadan önce bildirilmesi gerekir. 87/ 102 sayılı Direktif'te de masrafların verilecek kredinin yıllık yüzdesi olarak ifade edilmiş şeklinin kredi sözleşmesinde gösterileceği öngörülmüştür.²⁰⁸ Benzer hükme TKHK'da da yer verilmiş, masrafların gösterildiği ödeme planının kredi sözleşmesinde yer alması gereğine işaret edilmiştir (m. 10/ II, d bendi).

E. TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

1. Borcun İfa Edilmesi

Borcun gereği gibi, tam ve doğru şekilde ifa edilmesiyle borç sona erer. Borç ilişkisinin ifa dolayısıyla sona erdirilmesi için, o ilişkiden doğan tüm münferit borçların ifa edilmiş olması gerekir.

2. Sözleşmenin Feshi

Fesih, sürekli borç ilişkilerinde taraflardan biri tarafından tek taraflı yöneltilmesi gerekli bir irade beyanıyla ileriye etkili olarak sözleşmenin sona

---

²⁰⁸ ARKAN, Uygulama, s. 34.

erendirilmesidir.²⁰⁹ Fesih, olağan fesih ve olağanüstü fesih olmak üzere ikiye ayrılır. Olağan fesih, ifasına başlanmış süresi belirsiz sözleşmelerde herhangi bir nedene dayanmadan yapılan fesihtir. Olağanüstü fesih ise sürekli borç ilişkisinin normal gidişatında haklı bir sebebin ortaya çıkması ile borç ilişkisinin sona erendirilmesidir. Fesih, borç ilişkisi için belirlenmiş sürenin işlemeye başlamasıyla mümkündür. Borç ilişkisi için süre işlemeye başlamamışsa sözleşme ancak dönme suretiyle sona erdirilebilir. Tüketici kredisi sözleşmesinde de, kredi veren krediyi henüz tüketicinin kullanımına sunmamış, tüketici de krediyi almamışsa sözleşmenin bu aşamada feshi mümkün değildir.²¹⁰

Tüketici kredisi sözleşmesi, sürekli borç ilişkisi niteliği taşıyan süresi belirlenmiş bir sözleşmedir. Sözleşmenin ifasına başladıktan sonra ortaya çıkacak kredi geri ödemelerinin aksatılması gibi, haklı sebeplerle sözleşmenin feshi mümkündür.

3. Ölüm, Fiil Ehliyetinin Kaybı, İflas

Sözleşme taraflarından birinin ölümü, kural olarak o sözleşmenin sona ermesine neden olmaz. Alacaklar ve borçlar miras yoluyla intikal edebilir.²¹¹

Sözleşme taraflarından birinin fiil ehliyetini kaybetmesi veya iflası da, kural olarak o sözleşmenin sona ermesine neden olmaz.

²⁰⁹ TUNÇOMAĞ, Kenan : Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C.I, 4. Bası, İstanbul 1969, s. 32; EREN, s. 1211; von TUHR, Andreas: Borçlar Hukukunun Umumi Kısım, (Çev. EDEGE. Cevat), C. I-II, Ankara 1983, s. 639; OĞUZMAN/ÖZ, s. 390.

²¹⁰ AKİPEK, s. 361.

²¹¹ von TUHR, s. 633.

Tüketici kredisi açısından kredi veren krediyi verme borcunu ifa etmeden iflas ederse veya kapatılırsa ve tüketici açısından da krediyi almak mümkün değilse sözleşme kendiliğinden sona erer. Sözü edilen durumlar, kredi veren, borcunu ifa ettikten sonra meydana gelirse, sözleşme sona ermez. Kredi verenin iflası halinde tüketici ödemelerini iflas masasına yapar.

Tüketicinin kredi verme işleminden önce ölmesi, fiil ehliyetini kaybetmesi veya iflası halinde sözleşme kendiliğinden sona erer. Bununla beraber, kredi verildikten sonra tüketici ölürse, borç mirasçılara geçecek, fiil ehliyetinin kaybı halinde yasal temsilcisi ödemeyi tüketicinin malvarlığından yapacak ve sözleşme sona ermeyecektir. İflas halinde ise, kredi veren teminat gösterilmesini isteyebilir. Bu isteği yerine getirilmediğinde ise, sözleşmeyi fesih yoluyla sona erdirebilir.²¹²

---

²¹² AKİPEK, s. 360.

§ 4. KREDİ KURUMLARI

I. KREDİ KURUMU KAVRAMI

A. GENEL OLARAK

Kredi, belirli bir satın alma gücünün faiz karşılığı bir başka kişiye kullandırılmasıdır. Kredi kurumu ise, kredi verme işini meslek edinen kişiyi ifade etmektedir. Dolayısıyla, faiz karşılığı ödünç para veren gerçek ve tüzel kişiler bu işi meslek haline getirmişlerse kredi kurumu olarak kabul edilmelidir. Ayrıca, hukukumuzda, esas faaliyet konusu kredi verme olmayan ancak özel mevzuatları gereği kredi verebilen kuruluşlar da bulunmaktadır. Çalışmamız bakımından, kredi verebilen tüm kuruluşlar kredi kurumu kabul edilmiştir.

Kredi kurumu, hukukumuzda tanımlanmamakla beraber, Avrupa Topluluğunda halen yürürlükte bulunan “Birinci Bankacılık Koordinasyonu Direktifi’nde (77/780/AET) kredi kurumunun tanımına yer verilmiştir. Söz konusu tanıma göre, faaliyet konusu tasarruf sahiplerinden mevduat veya geri ödenebilir sair fonları toplamak ve kendi hesabına kredi vermek olan işletmeler kredi kurumu olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, Avrupa Topluluğu açısından tanımda yer alan mevduat toplamak ve ödünç vermek koşullarının aynı anda gerçekleşmesi ile kredi kurumu vasfı kazanılmaktadır. Ancak, söz konusu tanım kendi öz kaynaklarından kredi kullandıran işletmeleri kapsamamaktadır. Yani, tüketici finansmanı şirketleri, kredi

kooperatifleri gibi kredi kullandıran ancak, mevduat toplama yetkisi olmayan kuruluşlar kredi kurumu kabul edilmemektedir.

Hukukumuzda Avrupa Topluluğu direktifinde yer alan kredi kurumu tanımına benzer bir tanımlama yapılmamış olması dikkate alınarak, kredi verebilen tüm gerçek ve tüzel kişilerin kredi kurumu olduğu varsayılabilir. Ancak, yine de Bankalar Kanunu yalnızca mevduat kabul edebilen bankalar ve özel finans kurumlarını (ÖFK) kapsadığından yola çıkarak, kanun koyucunun mevduat karşılığı kredi kullandıran kurumlara diğer kredi kurumlarından farklı yaklaştığı sonucuna ulaşılabilir. Nitekim, kredi kurumlarının ödeme gücü ve kredi risklerine ilişkin mevzuat yalnızca mevduat toplayan kurumlara uygulanmaktadır.

B. KREDİ KURUMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

İlkçağlarda bankacılık (kredi kurumu) hizmetleri tapınak gibi dini yapıların çevresinde oluşmuştur.²¹³ Zenginliklerini yağmacılardan korumak isteyen halk güvenilir gördükleri tapınak ve rahiplere değerli eşyalarını emanet etmiş; rahipler de kendilerine emanet edilen değerli eşyaları ihtiyacı olanlara kullandırmak suretiyle ilk bankacılık hizmetlerini oluşturmuşlardır.²¹⁴ İnsanlar tarafından daima güvenli bulunan tapınakların ilk bankalar, saygın ve sözü geçen kimseler olarak rahiplerin ilk bankerler olduğunu söylemek yanlış olmaz.²¹⁵

²¹³ TARLAN, Selim: Tarihte Bankacılık, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu, Yayın No. 283, Ankara 1986, s. 7; ERGİN, Feridun, Kredi Sistemi, İstanbul 1982, s. 9.

²¹⁴ ERGİN, s. 9; TEKİNALP, s. 83; TARLAN, s. 7.

²¹⁵ ERGİN, s. 9.

Mezopotamya’da Babil Krallığı ve Sümer şehir devletlerinde tapınaklarda yapılacak işlemler, kredi, vadesi gelen borçların tahsil usulleri, uygulanacak faiz oranları, rehin, ipotek şekilleri Hammurabi Kanunları’nda düzenlenmişti.²¹⁶ Ancak, ilk çağ devletlerinde koruyucu kanunlara rağmen, yüksek faiz bir türlü önlenememiştir.²¹⁷

Bankacılığı Babil İmparatorluğu’ndan öğrenen Eski Yunanda kredi işlemleri, tapınak-banka sisteminin yanında “Trapezites” adı verilen bankerler tarafından da yürütülmekteydi.²¹⁸ Yunan sitelerinde M.Ö. VI. yüzyıldan itibaren hazinelerin tapınaklarda muhafaza edilmesiyle beraber, şehir senatoları tapınak- banka sistemini kontrol altına alarak, buralardaki muhafaza ve kredi işlemlerini denetlemeye başlamıştır. Ancak, faiz oranları hiçbir şekilde sınırlandırılmaması sonucu, her sitede bir devlet bankası kurulmuştur. Roma İmparatorluğu’nda ise, M.Ö. III. yüzyıl sonlarından itibaren “Argentari” adı verilen özel bankalar ve Roma şehrinde bulunan denetim bürosunun kontrolü altında olan “Mensae” denilen devlet bankaları kurulmuştu. Devlet gelirlerinin toplanması, piyasada tedavülde bulunan çeşitli paralar arasındaki ilişkinin düzenlenmesi görevi bu devlet bankalarına aitti.²¹⁹

Ortaçağda, etkin bir siyasi otorite olan kilise tarafından, faiz ve tefecilik ahlak dışı kabul edildiğinden kredi işlemleri Yahudiler ve Suriyeliler tarafından kontrol edildi.²²⁰ Her türlü para ve faiz işleri bakımından kilise hukukunun dışında bırakılmış

²¹⁶ ERGİN, s. 10; HONDIUS, Ewoud: Hollanda’da Tüketici Kredileri, Tüketici Kredileri ve Batı Ülkelerindeki Uygulamalar Paneli, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No. 3, İstanbul 1992, s. 20-21; TARLAN, s. 7.

²¹⁷ ERGİN, s. 9.

²¹⁸ TARLAN, s. 8.

²¹⁹ TARLAN, s. 10; ERGİN, s. 11.

²²⁰ TARLAN, s. 9-10; ERGİN, s. 12.

bulunan Yahudiler XI. yüzyılın başından itibaren tefecilik yoluyla büyük servetler elde ettiler. Ancak, XII. yüzyılın sonlarına doğru bunlar kilisenin denetimine tabi tutulmaya başladılar ve reform hareketlerinin oluşmasıyla Yahudilerin tekelinden kalkan tefecilik Floransa, Venedik ve Cenova²²¹ gibi şehir devletlerinin gelişmesine ve bu kentlerde rönesans hareketinin oluşmasına neden oldu. Ortaçağ Avrupası'nın en önemli özelliği feodal düzende olmasıydı. Çok sayıda krallık ve prenslik bulunmakta, her biri değişik ayarda para bastırmaktaydı. Değişik niteliklere sahip paraların tedavül etmesi ve bu paraların birbiriyle değiştirilme ihtiyacı "Bancheri" adı verilen para değiştiricilerinin doğmasına neden oldu.²²² Özellikle tüccarlar, kendilerine hemen lazım olmayan paralarını para değiştiricilerine muhafaza edilmek üzere vermekte ve muhafaza ücreti ödemekteydiler. Banker ve para değiştiricilerin faaliyetleri sonucu XIV. yüzyıl başlarında ortaçağ bankacılığı en ileri seviyesine yükselebildi. Bu ilerlemede Roma kilisesinin de büyük katkısı olmuştur. XIII. yüzyıl sonlarından itibaren kilise vergilerinin tahsili ve vergilerin paraya çevrilmesi işi İtalyan bankerlerine bırakılmış, böylece geniş kaynaklara kavuşan bankerler, çeşitli bankacılık hizmetlerinin yanında büyük ticari teşebbüsler kurmuşlardır.

Yeniçağ'da devletlerin yeni ülkelere ve sömürgelere sahip olma politikası sonucu ekonomik hayatın canlanması, nakdi sermaye talebinin artması para-kredi alanında yeni arayışlara neden oldu. Bu dönemde bankalarca düzenlenen, sabit kıymetli, tedavül eden imzalı kredi senetleri ticari hayatta yaşanan zorlukları önemli ölçüde giderdi. Ayrıca, mevduat sahipleri çekle ödemeye alıştırılarak kaydi paranın dolaşımı sağlandı. XVII. yüzyılda, para ve kredi piyasasına bankaların devlet

²²¹ PALFREMAN,David/ FORD,Philip: Elements of Banking,London 1988, s. 42.

²²² TARLAN, s 10.

tarafından denetlenmesi görüşü hakim oldu. Ancak, devletin kontrolü altındaki bankalar yanında, özel bankacılık da önemli gelişmeler gösterdi ve modern bankacılığın temelleri bu dönemde atıldı.²²³

Tarihte bankacılık hizmetlerinin gelişimine dönüp baktığımızda; önceleri dini nedenlerden ortaya çıktığı, daha sonra tefecilik ve bankerlerin bireysel şekilde kredi verdiği, daha sonraları bankaların şehir devletlerinde ortaya çıktığını görmekteyiz. XVII. yüzyıla kadar bankalar kendi paralarını kredi olarak kullanırken İngiltere’de, resmi veya devletin kontrolünde, mevduat toplayıp daha sonra bu mevduatı başkalarının kullanmasını sağlayan “emisyon bankaları” kurulmuştur. XIX. yüzyıldan itibaren modern bankacılığın temellerini oluşturan “özel bankalar” kurulmaya başlamıştır. Günümüzde büyük oranda bankacılık faaliyetlerini anonim şirket şeklinde örgütlenmiş geniş sermaye birimine sahip bankalar yüklenmiştir.²²⁴

II. KREDİ KURUMLARININ HUKUKUMUZDA DÜZENLENMESİ

Kredi kurumlarını, ana sözleşmelerinde esas faaliyet konuları arasında kredi vermenin yer alıp almamasına göre ikili bir tasnife tutabiliriz. Esas faaliyet konusu kredi vermek olan kredi kurumlarını ise mevduat karşılığı kredi verenler ile öz kaynakları karşılığı kredi veren kredi kurumları olarak tekrar ikiye ayırabiliriz.

---

²²³ TARLAN, s. 13-38.

²²⁴ PALFREMAN/FORD, s. 45.

Kredi Kurumu

Esas faaliyetleri kredi vermek olan kredi kurumları

Esas faaliyeti kredi vermek olmayan diğer

kurumlar

Mevduat karşılığı

Öz kaynaklarından kredi

• Tarım ve Kredi Kooperatifleri

kredi kullandıranlar

kullandıranlar

• Sigorta Şirketleri

• Diğer Kredi Kurumları

• Bankalar

• Finansman Şirketleri

• Özel Finans

• Finansal Kiralama

Kurumları

Şirketleri

A. ESAS FAALİYETLERİ KREDİ VERMEK OLAN KREDİ KURUMLARI

1. Mevduat Karşılığı Kredi Kullandıran Kredi Kurumları

a. Bankalar

Bankalar, para ve kredi ticareti ile uğraşan, gelirlerini genellikle faiz ve komisyondan elde eden ve güven esası üzerine kurulmuş işletmelerdir.²²⁵ Ticarî birer işletme olan bankalar, TTK hükümleri çerçevesinde ancak anonim şirket şeklinde kurulabilmekte; kuruluş, işleyiş ve denetim bakımından öncelikle Banka hükümlerine

²²⁵ BAYKAL, s. 52.

tâbi tutulmaktadır. Özel kanunlarla kurulan veya kurulmasına 4389 sayılı Banka Kanunları ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından izin verilen bankaların, tasfiye aşamaları da anonim şirketlerden farklı olarak düzenlenmiştir (Banka Kanunu m. 7/1,14,16-18,20).

Sadece ülkemizde değil, tüm dünyada denetim bakımından sıkı koşullara bağlanan kredi kurumları ve özellikle bankalarla ilgili Avrupa Birliği Hukukunda da düzenleme yapılmıştır. Kredi kurumları için gerekli minimum sermayeyi belirleyen Bankacılık Direktifi²²⁶ 1977 yılında; bu kurumların denetimlerinin güçlendirilmesi konularında önlemler getiren Bankacılık Direktifi²²⁷ 1983 yılında yürürlüğe girmiş ve böylece finansal hizmetler için Tek Pazar hedefine doğru ilk adım atılmıştır. Hatta bu hedefe ulaşabilmek için, Birliğin farklı bölgelerinden gelen finansal hizmetlerin sağlayıcılarına karşı ayrımcılık yapan yerel avantajların ortadan kaldırılması fikri benimsenmiştir. 15 Aralık 1989 tarihli Avrupa Topluluğu Bankacılık Direktifi²²⁸ ile de, Avrupa Birliği içinde bir ülkede bankacılık alanında faaliyet göstermek üzere alınan izin belgesinin, diğer üye ülkeler içinde de geçerli olması sağlanmıştır. Avrupa Birliği'ne üye bir ülkede, örneğin Fransa'da faaliyet izni belgesine (lisans) sahip bulunan kredi kurumu, başka bir ülke, örneğin İspanya bankasından izin almasına gerek olmaksızın kredi sözleşmeleri yapabilecektir.²²⁹

---

²²⁶ 77/ 780/ AET.

²²⁷ 83/ 350/ AET.

²²⁸ 89/ 646/ AET.

²²⁹ ROSEN, s. 331.

b. Özel Finans Kurumları

Bankaların esas faaliyetlerinin kredi verme olması ve kredi karşılığında faiz almaları İslam ülkelerinde bankacılık faaliyetlerinin gelişmemesine sebep olmuştur. Petrol ihracatçısı İslam ülkelerinde biriken sermayenin Dünya para piyasasına girmesini sağlamak amacıyla kâr ortaklığı esasına dayanan “özel finans kurumu” kavramı ortaya çıkmıştır.²³⁰ Ülkemizde 19 Aralık 1983 tarihli 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi²³¹ ile faizsiz bankacılık faaliyetlerinde bulunulmasına izin verilmiştir.²³²

İslam bankacılığı esaslarına dayanarak fon toplayıp, fon kullandıracak bir özel finans kurumu sistemi, gerek ekonomik ve sosyal felsefe gerek mali araçlar ve faaliyet türleri bakımından geleneksel mali kurumlardan önemli farklılıklar göstermektedir. Kâr ortaklığı esasına dayanan bu yeni sistemle petrol ihracatçısı İslam ülkelerinde biriken fonların ülkemize çekilmesi hedeflenmiştir.²³³

²³⁰ MERKİ, Ayten: Özel Finans Kurumları, Ankara 1986 (Yayınlanmamış Rapor), s. 1.

²³¹ RG. 19/12/1983-18256 Sayılı.

²³² Özel Finans Kurumları kurulmasına ilişkin Bakanlar Kurulu'nun bu Kararına ilişkin olarak Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik çıkarılmıştır: RG. 20/9/2001-24529 Sayılı. Sözü edilen yönetmelikte en son değişiklik, 2004'te yapılmıştır: RG. 22/4/2004-25441 Sayılı.

²³³ MERKİ, Ayten: Özel Finans Kurumları, Türkiye İş Bankası A.Ş. İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü, 1986, s. 1.

2. Öz Kaynaklarından Kredi Kullandıran Kredi Kurumları

a. Tüketici Finansmanı Şirketleri

Tüketici finansmanı şirketleri, devamlı ve muted işgal konusu her türlü mal ve hizmet alımını kredilendirmek üzere ödünç para veren kredi kurumudur. Finansman şirketleri tüketicilerden ticari işletmelere, otomobilden, iş ekipmanlarına, tıbbi malzemelerden ev araç gereçlerine kadar bir çok ürün için küçük kredi vermektedir. İngiltere’de “Finans Evleri” adı altında kurulan şirketlerin esas faaliyet alanı bir malı büyük miktarda iskontolu alıp, tüketicilere daha yüksek bedelle taksitli olarak satmaktır, Amerika Birleşik Devletlerinde ise finansman şirketleri daha çok, banka müşterilerine göre kredi alma standardı düşük olan ve bu nedenle bankalara başvurmayan kişilere kredi sağlama amacıyla kurulmuşlardır.²³⁴

Ülkemizde, 90 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmündeki Kararname’ye 545 sayılı KHK ile eklenen 12 ve 13 maddeler ile Finansman Şirketlerinin kurulması ve düzenlenmesine ilişkin yetkiler Hazine Müsteşarlığına verilmiştir. Hazine Müsteşarlığı, Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkındaki Yönetmelikle sözkonusu şirketlerin kurulmasına imkan tanımıştır. 1994 tarihli Yönetmelikle, finansman şirketlerinin tüketicilerle yapacakları kredi işlemleri ve mal üreten ve/veya hizmet arz eden satıcılarla finansman ilişkisi yazılı bir sözleşmeye bağlanmalıdır. Ayrıca, sözleşmede kredi sözleşmesinden doğan yükümlülükler, erken ödeme halinde faizden indirim oranı ve kredi sözleşmesinin

²³⁴ KARADAĞ, Nihat: Tüketici Finansmanı Şirketlerinin Varlığa Dayalı Menkul Kıymet İhracı, Ankara 1997, s. 6.

hükümlerinin tek taraflı tüketici aleyhine düşürülemeyeceğine dair hükümlerin bulunması yanında sözleşme hükümlerinin anlaşılır, kolayca okunabilir ve tüketiciyi yanıltıcı olmaması gerekmektedir.

b. Finansal Kiralama Şirketleri

Finansal kiralama şirketleri de öz kaynaklarından kredi kullandıran kredi kurumlarındandır. Bilindiği üzere finansal kiralama yani leasing, nakdi bir kredi türüdür.²³⁵

Finansal kiralamayı, yatırım ve finansman amacını gerçekleştirmeye yönelik bir kiralama; kiralamaya konu olan makine ve teçhizatın kullanımının bir ticari sözleşme vasıtasıyla kararlaştırılan belirli bir süre için sahibi tarafından kira (leasing) ödemeleri karşılığında kiracıya devredilmesi olarak tanımlayabiliriz²³⁶. İlk leasing uygulamaları, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1950'li yıllarda ABD'de başlamış; 1954 yılında San Francisco'da Henry Schoenfeld tarafından, "United States Leasing Corporation" adlı ilk leasing şirketi kurulmuştur.²³⁷ 1960'lı yıllardan itibaren tüm dünyada yaygınlaşan leasing, ülkemizde 1970'li yıllarda faiz düzenini reddeden Arap ülkeleri ile ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması sürecinde tanınmaya başlanmıştır. 1981 yılında bankalar dışında, faizle çalışmayacak "Özel Finans Kurumları"nın temeli atılmış; 1983 yılında çıkarılan bir Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile bu kurumların fonlarını girişimcilere (yatırımcılara) kiraya vereceği veya kredi ile

²³⁵ AKİPEK, s. 15.

²³⁶ CLARK, s. 51.

²³⁷ NEVITT, K.Peter / FABOZZI, J.Frank : Equipment Leasing, Homewood İllinois: Dow Jones-Irwin, 3th Edition, 1988, s. 31-32.

satacağı yatırım mallarının temininde kullanacakları öngörülmüş²³⁸; 1984 yılında da Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın yayınladığı bir tebliğde²³⁹, leasingin tanımı verilmiş, böylece, sektörün gelişmesi için ilk adımlar atılmıştır²⁴⁰, Kurumun yatırımcılar tarafından benimsenebilmesi için 10.6.1985 tarihinde 3226 sayılı “Finansal Kiralama Kanunu”²⁴¹, daha sonra bu kanunun uygulamalarını belirtmek amacıyla pek çok yönetmelik, tebliğ ve karar çıkarılmıştır. Finansal Kiralama Kanunun 4. maddesinde finansal kiralamanın tanımı yapılmıştır: “Kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya başka suretle temin ettiği bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere ve belirli bir süre feshedilmemek şartı ile kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakmasını öngören bir sözleşmedir”. Bu tanıma göre, finansal kiralama sözleşmesinin unsurları, finansal kiralama konusu malın zilyetliğinin kiracıya bırakılması, finansal kiralama bedeli, taraflar arasındaki anlaşma ve feshedilemez süre olarak sıralanabilir.

Finansal kiralama işleminde, malın satıcısı, finansman sağlayan leasing şirketi, yani kiralayan ve maldan yararlanan işletme, yani kiracı olmak üzere üç kişi vardır.²⁴² Kanun, üçlü sistemi benimsemekle beraber, sadece kiralayan ile kiracı arasındaki ilişkileri düzenlemiştir. Finansal kiralama sözleşmesi olarak ifade edebileceğimiz bu sözleşmenin hukuki niteliği konusunda doktrince benimsenen görüş, kendine özgü kullanımın devri sözleşmesi olduğudur.²⁴³

²³⁸ 16.12.1983 tarih ve 83/ 7506 sayılı kararname 1.m.: R.G. 19.12.1983, S.18256.

²³⁹ Özel Finans Kurumlarının Kurulmasına, Organlarının Teşkiline ve Çalışmasına İlişkin Tebliğ, bkz.R.G.25.2.1984, S.18323.

²⁴⁰ KUNTALP, Erden: Finansal Kiralama Kanunu'na göre Finansal Kiralama (Leasing) Tanımı ve Hükümleri, Ankara 1988, s.3.

²⁴¹ Bkz. R.G.28.6.1985, S.18795.

²⁴² KUNTALP, s. 19-20; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 391.

²⁴³ ALTOP, s. 125; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 390; ZEVKLİLER, Aydın : Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, 6.Bası, Ankara 1998, s. 391.

Kiralayan olarak adlandırdığımız Finansal Kiralama Şirketlerinin kuruluşu, şube açması Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Bakanlığın ön iznine bağlıdır (FKK m.10/2). Bir finansal kiralama şirketinin kurulma şartları ise, anonim şirket şeklinde kurulması (FKKm.3,10/I), şirketin ödenmiş sermayesinin en az bir milyar Türk Lirası olması (FKKm.11/I), şirketin ana sözleşmesinin mevzuat hükümlerine uygun olması ve ana sözleşmede mevcut pay grupları, pay sayısı ve tutarı ile payların ne kadarının nama ne kadarının hamile yazılı olduğunun yer alması olarak sıralanabilir (Finansal Kiralama Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik, m.4).

Türk Ticaret Kanunu ve ilgili mevzuata göre kuruluş ve şube açma işlemlerini iznin verildiği tarihten itibaren bir yıl içinde tamamlamayanların ön izinleri geçersiz sayılır (Yönetmelik, m.6).

Finansal kiralama şirketleri, finansal kiralama sözleşmeleri yapmak amacıyla kurulabilirler ve bu amaçla doğrudan ilgili olmayan faaliyetlerde bulunamazlar (Yönetmelik, m.10). Finansal Kiralama Kanunu'nun 12. maddesinde ise, kiralayan şirketlerin işlemlerinin tutarının sınırı ile ortaklarına veya şirketler grubu ile yapacağı kiralama işlemleri esas ve usulleri ile tutarlarını belirlemeye Bakanlar Kurulunun yetkili olacağı öngörülmektedir. Bakanlar Kurulu da bu yetkiye dayanarak çıkardığı yönetmelikte²⁴⁴ sözüedilen sınırlamaları belirlemektedir. Türkiye'de şube açmak isteyen yabancı finansal kiralama şirketleri, 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik

²⁴⁴ Finansal Kiralama İşlerinde Süre ve Sınırın Tespitine Dair Yönetmelik: R.G. 8.7.1992 , S. 21278.

Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla, Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Bakanlıktan ön izin almak zorundadırlar (FKKm.10/II).

Finansal kiralama şirketleri dışında, mevduat kabul etmeyen Kalkınma ve Yatırım Bankaları ile Özel Finans Kurumları da Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Bakanlıktan izin alarak finansal kiralama faaliyetlerinde bulunabilirler (Yönetmelik, m.11).

Mevduat kabul etmeyen Kalkınma ve Yatırım Bankaları dışındaki bankalar, ayrı bir finansal kiralama şirketi kurmadıkça, finansal kiralama sözleşmeleri yapamazlar. Bunun nedeni, öncelikle, Bankalar Kanunu m.49'da bankaların ticaret amacı ile emtia alım ve satımı işiyle uğraşmalarının yasaklanmış olmasıdır. Ayrıca, finansal kiralama şirketlerinin kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin yönetmeliğin 10. maddesinde de finansal kiralama şirketlerinin, kiralama işleriyle doğrudan ilgili olmayan işleri yapamayacakları belirtilmek suretiyle mevduat toplayan bankaların finansal kiralama işlemleri yapmaları dolaylı olarak engellenmiştir.²⁴⁵

B. KREDİLİ BORÇ VEREBİLEN DİĞER KURUMLAR

Ülkemizde esas faaliyet alanı kredi vermek olmayan bazı kurumlar özel mevzuatları gereği ödünç para kullanılabilmektedirler.

---

²⁴⁵ KUNTALP, s. 40-46.

1. Tarım ve Kredi Kooperatifleri

Ülkemizde, tarımın gelişmesi ve tarım kesiminin zirai ilaç, yem, tohumluk gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 1863 yılında “Memleket Sandıkları” adı altında kurulmuş birliklerdir²⁴⁶.

1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ile bu kooperatiflerin faaliyet alanları belirlenmiştir. Söz konusu kanun ile ortaklarının kısa ve orta vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamak çalışma konuları arasında yer almıştır. Yalnız, diğer kredi kurumlarından farklı olarak, genel kooperatifçilik mantığı çerçevesinde, yalnızca kendi ortaklarına kredi kullanılabilmektedirler.

2. Sigorta Şirketleri

Sigorta, parayla ölçülebilen bir menfaatin zarar ve ziyai tehlikesine karşı prim karşılığında tazminat ödeme yükümlülüğünü ifade etmektedir. Bu işi meslek edinen anonim ortaklıklar ise sigorta şirketi olarak ifade edilmektedir. Sigortacılığın gelişmiş olduğu ülkelere sigorta şirketleri bireysel tasarrufların toplanmasında önemli bir araçtır. Sigorta şirketlerinin önemli bir tasarrufçu kurum olması onları aynı zamanda kredi kurumu haline getirmektedir.²⁴⁷

Özellikle sermaye piyasalarının gelişmiş olduğu ülkelere sigorta şirketleri toplamış oldukları tasarrufları ipotek karşılığı orta ve uzun vadede kredi olarak

²⁴⁶<http://www.tarimkredi.dostweb.com/tarihce.htm>, 20.04.2004.

²⁴⁷AKGÜÇ, Öztin: Finansal Yönetim, 7.Baskı, İstanbul 1998, s. 686.

kullandırmaktadır.²⁴⁸ Ancak lkemizde sermaye piyasaları yeteri kadar gelişemediğinden sigorta şirketlerinin tasarrufları kredi olarak değeriendirmesi kısıtlı olmaktadır. Ayrıca, Türk Ticaret Kanunu'nun 1327. maddesinde can sigortalarında, sigortacının, talep üzerine, en az üç yıl prim ödeyen sigortalı kişinin sigorta poliçesinin iadesi karşılığında ödünç para vermek zorunda olduğu düzenlenmiş olup, sigorta şirketlerinin kredi verebileceğı ifade edilmiştir.

3. Diğer Kredi Kurumları

Sahip oldukları tasarrufları değeriendirmek amacıyla sosyal güvenlik kurumları ve bireysel emeklilik fonları ödünç para verebilmektedirler. Dolayısıyla, lkemizde geniş anlamıyla kredi verme imkanına hemen hemen bütün mali kurumlar sahiptir.

---

²⁴⁸ AKGÜÇ, s. 687.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜKETİCİ KREDİLERİNDE KREDİ KURUMLARININ HUKUKİ SORUMLULUĞU

§ 5.GENEL OLARAK HUKUKİ SORUMLULUK KAVRAMI

I. SORUMLULUK KAVRAMI

En basit tanımıyla sorumluluk, alacaklının hakkını elde edebilmek için el koyacağı malvarlığının hukuki durumudur. Borçlu, şahısvarlığı ile değil malvarlığı ile sorumludur²⁴⁹. Sorumluluk kavramı ile iki durum kastedilmektedir. İlki “-ile sorumluluğu” olarak da adlandırılan borçlunun “neyi” ile sorumlu tutulacağıdır. Borçlu, borca aykırı davrandığında, bütün malvarlığı ile sorumlu tutulacaktır. Dolayısıyla, alacaklı, alacağına kavuşuncaya kadar borçlunun sadece bir malı veya malvarlığının bir kısmı ya da tamamı için takip yapabilir. İkincisi ise, borçlunun “neden” sorumlu tutulduğudur. “-den sorumluluk” olarak da ifade edilen²⁵⁰ bu sorumlulukta, borç, haksız fiilden, özen borcunun ihlâlinden, tehlike halinden ya da sözleşmenin ihlalinden doğmuş olabilir.²⁵¹ Tüm bu sorumluluk hallerini düzenleyen hukuk dalına “sorumluluk hukuku” denmektedir.²⁵² En geniş anlamda sorumluluk hukuku, hem sözleşme dışı hem de sözleşme sorumluluğunu kapsamaktadır. Buna

²⁴⁹ TUNÇOMAĞ, s. 22.

²⁵⁰ KILIÇOĞLU, s. 19-20; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip: Borçlar Hukuku Dersleri Genel Hükümler, I. Fasikül, İstanbul 1978, s. 29.

²⁵¹ EREN, s. 79.

²⁵² EREN, s. 444.

karşılık, dar anlamda sorumluluk hukuku sadece sözleşme dışı olaylardan meydana gelen zararın giderilmesini düzenleyen kurallardan oluşmaktadır.²⁵³

Sorumluluk hukuku, ister dar, ister geniş anlamı ile alınsın, zararın bir kişiye yükletilmesini haklı gösteren sebepler, diğer bir deyişle sorumluluk sebepleri, BK m. 51 uyarınca “kusur”, “sözleşme” ve “kanun” olmak üzere üçe ayrılır. Buna göre hukuk düzeninin kınadığı bir davranışla yani kendi kusuruyla başkasına zarar veren kişi dışında, kusurlu olmayan ya da zarar gören kişi ile arasında bir sözleşme olmayan kişi dahi bazı hallerde kanundan dolayı verdiği zarardan sorumlu tutulmuştur.²⁵⁴ Bu sorumluluk sebeplerine bağlı olarak da öncelikle sözleşme sorumluluğu ve sözleşme dışı sorumluluk olarak ikili bir ayırım, daha sonra da sözleşme dışı sorumluluk halleri bakımından; kusur sorumluluğu, sebep sorumluluğu ve hukuka uygun müdahaleden doğan sorumluluk olmak üzere üçlü bir ayırım yapabiliriz.

II. SORUMLULUĞUN TÜRLERİ

A. SÖZLEŞME SORUMLULUĞU

Bir kişinin başka bir kişiye vermiş olduğu zararı giderme amacıyla kabul edilen sorumluluk kavramı geniş anlamda sözleşme dışı sorumluluk yanında sözleşme sorumluluğunu da kapsamaktadır. Bu ayırım, kişilerin uymak zorunda oldukları hukuki yükümlülüklerin genel yükümlülükler ve özel (nisbi)

²⁵³ TANDOĞAN, Haluk: Türk Mes'uliyet Hukuku, Akit Dışı ve Akdi Mes'uliyet, Ankara 1961, s. 3-4; OĞUZMAN/ÖZ, s. 461.

²⁵⁴ EREN, s. 445-446.

yükümlülükler şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulmasına dayanmaktadır. Genel yükümlülükler getiren hukuk kuralları, herkesi bağlayan objektif ve emredici nitelikteki kurallardır. Buna karşılık, özel yükümlülükler getiren kurallar belli kişileri bağlayan, hukuki işlemlerden veya kanundan doğan, alacaklı ve borçlu arasında sözkonusu olmaktadır ve böyle bir yükümlülüğe aykırı davranış sonucunda borçlunun alacaklıya vermiş olduğu zararı tazmin yükümlülüğüne sözleşme sorumluluğu adı verilmektedir.²⁵⁵

Sözleşme sorumluluğunda, sözleşme dışı sorumluluktan farklı olarak taraflar (alacaklı-borçlu, zarar veren-zarar gören) arasında zarardan önce hukuki bir ilişki vardır ve sorumluluk bu hukuki ilişkiden doğmaktadır. Sözleşme dışı sorumlulukta ise, hukuki ilişki zarar sonucunda doğmaktadır. Bu fark nedeniyle, kanun koyucu iki sorumluluk türünü zamanaşımı, kusur ispatı ve yardımcı kişilerden sorumluluk gibi hallerde farklı hükümler öngörmüştür.²⁵⁶

B. SÖZLEŞME DIŞI SORUMLULUK

1. Kusur Sorumluluğu

Kusur sorumluluğunda sorumluluğun en önemli ve kurucu unsuru, “kusur”dur. Burada sorumluluk, zarar veren kişinin kusurlu davranışına dayanmakta, sorumluluğun doğması için fiil, zarar, uygun illiyet bağı ve hukuka aykırılık yanında

---

²⁵⁵ EREN, s. 460-461.

²⁵⁶ EREN, C.II, s. 21-22.

mutlaka zarar verenin davranışının kusurlu olması aranmaktadır. BK. m. 41 ve devamındaki hükümler bu tür sorumluluğa dayanmaktadır.

Kusur sorumluluğu adalet duygusuna en uygun sorumluluk türü olmakla beraber²⁵⁷, kusurun bulunmaması halinde zararın tazmininin istenememesi şeklinde olumsuz bir sonuç doğurmaktadır.

2. Sebep Sorumluluğu

Sorumluluk hukukunda kural kusur sorumluluğu olmakla beraber, endüstri devrimiyle birlikte ortaya çıkan teknik buluşların, makineleşmenin ve karmaşık sosyal ilişkilerin bir sonucu olarak, kusur sorumluluğunun yetersiz kalması nedeniyle sebep sorumluluğu kabul edilmiştir. Bununla beraber, kural kusur sorumluluğu olduğundan kusursuz sorumluluk hallerinin mutlaka bir kanun hükmüne dayanması gerekmektedir.²⁵⁸ Kusursuz sorumluluk olarak da ifade edilen sebep sorumluluğunda, kusur dışında kalan sorumluluğun fiil, zarar, uygun illiyet bağı ve hukuka aykırılık unsurları aranmaktadır. Bu sorumluluk türünde “zarara sebep olma” olgusu esas alınmıştır. Buna göre, sorumluluğu doğuran olayla zarar arasında sebep sonuç ilişkisinin bulunması sorumluluğun gerçekleşmesi için yeterlidir.²⁵⁹

²⁵⁷ TANDOĞAN, s. 11; OĞUZMAN/ÖZ, s. 468.

²⁵⁸ OĞUZMAN/ÖZ, s. 470; Buna karşılık, EREN’e göre, içtihat yoluyla kusursuz sorumluluk halleri kabul edilebilir: EREN, s. 458.

²⁵⁹ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 497; EREN, s. 449.

Sebep sorumluluğunun kabul edilmesinde değişik ölçülerden hareket edilmekte, “gözetim veya objektif özen yükümünün ihlali”, “tehlikeli bir işletme veya nesneye sahip olma”, “hakkaniyet” ve “hakimiyet” olguları temel alınmaktadır.²⁶⁰ Bu olgulardan hareketle, sebep sorumluluğu, “olağan sebep sorumluluğu” ve “tehlike sorumluluğu” olarak başlıca iki türe ayrılmaktadır.

a. Olağan Sebep Sorumluluğu

Olağan sebep sorumluluğu, kanunda öngörülen objektif özen yükümünün ihlaline dayanan bir kusursuz sorumluluk halidir.²⁶¹ Sorumlu tutulan kişinin, kusuru olmadığı halde doğan zararı gidermekle yükümlü olacağını düşünerek zararın doğmaması için gereken özeni göstereceği düşüncesinden hareket edilmiştir. Bu düşüncenin bir sonucu olarak da, sorumlu kişinin “gerekli dikkat ve özeni gösterdiği veya bu dikkat ve özeni gösterseydi bile zararın yine doğacağını” ispatlayarak sorumluluktan kurtulabileceği sonucuna ulaşabiliriz.²⁶²

Objektif özen yükümünün ihlaline dayanan sebep sorumluluğu hallerine örnek olarak adam çalıştıranın (BK m. 55), hayvan tutucusunun (BK m. 56), aile reisinin (MK m. 320) ve ayırt etme gücünden yoksun bulunanların (BK m. 54) kusursuz sorumlulukları gösterilebilir.

²⁶⁰ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 497- 502; EREN, s. 451.

²⁶¹ EREN, s.452.

²⁶² EREN, s.454.

b. Tehlike Sorumluluğu

Tehlike sorumluluğu, başkalarının mal ve can güvenliğini tehdit eden ve zarar yaratabilen tehlikeli bir işletme veya nesneye sahip olma olgusuna dayanan bir kusursuz sorumluluk halidir. Tehlikeli bir işletmeye veya nesneye sahip olan kişi, zararın doğumunda kusuru olmasa bile sorumlu tutulmuştur. Tehlikeli nesne veya işletme ile zarar arasında illiyet bağı olması yeterlidir. Üstelik, sorumlu kişinin “gerekli dikkat ve özeni gösterdiği veya bu dikkat ve özeni gösterseydi bile zararın yine doğacağını” ispatlayarak sorumluluktan kurtulması bile mümkün değildir. Sorumluluktan kurtulması ancak illiyet bağını kesen nedenlerin varlığını ispatlaması halinde mümkündür.²⁶³

Tehlike ilkesine dayanan kusursuz sorumluluk hallerine örnek olarak, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu ile getirilen motorlu araç işletenin ve 2872 sayılı Çevre Kanunu ile getirilen çevre kirletenlerin kusursuz sorumlulukları gösterilebilir.

3. Hukuka Uygun Müdahaleden Doğan Sorumluluk

Bu tür sorumlulukta, kanun koyucu çatışan iki hukuki değer arasında bir seçim yapmakta, üstün gördüğü hukuki değere düşük değer karşısında bir öncelik tanımakta, düşük değer fedakâr edilmesine izin verilmektedir. Fedekârlığın denkleştirilmesi adı da verilen bu sorumluluk türünde, üstün değer sahibine düşük değer sahibinin hukuk alanına müdahale etme, ona zarar verme yetkisi

---

²⁶³ EREN, s. 455.

tanınmaktadır. Buna karşılık, hukuk alanına müdahale edilen, yani fedekârlıkta bulunan kişiye, tazminat hakkı verilmektedir. Böylece, fedekârlıkta bulunan kişinin uğradığı ekonomik zarar para ödenmek suretiyle denkleştirilmektedir.²⁶⁴

Hukuka uygun müdahaleden doğan sorumlulukta, diğer sorumluluk türlerinden farklı olarak zarar verici davranış hukuka aykırı değildir. Kanun koyucu zarar vermeye izin vermiştir. Ancak, feda edilen değer de hukuken korunduğu için burada da kusursuz sorumluluk kabul edilmiştir. Hukukumuzdaki başlıca örnekleri komşuluk ilişkisinden doğan müdahalelerle, zaruret halleridir.²⁶⁵

§ 6.TÜKETİCİ KREDİLERİNDE KREDİ KURUMLARININ HUKUKİ SORUMLULUĞU

I. TÜKETİCİ KREDİLERİNDE SORUMLULUK KAVRAMI

Tüketici kredilerinde kredi kurumlarında hukuki sorumluluk denildiğinde iki tür sorumluluk akla gelmektedir. İlk olarak bir tüketici kredis sözleşmesinde kredi kurumunun, sözkonusu sözleşmeden doğan borcunu hiç ya da zamanında ifa etmemesi halinde; ikinci olarak da tüketici kredisini, belirli marka bir mal veya hizmet satın alınması ya da belirli bir satıcı veya sağlayıcı ile yapılacak satış sözleşmesi şartı ile vermesi durumunda satılan malın veya hizmetin hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi halinde sorumlu olmasıdır.

²⁶⁴ OĞUZMAN/ÖZ, s. 470; TEKİNAY/BURCUOĞLU/AKMAN/ ALTOP, s. 488; EREN, s. 459.

²⁶⁵ EREN, s. 460.

A. TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNDEN DOĞAN BORCUN İFA EDİLMEMESİ NEDENİYLE ÇIKAN UYUŞMAZLIKLARDA KREDİ KURUMUNUN HUKUKİ SORUMLULUĞU

Bir sözleşmenin en önemli hükmü, bu sözleşmeden doğan borcun ifasıdır. İfa, borç ilişkisinin konusu olan edimin borçlu tarafından alacaklıya karşı yerine getirilmesidir.²⁶⁶ İfanın konusunu borçlanılan edim oluşturur, diğer bir ifadeyle ifanın konusu ile borcun konusu aynıdır.²⁶⁷ Borç ifa edilirse sözleşme alacaklı tatmin edilerek sona erecek, edilmemezse veya gecikirse ifa edilmemenin sonuçları ortaya çıkacak, BK m. 96 vd hükümleri uygulama alanı bulacaktır.²⁶⁸

Borcun ifa edilmemesi, borçlunun taahhüt ettiği edimi hiç veya gereği gibi yerine getirmemesi veya ifasında gecikmiş olması hallerinde sözkonusu olur.²⁶⁹ BK m. 101 gereğince, borcun muaccel olması ve alacaklının ihtarı gerekir. İhtara gerek olmayan haller, BK m. 101/II'de belirtilmiştir. Her iki tarafın aynı zamanda hem alacaklı hem de borçlu olduğu karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde ise, genel koşullara ek olarak mehil verilmesi gerekir.²⁷⁰

Borçlunun temerrüdü için gereken şartlar gerçekleştiğinde, alacaklı borçludan her zaman için gecikmiş ifayı ve gecikme tazminatını isteyebilir. Ayrıca, temerrüt anından itibaren borç konusuna ilişkin hasar borçluya geçer (BK m. 102). Para borçlarına ilişkin olarak da temerrüt faizi ve temerrüt faiziyle karşılanamayan

---

²⁶⁶ von TUHR, s. 458.

²⁶⁷ EREN, s. 90.

²⁶⁸ EREN, s. 985 vd.; OĞUZMAN/ ÖZ, s.278 vd: KAPLAN, Sorumluluk, s. 451.

²⁶⁹ EREN, s. 985-986.

²⁷⁰ EREN, s. 1064-1068.

munzam zarar olmak üzere iki genel sonuç öngörülmüştür (BK m. 103 ve 105).²⁷¹ Karşılıklı borç doğuran sözleşmelerde ise, temerrüt koşulları gerçekleştiğinde alacaklıya, aynen ifa ve gecikme tazminatı, aynen ifayı red ve müsbet zararın tazmini veya sözleşmeden dönme ve menfi zararın tazmini olmak üzere üç seçimlik hak tanınmıştır (BK m. 106).

Kredi verenin en önemli borcu, kredi konusunu yani belli bir miktar parayı teslim borcudur. Tüketici kredi sözleşmesinde kredi veren banka veya finans kurumlarının kendi borçlarını yerine getirmede temerrüde düşmesi, uygulamada hemen hemen hiç karşılaşılmayan bir durumdur. Bu nedenle, ne TKHK’da ne de AB Direktifi’nde bu konuya yer verilmemiştir. Nadir de olsa rastlanabilecek, kredi verenin sözleşmede belirtilen zamanda kredi verme borcunu yerine getirmemesi durumunda, kredi veren temerrüde düşecektir. Vade, genel olarak sözleşmede belirlendiği için kredi vereni temerrüde düşürmek için ihtar çekmeye gerek kalmamaktadır.²⁷² Tüketici, mütemerrit durumdaki kredi verene karşı, iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler bakımından uygulanan BK m. 106’da belirtilen seçimlik haklardan birini kullanabilir.²⁷³ Kredi alan tüketicinin ilk seçimlik hakkı olan ifa ve gecikmiş tazminatı istemesi durumunda para borçlarına ilişkin BK’da yeralan kuralların uygulanması, diğer bir ifadeyle temerrüt faizinin uygulanması da mümkündür.²⁷⁴

²⁷¹ KILIÇOĞLU, s. 448-474; EREN, s. 1062-1064; OĞUZMAN/ÖZ, s. 367 vd.

²⁷² ARKAN, Uygulama, s. 31-32.

²⁷³ ARKAN, Uygulama, s. 32; KAPLAN, Sorumluluk, s. 451.

²⁷⁴ AKİPEK, s. 340-342; KAPLAN, Sorumluluk, s. 453.

**B. TÜKETİCİ KREDİLERİNDE MAL VE HİZMET SAĞLANMASINA
İLİŞKİN SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORCUN İFA EDİLMEMESİ
VEYA GEREĞİ GİBİ İFA EDİLMEMESİ NEDENİYLE ÇIKAN
UYUŞMAZLIKLARDA KREDİ KURUMUNUN HUKUKİ
SORUMLULUĞU**

TKHK'un 10. maddesinde bu sorumluluk, "Kredi verenin, tüketici kredisini, belirli marka bir mal veya hizmet satın alınması ya da belirli bir satıcı veya sağlayıcı ile yapılacak satış sözleşmesi şartı ile vermesi durumunda satılan malın veya hizmetin hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi halinde kredi veren tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olur." şeklinde ifade edilmiştir.

Bağlı krediler açısından sözkonusu olabilen bu sorumluluk, tüketici kredisi ile mal ve hizmet sağlamaya ilişkin sözleşmeden doğan borcun ifa edilmemesi ve bu sözleşmeden doğan borcun ayıplı ifası halleri olmak üzere ikiye ayrılır.

II. TÜKETİCİ KREDİLERİNDE KREDİ KURUMLARININ HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN ÖZELLİKLERİ

A. TÜKETİCİ KREDİSİNİN “BAĞLI KREDİ” NİTELİĞİNDE OLMASI

Bankadan veya bir finans kuruluşundan aldığı kredi ile herhangi bir mal ya da hizmet sağlamaya ilişkin sözleşmeye taraf olan kişi, bu sözleşme nedeniyle sözleşmenin karşı tarafı olan satıcı ya da sağlayıcı ile arasında bir sorun çıkması halinde, kendisine kredi veren banka veya finans kuruluşunun sorumluluğuna gidemeyecektir. Örneğin, satın aldığı malın ayıplı çıkması halinde BK m. 202 hükmüne dayanarak satıcıya karşı ileri sürebileceği hakları, sırf kendisine verilen kredi ile bu malı satın aldığı gerekçesiyle, banka veya finans kuruluşundan isteyemeyecek, kredi taksitlerinin iadesi açısından da, malın ayıplı çıktığını bildirerek taksitlerde bir indirim talep edemeyecektir. Uygulamada da banka ile tüketici arasında yapılan sözleşmede genellikle, kredi alan ile mal veya hizmet sağlayanlar arasında çıkan uyuşmazlıklardan; malın teslim edilmemesinden, ayıplı teslim edilmesinden, hizmetin hiç ya da gereği gibi yapılamamasından dolayı bankaya karşı herhangi bir hakkın ileri sürülemeyeceği ve kredi iadesi açısından da bu gibi durumların etkili olamayacağı hükmüne yer verilmektedir.²⁷⁵

Kredi kartı ile yapılan mal ve hizmet alımlarında ise, bedel bankaya taksitlendirilerek ödendiğinde tüketici kredisinin kullandırılması söz konusu olur, bu

---

²⁷⁵ ARKAN, Uygulama, s. 35-36.

halde kredi kartı hamili TKHK anlamında tüketici sayılsa bile, kredi kartı aracılığıyla ödemesini yaptığı sözleşmelerden doğan borcun ifa edilmemesi veya ayıplı ifası halinde bankanın sorumluluğu bulunmayacaktır.

Kredi alan ile mal veya hizmet sağlayanlar arasında yapılan sözleşmeden doğan uyumsuzluklarda, kredi kurumu ancak verdiği kredi, 'bağlı kredi' niteliğini taşıyorsa sorumlu olur. Banka veya finans kuruluşu tarafından, tüketiciye belirli bir malın satın alınması veya hizmetin sağlanması koşuluyla veya belirli bir tacirden malın satın alınması veya hizmetin sağlanması kaydıyla verilen bağlı kredi türünde, kredi veren belirli satıcılarla sözleşme yapar ve tüketici ancak bu sözleşmeyi yapan satıcıdan ya da hizmet sunandan, belirlenen mal ya da hizmeti edinmek istediği zaman, bu krediden yararlanır ve kredi ödemesini kredi verene yapar. Burada üçlü bir sözleşme ilişkisi vardır:

-Tüketiciyle kredi veren arasındaki tüketici kredisi sözleşmesi,

-Tüketiciyle satıcı veya sağlayıcı arasındaki mal alımına veya hizmet sağlanmasına ilişkin sözleşme,

-Kredi verenle satıcı veya sağlayıcı arasındaki çerçeve sözleşme.

Dolayısıyla, satıcı ya da hizmet sunanla kredi veren arasındaki ilişki, satıcı ya da hizmet sunanla tüketici arasındaki ilişki ve tüketici ile kredi veren arasındaki ilişki olmak üzere üç köşeli bir hukuki ilişki doğmaktadır. Bu üç sözleşme birbirleriyle

bağlı olup, birleşik sözleşmeler oldukları savunulmaktadır.²⁷⁶ Bu nedenle, birleşik sözleşmeler için geçerli olan kurallar burada da uygulama alanı bulacaktır. Diğer bir deyişle, bağlı kredi sözleşmesini oluşturan üç sözleşmeden birindeki sakatlık diğerlerini etkileyecektir.²⁷⁷

Genellikle, kredi verenin, kredilendireceği mal ve hizmeti temin eden kişiyle önceden sözleşme ilişkisine girerek, sadece bu kişinin müşterilerine kredi vermeyi taahhüt etmesi şeklinde²⁷⁸ ortaya çıkan bu üçlü ilişkide, kredi veren, tüketicinin yaptığı mal ve hizmet sağlamaya ilişkin sözleşmenin ifa edilmemesi veya ayıplı ifa edilmesi nedeniyle tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile beraber müteselsilen sorumlu tutulmuştur. Şu halde, bağlı kredi kapsamı dışında kalan alanlarda kullanılan ve kredi kartları ile sağlanan kredilerle yapılan mal satın alınmasına veya hizmet sağlanmasına ilişkin sözleşmelerden doğan borçlardan dolayı TKHK m. 10/5 hükmünde öngörülen sorumluluk söz konusu olmayacaktır.

TKHK'nun 10. maddesinin 5. fıkrasında; kredi verenin, tüketici kredisini, belirli marka bir mal veya hizmet satın alınması ya da belirli bir satıcı veya sağlayıcı ile yapılacak satış sözleşmesi şartı ile vermesi durumunda satılan malın veya hizmetin hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi halinde kredi veren tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır. Eski TKHK'nun 10. maddesinin son bendinde bu sorumluluk; "Banka veya finans kurumlarının, tüketici kredisini, belirli bir mal veya hizmetin satın

²⁷⁶ HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 42; ZEVLİLİLER, s. 289-290; İNAL, 238; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 19.

²⁷⁷ GEZDER, s. 68, dpn. 191.

²⁷⁸ ARKAN, s. 40.

alınması ya da belirli bir satıcı ile yapılacak hukuki işlem koşulu ile vermeleri durumunda bunlar, satılan malın ayıbından ötürü tüketiciye karşı satıcı ile müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar” şeklinde düzenlenmişti. Eski kanun metninde borca aykırılık hallerinden “ayıplı ifa” durumunda kredi verenin sorumlu tutulmasına karşılık, yeni kanun metninde borcun “hiç ifa edilmemesi veya zamanında ifa edilmemesi” hallerinde kredi verenin sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır. Burada geçen “hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi” ifadesi ayıplı ifa halinde hükmün uygulanmasını engelleyecektir. Ancak, Kanun’un ayıplı malı düzenleyen 4. maddesinin 3. fıkrasında, imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ile beraber Kanun’un 10. maddesinin 5. fıkrasına göre kredi verenin de ayıplı maldan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumlu olacağı düzenlenmiş olduğundan, borcun “hiç ifa edilmemesi veya zamanında ifa edilmemesi” hallerinin yanında, “ayıplı ifa” halinde de kredi veren sorumlu olacaktır.

Avrupa Birliği tarafından kabul edilen “22 Aralık 1986 tarihli Tüketici Kredilerine İlişkin Olarak Üye Ülkelerin Kanun, Tüzük ve İdari Düzenlemelerinin Uyumlaştırılması Hakkındaki 87/ 102 sayılı Konsey Direktifi”²⁷⁹’nin 11. maddesinde bu konu düzenlenmiştir. Direktif’in 11. maddesine göre, kredi veren ile satıcı arasında bir ön-anlaşmanın varlığı halinde ve satılan malın ayıplı olması durumunda sorumlu tutulabilir.²⁸⁰ Kredi verenin satıcı ile yaptığı ön-anlaşma Borçlar Hukuku bakımından adi kefalet (BK. m.483) ile üçüncü kişinin fiilini taahhüt (BK. m. 110)

²⁷⁹ 87/102/EEC, OJ No L 42/48, 12.2.87, s . 259-263.

²⁸⁰ ULUSAN, İlhan: 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 10.Maddesinin Dördüncü Fıkrasında Yer Alan Banka ve Finans Kurumlarının Tüketiciye Karşı Müteselsilen Sorumluluğu Üzerine Bazı Tespit ve Düşünceler, Prof. Dr. Turhan Esener’e Armağan, Ankara 2000, s. 91.

benzeri bir sözleşmedir. Direktifin gerekçesinde, bu tip bir sözleşme ile mal veya hizmet satımı için kredi verilmesi halinde tüketiciye ek koruma getirildiği vurgulanmış, adi kefalete benzer bir sorumluluk kabul edilmiştir. Hukukumuzda da finansman şirketleriyle ilgili yönetmelikte²⁸¹ finansman şirketlerinin kredilendirecekleri mal ve hizmeti temin eden satıcılarla önceden bir genel sözleşme yapacakları düzenlenmiştir (m. 12/II). TKHK'da böyle genel bir anlaşmaya yer verilmemiş olması büyük bir eksiklikler. Bu halde, banka ve finans kurumları arasında bir ayırım yapılmış olmakta, finans kurumları aynı zamanda yönetmelik hükümlerine tabi olduğundan onların bağlı kredi verebilmesi için satıcı veya sağlayıcı ile genel sözleşme yapmaları gerekmektedir.

Ancak, Direktif'in 11. maddesinde yer alan “kredi veren ve mal ve hizmet sunan arasında önceden yapılmış bir anlaşmaya göre, mal veya hizmet sunan satıcının müşterilerine mal edinebilmeleri amacıyla ve münhasıran ilgili kredi veren tarafından kredi verilmesi” koşulunun ve buradaki “münhasıran” ifadesi çelişki yaratmaktadır. Satıcı, birden fazla kredi verenle ilişki içindeyse bu ifadeye dayanarak sorumluluktan kurtulabilecektir. Koşulun uygulanması üye devletlere bırakıldığı için, bu sakınca bertaraf edilebilecektir. Nitekim, Almanya bu yönde bir düzenleme yapmıştır.²⁸²

Alman Hukukunda, satım ve kredi sözleşmesi ekonomik yönden bütünlük arzettiğinde ve kredi verenin kredi sözleşmesinin hazırlanması, yapılması sırasında satıcı ile işbirliği yapması halinde, bağlı kredinin varlığı kabul edilmektedir. Bu

---

²⁸¹ Bkz. dpn. 112.

²⁸² AKİPEK, s. 289.

nedenle, satıcı ile kredi veren arasında önceden yapılmış genel bir sözleşmeye dayanan devamlı bir iş ilişkisi olup olmaması Alman Hukukunda önem taşımaz. Satıcı veya sağlayıcı ile kredi veren arasında tek seferlik iş ilişkisi de yeterlidir.²⁸³ Bununla beraber, satıcı veya sağlayıcı ile kredi veren arasında işbirliği olup olmadığı, diğer bir ifadeyle kredi sözleşmesi ile krediden yararlanmak için yapılan satım veya sağlama sözleşmesinin ekonomik bir bütün oluşturup oluşturmadığı her somut olaya göre incelenecektir. Alman Federal Mahkemesi'ne göre, ancak kredi ve satım veya sağlama sözleşmelerinden biri yapılmasaydı, diğerinin de yapılmayacağı anlamı çıkarılabiliyorsa ya da sözleşmelerin birbirlerinin varlığıyla anlam kazanacak şekilde sıkı bir bağ içinde oldukları sonucuna varılıyorsa sözleşmeler arasında ekonomik bir bütünlük vardır.²⁸⁴ Federal Mahkeme pek çok kararında, tüketicinin krediyi kendi girişimleriyle bulmadığı, kredi sözleşmesine göre kredinin tüketici yerine doğrudan satıcı hesabına ödendiği ve bu halde tüketicinin kredi üzerinde tasarruf imkânının kaldırıldığı hallerde kredi ve satım sözleşmeleri arasında sıkı bir bağ bulunduğunu kabul etmiştir.²⁸⁵ Tüketicinin bizzat kredi kurumuna başvurarak, onun vereceği krediden sadece belli bir veya bir grup satıcıdan mal satın alması koşuluyla yararlanmasının şart koşulduğu hallerde de, kredi veren ile satıcı arasında yakın işbirliği olduğu ve kredi verenin tüketicileri belli bir satıcı grubuyla satım sözleşmesi yapmak zorunda bırakması nedeniyle sözleşmeler arasında ekonomik bir bütünlük olduğu kabul edilmektedir.²⁸⁶

---

²⁸³ ARKAN, s. 40.

²⁸⁴ ARKAN, Uygulama, s. 38.

²⁸⁵ ARKAN, Uygulama, s. 40.

²⁸⁶ ARKAN, Uygulama, s. 41; ULUSAN, s. 91.

Hukukumuzda da bağılı krediler açısından, banka, satıcı veya sağlayıcı ve tüketici üçgeninde kurulan sözleşmelerde hukuki bağımsızlık bulunduğu halde, mal ve hizmet sağlanmasına ilişkin sözleşmelerle tüketici kredisi sözleşmesi arasında ekonomik bir bütün olduğundan, tüketicinin satım veya sağlama sözleşmelerine aykırılık halinde sahip olduğu hakları, sözleşmelerin nisbiliği ilkesine rağmen kredi verene karşı ileri süreceği kabul edilmiştir (TKHK m. 10).²⁸⁷ Burada, birbirinden farklı sözleşmeler, tarafların iradeleri ile birleştirilmiş; karma bir sözleşme tipi meydana getirilmeksizin taraflar, sözleşmelerden biri olmaksızın diğerinin de yapılmayacağı bir hukuki ilişki kurmuş olmaktadır.²⁸⁸ Söz konusu birleşik sözleşmede, nitelikleri itibarıyla birbirinden bağımsız üç sözleşme kendi özel yapıları bozulmaksızın taraf iradeleriyle birleştirilmiştir. Sözleşmelerden birinin geçerliliği ve varlığı diğerine bağlıdır.²⁸⁹ Bununla beraber, her bir sözleşme kendine özgü kurallar çerçevesinde hüküm ifade etmektedir. Kredi verenin, tüketici kredisini, belirli marka bir mal veya hizmet satın alınması ya da belirli bir satıcı veya sağlayıcı ile yapılacak satış sözleşmesi şartı ile vermesi durumunda satılan malın veya hizmetin hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi halinde kredi veren tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olmasına ilişkin hüküm ile de birleşik sözleşmeler açısından belirsiz olan bir husus açıklığa kavuşturulmuştur. Buna göre, birleşik sözleşmelerden birindeki ifa engelinin diğerini etkileyip etkilemeyeceği konusu sözedilen TKHK m. 10/ IV ile çözümlenmiştir²⁹⁰

²⁸⁷ HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 42; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 21, dpn. 11a; İNAL, s. 238-239; ULUSAN, s. 92.

²⁸⁸ İNAL, s. 239.

²⁸⁹ İNAL, s. 239; TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 75.

²⁹⁰ İNAL, s. 239-240.

Doktrinde, kredi verenin sorumluluğu, onun bağlı kredide BK m. 100 anlamında ifa yardımcısı olarak hareket etmesi ile de açıklanmaya çalışılmıştır.²⁹¹ Ancak, bu görüş, kredi verenin satıcı veya sağlayıcının hiç ifa etmemesi ve gereği gibi ifa etmemesi halinde sorumluluğunu açıklamadığından ve kanunda kredi verenin satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsil sorumlu kılınmış olması nedeniyle eleştirilmiştir.²⁹²

B. SORUMLULUĞUN MÜTESELSİL SORUMLULUK OLMASI

1. Genel Olarak Müteselsil Sorumluluk Kavramı

Borç ilişkisi iki veya daha fazla borçlu ve alacaklı arasında oluştuğunda, alacaklılar ve borçlular açısından edimin geç ifası veya hiç ifa edilmemesi ile ilgili risklerin en aza indirilmesi amacıyla alacaklılar ve borçlular arasında teselsül esas sözleşme veya kanun hükmüyle kabul edilmektedir. Alacaklılar arasında teselsül varsa, borçlu veya borçlular edimin tamamını alacaklılardan herhangi birine ifa ederek borçtan kurtulmuş olurlar. Borçlular arası teselsülde ise, alacaklı borcun ifasını borçluların tamamından veya bir kısmından veya yalnız birinden isteyebilir. Borçlular arasında teselsül sözkonusu olduğunda genellikle “borçluların müteselsil sorumluluğu” deyimini kullanılmaktadır.²⁹³ Müteselsil borçluluk da diyebileceğimiz,

²⁹¹ HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 42.

²⁹² ZEVKLİLER, s. 290.

²⁹³ KARAYALÇIN, Yaşar: İsviçre Hukukunda Müteselsil Sorumluluk Konusunda Tartışmalar ve Yasal Gelişmeler, Prof. Dr. Ünal Tekinalp’e Armağan, C. I, İstanbul 2003, s. 654.

bu sorumluluk türünde niteliği itibariyle bölünebilen bir edimin birden fazla borçlusundan her biri edimin tamamını ifa etmekle yükümlüdür.²⁹⁴

Müteselsil borçluluk ya taraflar arasındaki sözleşmeden ya da kanundan doğar (BK m.141). Sözleşmeden doğan müteselsil borçluluğun özellikleri BK m. 141-147 hükümlerinde belirlenmiştir. Kanundan doğan müteselsil sorumluluk ise, ilgili özel hükümlerde yer alan sadece “müteselsil sorumlu olurlar” gibi genel hükümlere yapılan bir atıfla sağlanmakta, ayrıntılı bir düzenlemeye yer verilmemektedir. Bu nedenle, İsviçre ve Türk Hukukunda kanundan doğan müteselsil borçlulukta ortaya çıkabilecek sorunlarda sözleşmeden doğan müteselsil borçluluğu düzenleyen hükümler uygulanmakta, ancak düzenleme boşluklarının bu hükümlerle doldurulması çoğu zaman yeterli olmamaktadır.²⁹⁵

Borçlar Kanunu’nda müteselsil borçluluğa ilişkin bir tanıma yer verilmemiştir. Bu nedenle, doktrinde değişik tanımlara rastlanmaktadır.²⁹⁶ Müteselsil borçluluğun tüm unsurlarını da içeren tanımı ise şu şekildedir:²⁹⁷

“Müteselsil borçluluk, bir irade beyanı ve kanun hükmü dolayısıyla bir edimin birden ziyade borçlulardan her birinin tamamını ifa etmekle yükümlü bulunduğu, alacaklının ise ancak bir defa elde etmek üzere edimini borçlulardan dilediği birinden talep etmeye yetkili olduğu ve borçlulardan birinin ifası ya da ifa yerini tutan fiiliyle

²⁹⁴ AKINTÜRK, Turgut: Müteselsil Borçluluk, Ankara 1971, s. 25.

²⁹⁵ KARAYALÇIN, s. 656.

²⁹⁶ Bkz. TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 285; OĞUZMAN/ÖZ, s. 799.

²⁹⁷ AKINTÜRK, Müteselsil, s. 35.

diğerlerinin bu oranda alacaklıya karşı borçtan kurtulacakları bir birlikte borçluluk halidir.”

Bu tanıma göre, müteselsil sorumluluğun özelliklerini şöyle sıralayabiliriz.²⁹⁸

- Müteselsil borç ilişkisinde birden çok borçlu vardır. Her biri edimin tamamını ifa etmekle yükümlüdür. Borçlular şahıslarına ilişkin savunmaları serbestçe ileri sürebilirler. Örneğin, sözleşmeyi yaparken irade beyanında sakatlık olduğuna ilişkin bir savunma yapabilirler.
- Alacaklı, alacağının tamamını veya bir kısmını, borçlulardan birinden veya birkaçından ya da hepsinden istemeye yetkilidir. Kendisinden talepte bulunulan borçlu, tazminatın diğer borçlulardan talep edilmesini isteyemez.
- Borçlulardan birisinin ifası oranında diğerleri de borçtan kurtulur.

Müteselsil borçlulukta iki tür ilişki vardır. İlki, zarar verenle zarar gören arasındaki dış ilişki, ikincisi zarar verenlerin kendi aralarındaki iç ilişki. Bu ilişkiler birbirinden bağımsızdır. Diğer bir ifadeyle, iç ilişkide zarar verenlerden birinin kusuru daha hafif olsa ve kendisi hakkında tazminattan indirim gerekse bile zarar gören ondan da zararın tamamının tazminini talep edebilir. Zira, zarar verenlerin her birinin dış ilişkide sorumluluğunun kapsamı aynıdır ve alacaklıya karşı hepsi

²⁹⁸ AKINTÜRK, Müteselsil, s. 35-42; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 285-288; OĞUZMAN/ ÖZ, s. 803-804.

tazminatın tümü bakımından sorumludur. Bu nedenle, tazminat miktarı hesaplanırken sadece zarar verenlerin hepsi için ortak indirim nedenleri dikkate alınır. Ortak indirim nedenlerinin, zarar verenlerin özel durumu ile ilgisi yoktur. Bunlar bizzat tazminata ve zarar görenin davranışına ilişkindir. Bu nedenle, ortak indirim nedenlerinden tüm zarar verenler yararlanabilecek, tüm sorumlular için aynı oranda indirim yapılabilir. Bu anlayışa göre, zarar verenlerden herhangi birisi kusurunun hafif olduğunu (BK.m. 43/I) ya da müzayaka durumuna düşeceklerini (BK.m. 44/II) zarar görene karşı ileri süremeyecektir.²⁹⁹ Sorumlularının kendilerine ait indirim nedenleri ancak iç ilişkide diğer zarar görenlere karşı rücu yoluna başvurulduğu takdirde dikkate alınacaktır. Zira, müteselsil sorumluluğun amacı, zarar vereni değil, zarar göreni korumaktır. Dış ilişkide, zarar verenin hafif kusuru nedeniyle sorumluluğunda indirime gidilip, bu kişinin indirimli miktar üzerinden diğerleriyle birlikte sorumlu olduğu kabul edilirse, zararın ödenmemesi riski alacaklı üzerinde kalacaktır.³⁰⁰ Tüm bu özellikler dikkate alındığında müteselsil sorumluluğun borçlu açısından oldukça ağır olduğu görülmektedir. Zira, müteselsil borçlulardan birinin veya bir kaçının alacaklıya karşı olan borcunu ödeme gücü yoksa, ödeme gücü olan müteselsil borçlu tüm borcu ödeyecek, yani bu borçluların riskini ödeme gücü olan borçlu taşıyacaktır.

Müteselsil borçluluk, BK m. 141-147 hükümlerinde düzenlenmiştir. Doktrinde bazı yazarlar müteselsil borçluluğu “tam müteselsil borçluluk” ve “eksik müteselsil

²⁹⁹ TANDOĞAN, s. 370; TUNÇOMAĞ, s. 599.

³⁰⁰ GÜRKANLAR, Metin: Bir Zarara Birlikte Neden Olan Birden Çok Kişinin Sorumluluğu, Ankara 1982, s. 94-96.

borçluluk” olarak ikiye ayırmaktadırlar.³⁰¹ Bu iki sorumluluk arasında temel farkları şu şekilde sıralayabiliriz:³⁰²

-Tam müteselsil sorumlulukta birden çok kişi aynı hukuki sebepten sorumludur. Bu durumda ya aynı hukuki sebepten dolayı, kusurdan kaynaklanan bir zarar söz konusudur ya da sebep sorumluluğuna veya sözleşme sorumluluğuna dayanan tazmin yükümlülüğü bulunmaktadır. Eksik müteselsil sorumlulukta ise, birden fazla kişinin zararı tazmin yükümü, ayrı ayrı sebeplerden ileri gelmektedir. Birden çok kişinin aynı zararı çeşitli hukuki sebeplere göre, haksız fiil, sözleşme veya kanuna göre tazmin zorunda kalmaları halinde de eksik teselsilden bahsedilir.³⁰³

-Her iki sorumluluk türünde de sorumluların birbirine rücu edip edemeyeceği, edebileceklerse rücu hakkının ne şekilde gerçekleşeceği hakimın takdirine bırakılmıştır. Ancak, BK m. 51 hakime yol gösterici bir hükme yer vermektedir. Buna göre, ilk planda haksız fiil faili, son olarak da kanun dolayısıyla sorumlu olan kişi tazminatın yükünü taşıyacaktır.

³⁰¹ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 325; Fakat bu ayırım, birkaç kişinin birlikte kusurlarıyla veya birkaç kişinin çeşitli hukuki sebeplerle sorumlu olmaları halinde uygulanacak BK m. 50 ve 51 hükümlerinin yetersiz düzenlenmiş olmaları gerekçesiyle KARAYALÇIN tarafından eleştirilmektedir: KARAYALÇIN, s. 656; EREN’e göre de, tam ve eksik teselsül ayırımı, yapay bir ayırım olduğundan reddedilmelidir: EREN, s. 1167; Özellikle değişik hukuki sebepler nedeniyle birden çok kişinin sorumlu olması halinde alacaklının bu kişilerden herhangi birini BK m. 51’deki sırayı dikkate almadan dava edip edemeyeceği, 50. maddede yeralan rücu hakkındaki hükümlerin 51.madde kapsamındaki hallere de kıyasen uygulanıp uygulanmayacağı ve 51. maddeye göre sorumlulukta bir müteselsil sorumlu lehine kesilen zamanaşımının diğer müteselsil borçlular lehine de kesilip kesilmeyeceği tartışılan konulardandır: KARAYALÇIN, s. 661.

³⁰² AKINTÜRK, Müteselsil, s. 137-139; GÜRKANLAR, s. 4; OĞUZMAN/ÖZ, s. 673-675, 801; AYGÜN, Yaşar: Haksız Eylemlerde Tam Zincirleme Sorumluluk ile Karşılaştırmalı Olarak Eksik Zincirleme Sorumluluk (BK. m.50-51), YD 1979, C. V, s. 125-126; EREN, s. 1166-1167.

³⁰³ EREN, s. 1166.

- Tam müteselsil sorumlulukta ifada bulunan borçlu, alacaklıya halef olur ve bir borçlu için kesilen zamanaşımı diğer borçluyu etkiler.

-Klasik müteselsil sorumluluk anlayışı,tam müteselsil sorumlu olanlardan biri hakkında tazminattan indirim sebebi varsa, bunun dış ilişkide dikkate alınmayacağı konusunda katı bir tutum içindedir. Eksik teselsülde ise, indirim nedenleri dış ilişkide de ileri sürülebilir.³⁰⁴ BK. m. 43 ve 44'ün müteselsil sorumlulukta dış ilişkide uygulanmasına tamamen karşı olan klasik müteselsil sorumluluk anlayışı doktrinin büyük çoğunluğu³⁰⁵ ve Yargıtay³⁰⁶ kararları tarafından benimsenmektedir. Bu anlayışa karşı olarak doktrinde yeni müteselsil sorumluluk anlayışı savunulmaktadır.³⁰⁷ Yeni müteselsil sorumluluk anlayışı gereği, zarar verenlerden her biri hükmedilecek tazminatın tamamını diğer sorumlularla beraber ödemek zorundadır. Ancak, zarar verenlerden biri bakımından tazminatın indirilmesine ilişkin bir yasal neden varsa, bunu davacıya karşı ileri sürebilmelidir. Zira, kusuru hafif olan ve tüm zararı karşılayan kişiye iç ilişkide tanınan rücu hakkıyla koruma sağlandığı söylenemez. Diğer sorumluların ödeme gücünden yoksun olması halinde, hafif kusurlu kişi fazladan ödediği miktarı alamama tehlikesiyle karşılaşacaktır. Bu yeni görüş, müteselsil sorumluluğun mahiyetini açıklayan ve doktrinin büyük kısmınca³⁰⁸ kabul edilen çokluk kuramıyla da uyumludur. Bu kurama göre, borçlulardan her biri ile alacaklı arasında ayrı ve bağımsız bir borç ilişkisi vardır.

³⁰⁴ TANDOĞAN, s. 382; AKINTÜRK, Müteselsil, s. 138-139.

³⁰⁵ TANDOĞAN, s. 368; AKINTÜRK, Müteselsil, s. 125-126; von TUHR, s. 408-409; TUNÇOMAĞ, s. 599; AYGÜN, s. 510.

³⁰⁶ “Müteselsil sorumlulardan her biri kusur oranı ne olursa olsun davacının tüm zararından sorumludur.” (Yarg. 15.HD, 18/12/1974 T., 2619 E.,2449 K., ABD 1975, S. 2, s. 279; Yarg. 4.HD, 21/11/1974 T., 8361 E.,12061 K., YKD 1979, S. 6, s. 783.)

³⁰⁷ GÜRKANLAR, s. 98; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 702 vd; OĞUZMAN/ÖZ, s.803.

³⁰⁸ AKINTÜRK, Müteselsil, s. 59; GÜRKANLAR, s. 5; TUNÇOMAĞ, s. 601.

Ancak, bu borçlar birbirleriyle iç içedir ve alacaklının malvarlığında tek kalem halinde bulunur. Borçlulardan her birinin borcunun diğerinden ayrı ve bağımsız olması bu borçların kapsamlarının da birbirlerinden farklı olacağını gösterir. Borçluların ifa zamanı, ifa yeri, cezai şart gibi konularda farklı hükümlere tabi olması mümkündür.³⁰⁹ İsviçre Borçlar Kanununda da bu yeni görüş doğrultusunda düzenleme yapılmıştır. Düzenlemeye göre, her bir sorumlunun kusuru yanında “durumun gerekleri” de dikkate alınarak dış ilişkide ödenecek tazminat miktarı belirlenirken, iç ilişkide de aynı hususlar göz önünde bulundurulacaktır.³¹⁰

2. Kredi Veren Kurumun Müteselsil Sorumluluğu

Kredi ve satım sözleşmelerinin taşıdıkları iç bağlılık nedeniyle, kredi veren kuruluşların da TKHK’nun 10. maddesinin son fıkrasında, sorumluluk şartları gerçekleştiğinde, tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olacağı; aynı kanunun 4. maddesinin 2. fıkrasında da kredi verenin, ayıplı maldan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ile beraber müteselsilen sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, kredi veren, tüketiciye karşı doğrudan sorumlu tutulmuştur. Oysa, Avrupa Birliği’nce benimsenen 87/102 sayılı Direktif’in 11. maddesine göre, kredi veren ile satıcı veya sağlayıcı arasında ön-anlaşma varsa sözleşmelerin konusu olan malın veya hizmetin hiç ya da gereği gibi ifa edilmemesi durumunda tüketicinin satıcıdan veya sağlayıcıdan tazminat talebinde bulunup da

³⁰⁹ OĞUZMAN/ÖZ, s. 801.

³¹⁰ HELVACI, Mehmet: Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyesinin Hukuki Sorumluluğunun Müteselsil Olmasının Anlamı ve İsviçre Borçlar Kanunu 759. Maddesi ile Getirilen Müteselsil Sorumluluğun Anlamının Tartışılması, Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı, C. I, İstanbul 2001, s. 228-231.

hakkını elde edememesi halinde, tüketici kredi verenden tazminat isteme hakkına sahiptir. Diğer bir ifadeyle, burada müteselsil sorumluluk söz konusu değildir. Tüketicie bir seçimlik hak tanınmamıştır. Tüketici, öncelikle zararının tazminini satıcıdan isteyecek, bunun mümkün olmaması halinde kredi vereni sorumlu tutabilecektir. Böylece, TKHK'un kredi kurumunun sorumluluğunu düzenleyen hükmü, AB Direktifi'nin düzenlemesini de aşarak tüketiciye oldukça geniş bir koruma getirmiş bulunmaktadır. Direktif'teki koruma oldukça sınırlıdır. Tüketici öncelikle satıcı ya da sağlayıcıya gidecek, bundan bir sonuç alamazsa kredi verene başvuracak, dolayısıyla ödemeleri ancak bu andan itibaren durdurabilecektir. Bu sınırlı koruma nedeniyle tüketici, bir yandan satıcı veya sağlayıcı ile mücadele ederken diğer taraftan ödemelerini yapmaya devam edecektir.³¹¹

a. Sorumluluğun Niteliği

TKHK'un 10. maddesinde kredi verenin malın ya da hizmetin hiç veya zamanında ifa edilmemesi halinde tüketiciye karşı sadece satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsil sorumlu olacağı; 4. maddede ayıplı ifa halinde kredi vereninin sadece satıcı veya sağlayıcı ile değil; imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente ve ithalatçı ile de müteselsil sorumlu olacağı belirtilmiştir. Kanunun 4A maddesinde de ayıplı hizmetlerle ilgili olarak kredi verenin sorumluluğu düzenlenmiştir.

Kredi verenin TKHK'un 4, 4A ve 10. maddelerinde düzenlenen sorumluluğu kanundan doğan bir müteselsil sorumluluk halidir. Diğer özel hükümlerde yer alan

---

³¹¹ AKİPEK, s. 288, dpn. 44.

sadece “müteselsil sorumlu olurlar” gibi genel hükümlere yapılan bir atıfla sağlanmış, ayrıntılı bir düzenlemeye yer verilmemiştir.³¹² Tüketici kredisinde, mal veya hizmetin hiç ifa edilmemesi veya ayıplı ifası halinde tüketici isterse, satıcıya, isterse her ikisine birden gidebilir. Her ikisi de asıl borçlu durumundadır. Müteselsil sorumluluk konusunda yapılan eleştiriler burada evleviyetle geçerli olacaktır. Bu tür bir sorumluluğun kanun ile bir tavanla sınırlandırılması veya Avrupa Birliği’nde olduğu gibi ikincil bir sorumluluk getirilmesi önerilebilir.

Kredi verenin, tüketiciye karşı, satın alınan mal veya hizmet nedeniyle sorumluluğu, doğrudan doğruya kanuna dayanmaktadır. Yine, imalatçı-üreticinin sorumluluğu da böyledir. Satıcı veya sağlayıcının sorumluluğunun kaynağı ise tüketici ile yapmış oldukları satım veya sağlamaya ilişkin sözleşmelerdir. Satıcının veya sağlayıcının ayıba karşı tekeffül borcu, onun mülkiyeti geçirme veya hizmeti sağlama borcunun tamamlayıcısıdır. Bu sözleşmelerin satıcıya veya sağlayıcıya yüklediği bir yan borç niteliğindedir.³¹³

Bu halde, birden fazla kişinin zararı tazmin yükümünün, ayrı ayrı hukuki sebeplere dayandığı eksik teselsül söz konusu olabilir. Bununla beraber, eksik müteselsil sorumlu olanlardan biri hakkında tazminattan indirim sebebi varsa, bunun dış ilişkide dikkate alınacağı konusu burada geçerli olamamaktadır. TKHK’un emredici hükmü ve kanunun tüketiciyi tam olarak koruyabilme amacı açısından tazminattan indirim nedenlerinin ileri sürülememesi gerekir. Son tahlilde, her ne kadar eksik teselsül hükümlerine oturtabileceğimiz bir sorumluluk getirilmiş olsa da,

³¹² Bkz. Kredi veren kurumun müteselsil sorumluluğu ile ilgili açıklamalar, yukarıda, s. 112 vd.

³¹³ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 93.

kanunun amacını gözönünde bulundurarak burada tam teselsülün olduğu sonucuna varabiliriz.³¹⁴

b. Tam Müteselsil Sorumluluğun Getiriliş Nedeni

Bir mal veya hizmetin üretimi veya dağıtımı işleminin hiç bir aşamasında bulunmayan kredi verenin, ayıplı maldan doğrudan sorumlu bulunması hakkaniyete uygun bulunmasa da³¹⁵, kredi konusu mal ve hizmet hakkında titiz bir araştırma yapmaya zorlanması bakımından TKHK'nun “müteselsil sorumluluk” ilkesini benimsenmesi olumlu bir gelişmedir. Oysa Avrupa Birliği Direktifi uyarınca, tüketici öncelikle satıcı ya da sağlayıcıya gidecek, bundan bir sonuç alamazsa kredi verene başvuracak, dolayısıyla ödemeleri ancak bu andan itibaren durdurabilecektir. Bu sınırlı koruma nedeniyle tüketici, bir yandan satıcı veya sağlayıcı ile mücadele ederken, diğer taraftan ödemelerini yapmaya devam edecektir.³¹⁶

TKHK'un emredici olması nedeniyle de müteselsil sorumluluğu bertaraf edici bir sözleşmenin yapılması da mümkün değildir. TKHK ile izlenen amaç, tüketicinin haklarını müteselsil sorumluluk ile güvence altına almaktır.

³¹⁴ Hukukumuzda KTK m. 88'de bunun bir örneği vardır. Araç işletenin sorumluluğunun düzenlendiği maddede her ne kadar birden fazla kişinin aynı zarardan farklı hukuki nedenlerle sorumluluğu düzenlenmiş olsa da 88. madde burada tam teselsülün varlığını kabul etmiştir: KILIÇOĞLU, s. 251.

³¹⁵ YAVUZ'a göre, TKHK'da öngörülen “müteselsil sorumluluk” ilkesi, ekonomik düzenin bir parçası olan kredi kurumlarının, seri üretimin herhangi bir aşamasında oluşabilecek ayıbı tahmin edemeyecek durumda olmaları açısından hakkaniyete uygun değildir. Müteselsil sorumluluk yerine 87/102 sayılı Direktif'te olduğu gibi, zararın satıcı tarafından giderilmesinin mümkün olmaması halinde, kredi verenin sorumlu tutulması hakkaniyete ve ekonominin gereklerine daha uygun olurdu: YAVUZ, Levent: Tüketici Kredileri, YD 1996, C. 22, S. 1-2, s. 74-75.

³¹⁶ AKİPEK, s. 288, dñn. 44.

c. Mütteselsil Sorumluluğun Sonuçları

-Tüketici, sorumluluk şartları gerçekleştiğinde, 4, 4A ve 10. maddede yazılı kişilere karşı, onların kusurları olduğunu ispat etmeksizin tümüne veya bazısına müracaat edebilecektir.

- TKHK'un düzenlemesi, Avrupa Birliği'nce benimsenen 87/102 sayılı Direktif'ini aşmıştır. Direktif'teki koruma oldukça sınırlıdır.³¹⁷ Tüketici öncelikle satıcı ya da sağlayıcıya gidecek bundan bir sonuç alamazsa kredi verene başvuracak, dolayısıyla ödemeleri ancak bu andan itibaren durdurabilecektir.³¹⁸

- TKHK'un düzenlemesine göre, sorumlu bulunan kişiler için, kurtuluş kanıtı da getirilmiş değildir. Bağlı kredi sözleşmesinde kredi veren tarafından konulacak sorumsuzluk kaydının geçersiz olması³¹⁹ ve Kanunun 10. maddesinin 4. fıkrasının emredici bir hüküm olması nedeniyle, sözleşmeye böyle bir hüküm konulmuş olsa bile geçersiz sayılması gerekmektedir.

- TKHK m. 4 ve 4A hükümleri gereğince, satılan malın veya sağlanan hizmetin ayıplı olduğunun bilinmemesi maddede sayılanların sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Buna göre, tüketiciye tanınan seçimlik hakların kullanılmasında "kusur" koşulu aranmamış, diğer bir deyişle, "kusur" sorumluluğun kurucu ögesi olarak

³¹⁷ Bkz. Kredi veren kurumun mütteselsil sorumluluğu başlığı altındaki açıklamalar, yukarıda, s. 112 vd.

³¹⁸ AKİPEK, s. 288, dpn. 44.

³¹⁹ AKİPEK, s. 302.

belirlenmemiş, sorumluların kusursuz olduklarını ispatla sorumluluktan kurtulmaları engellenmiştir.³²⁰

- Tüketiciyi belli bir marka mal veya hizmet ile ya da belli bir satıcı veya sağlayıcı ile bağlı tutan kredi verenin daha dikkatli seçim yapması gerekmektedir. Bu ise, müteselsil sorumluluğun kabul edildiği bir sistemde mümkün olabilecektir. Ayrıca, müteselsil sorumlu olan kişilerin birbirlerine rücu davası açma imkanları da, müteselsil sorumluluğun bir gereği olarak mevcuttur.

³²⁰ ZEVKLİLER'e göre, kanunda sorumluluğun niteliği konusunda açıklık olmamasına rağmen, satılan malın ayıplı olduğunun bilinmemesinin sorumluluğu kaldırmayacağı hükmüne bağlanmış olduğundan burada kusursuz sorumluluk mevcuttur: ZEVKLİLER, s. 134; Kanunun eski metninde "ayıplı maldan ve/veya ayıplı malın neden olduğu her türlü zarardan" sorumlu olan kimseler belirtilirken, bu zararın kaynakları sayılmamış ve sorumluluk herhangi bir zarar çeşidiyle sınırlanmamış olduğundan, doktrinde sorumluluğun niteliği tartışılmış, ASLAN tarafından tehlikelilik ilkesine dayanan kusursuz sorumluluk bulunduğu (ASLAN, s. 178), SEROZAN ve ÖZEL tarafından, maddede yer alan kuralın sorumluluk yaratıcı bir kural olmadığı, sadece BK m. 205'ten kaynaklanan sorumluluğa göndermede bulunduğu ve sorumlu kişilerin sayısını arttırdığı gerekçesiyle kusursuz sorumluluk öngörülmediği (SEROZAN, Rona: Tüketiciyi Koruma Yasasının Sözleşme Hukuku Alanındaki Düzenlemesinin Eleştirisi, Yasa Hukuk Dergisi 1996, C. XV, S. 173/ 4, s. 590; SEROZAN, s. 348; ÖZEL, Çağlar: Tüketicinin Korunması Açısından Ayıplı Maldan Doğan Sorumluluk Kapsamında Yapımcının Sorumluluğu Sorunu, Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 799), savunulmuştur. Kanunun yeni metninde, ayıplı malın neden olduğu ölüm ve/veya yaralanmaya yol açan ve/veya kullanımdaki diğer mallarda zarara neden olan hallerde maddede sayılan kişilerin (satıcı, bayi, acenta ve bağlı kredi veren) sorumlu olduğu düzenlenmesi karşısında görüşünü değiştiren SEROZAN'a göre artık, sorumluluğun tehlike sorumluluğu olduğu belirgin hale gelmiştir: SEROZAN, s. 348.

**§ 7. TÜKETİCİ KREDİLERİNDE MAL VE HİZMET SAĞLANMASINA
İLİŞKİN SÖZLEŞMELERDEN DOĞAN BORCUN İFA EDİLMEMESİ VE
BORCUN AYIPLI İFASI NEDENİYLE KREDİ KURUMLARININ
SORUMLULUĞU**

**I. TÜKETİCİ KREDİLERİNDE MAL VE HİZMET SAĞLANMASINA
İLİŞKİN SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORCUN İFA EDİLMEMESİ**

İfa, borç ilişkisinin konusu olan edimin borçlu tarafından alacaklıya karşı yerine getirilmesidir.³²¹ İfanın konusunu borçlanılan edim oluşturur, diğer bir ifadeyle ifanın konusu ile borcun konusu aynıdır.³²² Her borç ilişkisinin amacı ifadır. İfa ile alacaklı kendisine taahhüt edilen edimin konusunu elde ederken, borçlu da borcundan kurtulur. Borçlu borcunu ifa etmezse, bu sonuçlar gerçekleşmez ve borç ilişkisinin sona erdirilmesi mümkün olmaz. Borcun ifa edilmemesinin sonuçları, BK m. 96 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Borcun ifa edilmemesi, borçlunun taahhüt ettiği edimi hiç veya gereği gibi yerine getirmemesi veya ifasında gecikmiş olması hallerinde sözkonusu olur.³²³

---

³²¹ von TUHR, s. 458.

³²² EREN, s. 90.

³²³ EREN, s. 189-190.

A. BORCUN İFA EDİLMEMESİ KAVRAMINA GİREN DURUMLAR

1. Borçlunun Sorumlu Olduğu İfa İmkânsızlığı

Sözleşmenin konusunu oluşturan edimin ifası, borçlunun kusuru olmaksızın gerçekleşmemişse, “kusursuz imkânsızlık” durumu ortaya çıkar.³²⁴ Bu halde, borçlu borcundan kurtulur (BK m. 117). Edim, borçlunun kusuru ile imkânsızlaşmışsa veya borçlu borcunu kendi kusuru ile ifa etmemişse bu sefer “kusurlu imkânsızlık” söz konusu olur.

Sonraki kusurlu imkânsızlık, borca aykırı bir davranış olup, borçlu, BK m. 96 vd. gereğince alacaklının bu nedenle doğan zararlarından sorumlu olacaktır. BK m. 96 vd’da düzenlenmiş olan sözleşmeye aykırılık nedeniyle sorumluluk, kusura dayanan bir sorumluluk olmakla beraber, burada haksız fiillerden farklı olarak zarar gören kişi, zarardan sorumlu tutulanların kusurunu kanıtlamak zorunda değildir. Aksine, ispat yükü ters çevrilmiş bir kusur sorumluluğu söz konusu olduğundan, borçlu kendi kusursuzluğunu ispat etmek zorundadır.³²⁵

³²⁴ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 497; OĞUZMAN/ÖZ, s. 561.

³²⁵ KILIÇOĞLU, s. 412.

2. İfada Gecikme ve Borçlunun Temerrüdü

Sözleşmenin konusunu oluşturan edimin ifasının mümkün bulunmasına rağmen, borç ifa edilmiyorsa “borçlunun temerrüdü” durumu ortaya çıkar.³²⁶

Borçlunun temerrüdü, BK m. 101 ve 108. maddeler arasında düzenlenmiş olup, doktrinde “halen ifası mümkün olan muaccel bir borcun borçlu tarafından zamanında ifa edilmemesi, borcun ifasında gecikilmiş olması” olarak tanımlanmaktadır.³²⁷

Borçlunun temerrüde düşebilmesi için, öncelikle, gecikmiş ifanın mümkün olabilmesi, bunun dışında, BK m. 101 gereğince, borcun muaccel olması ve alacaklının ihtarı gerekir. Borcun muaccel olması ile kastedilen ifa zamanının, yani alacaklının borcun ifasını borçludan talep edebilme yetkisinin doğduğu zamanın gelmiş olmasıdır.³²⁸ Kural olarak her borç doğduğu anda muaccel olur. Ancak, borcun vadeye bağlanması halinde, tespit edilen sürenin dolmasıyla borç muaccel hale gelecektir. Borçlunun temerrüdü için sadece borcun muaccel olması yetmez, alacaklının ihtarı da gerekir. İhtar herhangi bir şekle bağlı olmayan, varması gerekli bir irade açıklaması olup, ifada gecikmiş borçluyu, gecikmiş de olsa ifaya davet etmeye yöneliktir.³²⁹ İhtara gerek duyulmayan haller ise, ayrıca Kanunda düzenlenmiştir. BK m. 101/2 uyarınca üç durumda ihtar yapılmaksızın borcun muaccel olmasıyla borçlu temerrüde düşer:³³⁰

³²⁶ OĞUZMAN/ÖZ, s. 315-316.

³²⁷ EREN, 1045-1046.

³²⁸ OĞUZMAN/ÖZ, s. 281.

³²⁹ OĞUZMAN/ÖZ, s. 282; EREN, 1049.

³³⁰ OĞUZMAN/ÖZ, s. 286; EREN, s. 1053-1054.

- Sözleşmenin taraflarınca borcun ifa edileceği gün, yani vade belirlenmişse,
- Vade belirlenmiş olmamakla beraber, taraflarca, ifa gününün bir ihbar ile tespit etme hakkı içlerinden birine bırakılmışsa,
- İhtar yapılmasının, dürüstlük kurallarına göre beklenmesi mümkün değilse.

Borçlunun temerrüde düşebilmesi için onun kusurlu olması aranmaz. Kusur, sadece temerrüt sonrasında borçlunun sorumluluğunun kapsamının belirlenmesinde etkilidir. Özellikle, gecikme tazminatı ile kazadan sorumlulukta, borçlunun kendi kusuru ile temerrüde düşmesi aranmaktadır.³³¹

Her iki tarafın aynı zamanda hem alacaklı hem de borçlu olduğu karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde ise, genel koşullara ilaveten mehil verilmesi gerekir. Alacaklının mehil verilmesine ilişkin irade açıklaması, borçluyu temerrüde düşüren ihtar ile aynı niteliktedir.³³² BK m. 107’de mehil vermeye gerek olmayan üç hal sayılmıştır:

- Borçlunun davranışından mehil verilmesi etkisiz olacaksa,
- Alacaklı bakımından edimin ifasının faydasız hale gelmişse,
- Kesin vadeli bir sözleşme varsa.

Borçlunun temerrüdü için gereken şartlar gerçekleştiğinde, alacaklı borçludan her zaman için gecikmiş ifayı ve gecikme tazminatını isteyebilir. Ayrıca, temerrüt anından itibaren borç konusuna ilişkin hasar borçluya geçer (BK m. 102). Para

---

³³¹ EREN, 1054.

³³² EREN, 1064-1068.

borçlarına ilişkin olarak da temerrüt faizi ve temerrüt faiziyle karşılanamayan munzam zarar olmak üzere iki genel sonuç öngörülmüştür (BK m. 103 ve 105).³³³ Karşılıklı borç doğuran sözleşmelerde ise, temerrüt koşulları gerçekleştiğinde alacaklıya üç seçimlik hak tanınmıştır (BK m. 106):

- Aynen ifa ve gecikme tazminatı,
- Aynen ifayı red ve bunun yerine tazminat (müsbet zarar tazmini),
- Sözleşmeden dönme ve tazminat (menfi zararın tazmini).

Alacaklının seçimlik hakkı hukuksal niteliği itibariyle yenilik doğurucu bir hak olup, herhangi bir süreye tabi değildir. Ancak burada bir ayırım yapılması gerekir. Aynen ifa ve gecikme tazminatı talep hakkı, alacaklıya her zaman için tanınmış bir hak olduğundan bir seçimi gerektirmez ve susma suretiyle de kullanılabilir. Buna karşılık, diğer iki hak açısından “Derhal” ölçüsü getirilmiştir. “Derhal” kelimesi, olayın niteliğine, dürüstlük kurallarına göre gecikmemeyi ifade etmektedir.³³⁴

B. BORCUN İFA EDİLMEMESİ HALİNDE KREDİ VERENİN SORUMLULUĞU

Kanunun eski metninde “ayıplı ifa” durumuna hasredilen (m. 10/ son), kredi verenin müteselsil sorumluluğu, yeni metinde satıcı veya sağlayıcının edimini hiç ifa etmemesi halini de, çözümleyecek şekilde genişletilmiş; tüketicinin satıcı veya sağlayıcıya ileri sürebileceği itiraz ve defileri ve yenilik doğuran hakları kredi verene

³³³ KILIÇOĞLU, s. 448-474; EREN, s. 1062; OĞUZMAN/ÖZ, s. 367 vd.

³³⁴ EREN, s. 1070-1071; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 954-960.

karşı da ileri sürme imkânı getirilmiştir. Böylece, tüm sözleşmeye aykırılık halleri için sorumluluk öngörülmüştür (m. 4/ IV, 10/V).³³⁵ Bununla beraber, tüketicinin haklarını kredi verene karşı nasıl ve hangi kapsamda ileri sürebileceği ve özellikle tüketicinin kredi borcunu hangi andan itibaren ödemekten kaçınabileceği konuları açık değildir.

Tüketicinin haklarını kredi verene karşı nasıl ve hangi kapsamda ileri sürebileceği belli olmadığı için, birtakım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların çözümünde, hem kredi verenin hem de kredi alanın menfaatlerinin dikkate alınması gerekir.³³⁶ Zira, bağlı kredilerde, diğer kredi türlerinden farklı olarak tüketici almak istediği mal veya hizmeti serbestçe seçme hakkına sahip değildir.³³⁷ Seçim hakkının tanınmamasının yanında kredi veren, satım bedelini doğrudan satıcı veya sağlayıcıya ödediği için malın veya hizmetin hiç ya da zamanında ifa edilmemesi halinde, tüketici bedeli ödememe, eksik ödeme gibi satım veya hizmet sağlama sözleşmesine ilişkin hukuki hakları kullanamamaktadır. Bu durumda, her ne kadar tüketici kredisi sözleşmesi ile satım veya hizmet sağlamaya ilişkin sözleşme birbirinden bağımsız olsa da, tüketici malı veya hizmeti temin ederken seçim hakkına sahip olmayıp, kredi verenin göstereceği satıcı ya da sağlayıcı ile sözleşme yapmak zorunda kaldığından, bu mal ve hizmetlerin hiç ya da zamanında ifa edilmemesi durumunda tüketicinin kredi verene karşı hak iddia edebilmesi gerekir. Bununla beraber, tüketici ve satıcı veya sağlayıcı arasında yapılan sözleşmenin zamanında veya hiç ifa edilmemesinde kredi verenin doğrudan bir kusurunun bulunmasının mümkün olmadığını da belirtmek gerekir. Buna göre, iki tarafın menfaatlerini dengeleyecek bir çözüm

³³⁵ SEROZAN, s. 350.

³³⁶ AKİPEK, s. 284.

³³⁷ ÇEKER, s. 16 ; AKİPEK, s. 284.

bulunmalıdır. Nitekim 87/102 sayılı Avrupa Birliği Direktifi hazırlanırken de bağı kredi ile ilgili doğabilecek sorunlar tartışılmış, çözüm yolları üretilmeye çalışılmıştır. Çözümü gereken ilk sorun, tüketicinin kredi verene ödemelerini ne zaman ve ne şekilde durduracağıdır. Bu konuda, ya bağı kredi ile temin edilen malın veya hizmetin ifa zamanının geçmesinden itibaren sadece ileriki ödemelerin durdurulması ya da önceki ödemelerin dahi kredi veren tarafından iade edilmesi seçeneklerinden biri sözkonusu olmaktadır.³³⁸ Bağı kredi almaksızın doğrudan her hangi bir satıcı ya da hizmet sağlayıcısı ile giriştiği sözleşmenin ifa edilmemesi halinde bu kişilere karşı ancak ileriki ödemelerini durdurabilecek olan tüketiciye burada daha fazla hak tanımak, kredi veren aleyhine büyük haksızlık olacaktır. Dolayısıyla bu seçeneklerden hakkaniyete en uygun ve menfaatleri adil bir şekilde dengeleyecek olan, ileriki kredi ödemelerinin durdurulması seçeneğidir. Buna göre, tüketici, satım veya sağlama sözleşmesi ile borçlanılan mal veya hizmetin ifa edilmeyeceğini öğrendiği andan itibaren kredi geri ödemelerini durdurmalıdır.³³⁹

İkinci sorun ise, kredi verenin sorumluluk derecesi konusudur. Direktif hazırlanırken tartışılan bu konu, kredi verenin tüketiciyi korumak uğruna güç durumda bırakılmaması amacıyla ikincil sorumluluk getirilerek çözüme bağlanmıştır.

Nihayet, bağı krediler bakımından ortaya çıkabilecek bu sorunları çözümlmek üzere 87/102 sayılı Avrupa Birliği Direktifi tamamlanmış, ancak bu konunun sadece çerçevesi çizilmiştir. Direktif'in 11. maddesi ile, kredi veren ile satıcı veya sağlayıcı arasında ön-anlaşma varsa satılan malın veya sağlanan hizmetin

---

³³⁸ AKİPEK, s. 286-287.

³³⁹ AKİPEK, s. 287.

hiç teslim edilmemesi veya yerine getirilmemesi ya da gereği gibi ifa edilmemesi durumunda tüketicinin satıcıdan tazminat talebinde bulunup da hakkını elde edememesi halinde kredi verenden tazminat isteme hakkına sahip olacağı düzenlenmekle yetinilmiş; kredi verene karşı ileri sürülebilecek savunmaların kapsamını ve bunların hangi şartlar altında kullanabileceğini belirleme konusunda üye devletler yetkili kılınmıştır (m.11). Bu direktif çerçevesinde yapılan düzenleme gereği Alman Hukukunda özel bir kanun ile, tüketicinin satım sözleşmesinden kaynaklanan borcunu yerine getirmekten kaçınabileceği ölçüde, krediyi geri ödemekten de kaçınabileceği düzenlenmiştir.³⁴⁰ Ancak, Direktif'te olduğu gibi bu düzenlemede de ikincil bir sorumluluk öngörülmüştür. Tüketici, satıcı veya sağlayıcının sözleşmeyi hiç ifa etmediği durumda öncelikle bu kişilere başvurmalı, bu başvurulardan bir sonuç alamaz ya da başvurma imkânı bulunmazsa kredi verene gidebilecektir. Ekonomik anlamda bütün olmasına rağmen satım veya sağlama sözleşmesi ile kredi sözleşmesi hukuken birbirinden bağımsız iki ayrı sözleşmedir. Bu nedenle; bu sözleşmelerin hüküm ve sonuçları da birbirinden bağımsız şekilde doğacaktır. Tabi bu durum bazı sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Öncelikle, taksitle satımlarda kanunun tüketiciyi koruyan hükümlerinden kredi alanın yararlanması mümkün olmaz. Bu sorun, taksitle satımlara ilişkin kanun hükümlerinin kıyasen kredi sözleşmesine de uygulanması suretiyle kısmen giderilmiştir. İkinci olarak, kredi kuruluşu, krediyi genellikle satıcı veya sağlayıcı tarafa teslim etmekte, bu aşamadan sonra her iki kuruluşun da tüketici ile olan ilişkileri, kendilerinin tüketici ile yaptıkları sözleşmeler çerçevesinde devam etmektedir. Buna göre, kredi kuruluşu tüketicinin vadesi gelen taksitleri ödemesini bekleyecek; satıcı veya sağlayıcı ile tüketici arasındaki ilişkiye karışmayacaktır. Satıcı veya sağlayıcı, satım

³⁴⁰ ARKAN, Uygulama, s. 43; ARKAN, s. 41; ULUSAN, s. 93; REICH/ MICKLITZ, s. 748-749.

bedelini doğrudan kredi kuruluşundan tahsil ettiği halde tüketiciye karşı olan borcunu ifa etmediği takdirde, tüketicinin bedeli ödememe veya eksik ödeme gibi bir imkânı bulunmayacak, satımdan hukuken bağımsız nitelikteki ödünç sözleşmesi çerçevesinde bu hakları kredi verene karşı kullanamayacaktır. Alman Hukukunda, BGB § 242’de yer alan “Borçlu edimini, hayatın normal akışının gerektirdiği doğruluk ve güven çerçevesinde ifa etmekle yükümlüdür”³⁴¹ hükmünün gereği olarak, satım sözleşmesiyle ilgili defilerin bazı istisnai hallerde kredi verene karşı da ileri sürülebilmesi imkânı kabul edilmiştir. Örneğin, tüketici, mal veya hizmeti bağlı kredi ile sağladığında, aynı işlemi tek bir sözleşme ile yapmasına oranla daha kötü duruma düşüyor ve hukuki korumadan yoksun kalıyorsa, satım veya sağlama sözleşmesinden doğan defileri kredi verene karşı da ileri sürebilir.³⁴² Ayrıca, bağlı kredinin sözkonusu olduğu hallerde, kredi verenin kredi sözleşmesine koyduğu satım konusu malın ifa edilmemesi halinde dahi kredi taksitlerinin tam olarak ödeneceğine dair hüküm konusunda tüketicinin dikkâtini çekip, bu konuda onu bilgilendirmesi gerekli görülmüştür. Kredi veren, bu yükümlülüğü yerine getirmediği takdirde, tüketici ondan tazminat talep edilebilmektedir.³⁴³

İngiliz Hukukunda ise, kredi verenin mal veya hizmetin hiç ya da zamanında ifa edilmemesi halinde sorumlu olacağı, Direktif’in çok öncesinde 1974 yılında Tüketici Kredisi Kanunu ile hükme bağlanmıştır. Üstelik bu Kanunda ikincil bir sorumluluk değil, satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsil bir sorumluluk

³⁴¹ İNAL, s. 390, dpn. 1116.

³⁴² ARKAN, s. 41; ARKAN, Uygulama, s. 42 vd.

³⁴³ ARKAN, Uygulama, s. 46; Belçika Hukukunda da 12 Haziran 1991 tarihli Yasa’nın 10. maddesinde kredi verenin tüketiciyi bilgilendirme borcu düzenlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. CEYLAN, Ebru: Belçika Hukukunda Tüketici Kredileriyle İlgili 12 Haziran 1991 Tarihli Yasa, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Kemal Oğuzman Anısına Armağan, İstanbul 2002, s. 754.

öngörülmüştür. Tüketici, isterse önce satıcı veya sağlayıcıya gidecek ve kredi geri ödemelerini ödemeye devam edecek, isterse doğrudan kredi verene giderek ödemelerini durdurabilecektir.³⁴⁴

Bağlı kredi sözkonusu olduğunda, satıcı veya sağlayıcının edimini ifa etmemesi halinde, kredi alan tüketicinin krediyi vadesinde iade etme yükümlülüğünde olup olmadığı hususu TKHK'da hükme bağlanmamıştır. Buna karşılık, Hazine Müsteşarlığı'nın çıkardığı Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik'te, tüketicinin kredi sözleşmesinden doğan kredinin vadesinde iade edilmesi borcunun, kredi konusu malın veya hizmetin tüketiciye tesliminin yapılmasından sonra başladığı belirtilmiştir (m. 13/II). Ayrıca, aynı yönetmeliğin 12. maddesinde de kredinin ancak sözleşme konusu malın tüketiciye tesliminden sonra satıcı hesabına yatırılacağı düzenlenmiştir (12/III). TKHK'dan daha ayrıntılı bu hükümler finansman şirketleri tarafından açılan kredilerde uygulama alanı bulacaktır. Yönetmelik'teki düzenleme boşluklarında TKHK'dan yararlanılması mümkündür.³⁴⁵ Buna karşılık, TKHK'da boşluk olması halinde kıyasen Yönetmelik hükümlerinden yararlanılamaz. Tüketicilerin finansman şirketi yerine bankadan kredi almayı tercih etmesi halinde mağdur olmaması için, BK'daki genel hükümlerden yararlanılması önerilmiştir. Kredi verenin, satıcı veya sağlayıcıya kredi ödemesini yaptıktan sonra borcunu ifa etmiş sayılmayıp, tüketicinin bağlı kredi ile amaçladığı sonuçtan, yani mal veya hizmetin kendisine sağlanmasından da sorumlu olacağı düşüncesinden hareketle, tüketici BK m. 81 uyarınca, ödemezlik definden faydalanmak suretiyle kredi geri ödemelerini

---

³⁴⁴ BORRİE, s. 166-170.

³⁴⁵ ARKAN, s. 37.

durdurabilecektir.³⁴⁶ Ayrıca bu sayede, tüketicinin, bağlı kredi ile temin etmeyi amaçladığı malın veya hizmetin hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi halinde kredi verenin müteselsil sorumlu olacağını düzenleyen TKHK m. 10/V hükmü etkinlik kazanır. TKHK. 10. maddede kredi verenin müteselsil sorumluluğu düzenlenmiş olduğu için, tüketicinin sözleşme ilişkisi içine girdiği satıcı veya sağlayıcı edimini ifa etmezse, başka bir yola gidilmeden kredi verene karşı tüketici ödemelerini durdurabilmelidir.

II. TÜKETİCİ KREDİLERİNDE MAL VE HİZMET SAĞLANMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORCUN AYIPLI İFASI NEDENİYLE SORUMLULUK

Tüketicie satılan veya sağlanan mal veya hizmetin taşıdığı ayıplardan sorumluluk konusunda, TKHK m. 4, 4/A hükümleri ile BK. m. 194 vd. hükümlerinin birlikte gözönünde tutulması gerekir.³⁴⁷

---

³⁴⁶ AKİPEK, s. 293, dñn. 59.

³⁴⁷ TKHK m.30 uyarınca, bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır. Dolayısıyla, TKHK'da somut olaya uygulanacak hüküm bulunmadığı takdirde, genel hükümlere başvurulacaktır: YHGK. 1998/ 19-694 E.; 1998/ 715 K.; 14/10/1998 T.; YKD. 2000-2, S. 182.

A. TÜKETİCİ KREDİLERİNDE MAL SAĞLANMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORCUN AYIPLI İFASI

1. Ayıplı Mal Kavramı

Borçlar Kanun'unda satıcının ayıba karşı tekeffül borcu 194-207 hükümleri kapsamında düzenlenmiştir. Satıcının ayıba karşı tekeffül borcu, onun mülkiyeti geçirme borcunun tamamlayıcısıdır. Satım sözleşmesinin satıcıya yüklediği bir yan borç niteliğindedir.³⁴⁸ Satıcının ayrıca taahhütte bulunması gerekmeksizin bu borç, kanunen mevcuttur. Bununla beraber, Borçlar Kanunu'nda satıcının ayıba karşı tekeffül sorumluluğunu düzenleyen hükümler emredici nitelikte değildir.

Ayıba karşı tekeffül, satılan şeyin satıcının zikrettiği ve vaadettiği nitelikleri taşımamasından veya bu şeyin değerini, sözleşme gereğince ondan beklenen yararları azaltan veya kaldıran eksiklikler bulunmasından, satıcının sorumlu olmasıdır.³⁴⁹ Ayıba karşı tekeffülden bahsedebilmek için, ya satılanın lüzumlu niteliklerinin olmaması ya da zikir ve vaadedilen niteliklerinin bulunmaması gerekir. Diğer bir deyişle iki tür ayıp vardır. Bu türlerden birincisi satıcının mala ilişkin belirttiği ve söz verdiği niteliklerin malda bulunmamasından kaynaklanan bir eksikliktir, ikincisi ise malın gerekli niteliklerinde tahsis ve kullanım amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği yararları azaltan veya ortadan

³⁴⁸ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 93.

³⁴⁹ ASLAN, s. 86; TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 163; ERDOĞAN, s. 54; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 86; EDİS, s. 8; YAVUZ, Cevdet: Özellikle Tüketicinin Korunması Sorunu Bakımından Satıcının Satılanın (Malın) Ayıplarından Sorumluluğu, İstanbul 1989, s. 96 vd; YAVUZ, Cevdet: Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Korunması (TKHK. M. 4), Prof Dr. M. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 1296; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 93; ARAL, s. 114.

kaldıran bir eksikliktir.³⁵⁰ Bununla beraber, en kısa tanımıyla ayıp, varlığına güvenilen niteliklerin eksikliği, diğer bir ifadeyle satın alınan şeyde bulunmaması gereken objektif bozukluklar veya eksikliklerdir.³⁵¹

TKHK kapsamında ise; ambalajında, etiketinde, tanıtma ve kullanma kılavuzunda ya da reklam ve ilanlarında yer alan veya satıcı tarafından bildirilen veya standardında veya teknik düzenlemesinde tespit edilen nitelik veya niteliği etkileyen niceliğe aykırı olan ya da tahsis veya kullanım amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddi, hukuki veya ekonomik eksiklikler içeren mallar ayıplı mal olarak kabul edilir. Böylece iki ayıp türüne de yer verilmiş, gerek “nitelik vaadi” gerekse “malın gerekli niteliklerinde ayıp” kavramları açıkça ifade edilmiştir. Sadece ambalajında, etiketinde, tanıtma ve kullanma kılavuzunda yer alan veya satıcı tarafından bildirilen nitelikler değil, reklam ve ilanlar da nitelik vaadi sayılmış; malın, standart veya teknik düzenlemesinde tespit edilen nitelikler “malın gerekli niteliklerinde ayıp kavramı” içine dahil edilmiştir.

Satım sözleşmesinde alıcının satın aldığı herhangi bir maldaki ayıp, o malın tam veya gereği gibi kullanılmasına engel olan bir kusur taşıdığını göstermektedir.³⁵² TKHK’nun kapsamına giren mal satımına ilişkin sözleşmelerde ise, ayıp kavramı tüketici lehine oldukça genişletilmiştir. TKHK’nun 4. maddesinde tanımlandığı üzere, sadece satıcının vaadettiği niteliklerin değil, malın standardına

³⁵⁰ ZEVKLİLER, s. 104; TUNÇOMAĞ, s. 87; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 87,90.

³⁵¹ HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 87; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 93.

³⁵² EDİS, s. 1; ZEVKLİLER, Borçlar, s. 62-63.

göre taşımak zorunda olduğu özelliklerin de olmaması halinde ayıp sözkonusu olmakta ve sorumluluk doğmaktadır.

Avrupa Birliği'nce benimsenen 85/374 sayılı Direktif'te ayıp, "ürünün sunum şekli, piyasaya sürüldüğü anda ondan makul olarak beklenebilecek kullanım şekli, ürünün piyasaya sürüldüğü zaman da dahil olmak üzere tüm şartlar dikkate alınarak bir kişinin ondan beklemeye hakkı olduğu güvenliğin sağlamaması" şeklinde tanımlanmıştır (m.6). Dolayısıyla, Direktifin 6.maddesine göre, bir mal, tüm durumlar hesaba katıldığında, ondan haklı olarak beklenen güvenliğin bulunmaması halinde ayıplıdır.³⁵³ Böylece, ayıp kavramı, kişilerin bir maldan beklemekte haklı oldukları güvenlik unsuruna dayandırılmıştır. Direktifte, TKHK'un aksine ayıp kavramına, maddi, hukuki, ekonomik eksiklikler şeklinde bir ayırım yapılmadan tüm ayıp türlerini kapsayacak şekilde genel bir anlam yüklenmiştir. Böylece, ayıp kavramı içinde, sadece bir malın üretiminden kaynaklanan ayıplar değil, malda herhangi bir ayıp olmadığı halde kullanım şeklinin yolaçabileceği ve kullanım klavuzunun gereği gibi düzenlenmesi ile engel olunabilecek türden ayıplar, imalatçının malı piyasaya sürdükten sonra izlemek durumunda olduğu ve ayıbın ortaya çıkması halinde de müdahale etmesi gereken ayıplar girmektedir. Ayrıca, Direktif'te 1999 yılında yapılan değişiklik sonucunda, ayıp kavramı içine malın işlevini yerine getirebilmesi için sahip olması gereken nesnel özelliklere ve vaadedilen özelliklere sahip olmaması yanında reklamlarda vaadedilmiş özelliklere sahip olmaması da eklenmiştir.³⁵⁴

³⁵³ HOLLAND, s. 66; JONES, A. Michael: Text Book on Torts, Sixth Edition, London 1998, s. 416 vd.

³⁵⁴ TEKİNALP/ TEKİNALP, s. 662.

Tüketici sözleşmesinin konusunu oluşturan malın miktarında gözüken eksiklik, zikredilen veya vaadedilen özelliklere ve malın taşınması zorunlu olan asgari standarda bir aykırılık teşkil etmediğinde, ayıp kavramı içinde sayılmamaktadır. Miktar eksikliğinde, malın niteliği açısından vaadedilen veya aranılan standart niteliklere bir aykırılık bulunmadığında, tüketici, borca aykırılık hükümlerine (BK m. 96 vd. veya m. 187) başvurabilir, eksik ifa nedeniyle uğradığı zararın tazminini isteyebilir. Kural, miktar eksikliğinin ayıp sayılamamasıdır.³⁵⁵ Bununla beraber, malın miktarında görülen eksiklik, malın tüketici tarafından kullanımını etkileyecek nitelikte olduğunda yine ayıba karşı tekeffül hükümlerine başvurulabilir.³⁵⁶ Örneğin, bir evin bir duvarını boydan boya kaplayacak büyüklükte bir kütüphane ısmarlamışken, sadece yarısını kaplayan bir kütüphane teslim edilmişse bu eksiklik ayıp teşkil edecektir.³⁵⁷

Ayıplı ifanın, yanlış ifa (aliud) kavramından da ayırt edilmesi gerekir. Yanlış ifa sözkonusu olduğunda, tüketiciye sözleşmede kararlaştırılan şey yerine başka bir şey teslim edilmiştir.³⁵⁸ Olaya uygulanacak hükümler bakımından bu ayırım büyük önem taşımaktadır. Ayıplı ifa halinde ayıba karşı tekeffül hükümleri; aliud halinde ifa etmeme sözkonusu olduğundan kusurlu imkansızlık (BKm. 96 vd) veya temerrüt (BKm. 101 vd.) hükümleri uygulanabilecektir. Ayırımın diğer bir önemi de muayene ve ihbar külfetleri bakımından ortaya çıkmaktadır. Ayıba karşı tekeffülden

³⁵⁵ ZEVKLİLER, s. 107; TUNÇOMAĞ, s.88; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 93; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 97; ARAL, s. 116.

³⁵⁶ TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 172.

³⁵⁷ İNAL, s. 422.

³⁵⁸ 'Aliud' kavramıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 165-166; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 97; YAVUZ, Sorumluluk, s. 58; BİLGE, Necip: Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, 2. Bası, Ankara 1962, s. 77; ARAL, s. 115-116; EREN, s. 876; HATEMİ/SEROZAN/ ARPACI, s. 94; ACEMOĞLU, Kevork: Eşya Hukuku Meseleleri, İstanbul 1970, s. 19-22; EDİS, s. 11 vd.; TUNÇOMAĞ, s. 76; Yarg. 11.HD, 5/5/1987 T.,949 E.,2708 K.; Yarg. 13.HD., 1987/ 4785 E.; 1987/ 5503 K.; 12/11/1987 T.,TKD 1988-7, s. 958-959; KARAHASAN, Mustafa, Reşit: Türk Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. V, İstanbul 1992, s. 176.

doğan taleplerin ileri sürülebilmesinin şekli şartları, muayene ve ihbar külfetidir. Tüketici, teslim aldığı şeyi zamanında muayene ve ayıpları ihbar etmeyi ihmal ettiği takdirde teslim edilen şeyin taşınması gereken niteliklere sahip olduğu ve ayıbı kabul etmiş sayılır. Ancak, ayıp sözkonusu değilse, diğer bir deyişle, teslim edilen şey, kararlaştırılan, borcun konusu olan şeyden açıkça farklı ise, muayene ve ihbar külfetinin varlığından sözedilemez. Bu halde, muayene ve ihbar külfetini yerine getirmeyen tüketici, ifa etmemeden doğan haklarını genel hükümlere göre kullanabilir.³⁵⁹

2. Ayıp Çeşitleri

BK m. 194 hükmüne göre, satıcı, ya satılanın lüzumlu niteliklerinin olmaması ya da zikir ve vaadettiği niteliklerinin bulunmaması halinde sorumludur. Buna göre, öncelikle, “zikir ve vaadedilen vasıflarda ayıp” ve “lüzumlu vasıflarda ayıp” olmak üzere iki ayıp çeşiti mevcuttur.

Zikredilen veya vaadedilen nitelikler³⁶⁰, sözleşmenin yapılmasında etkili olan unsurlar arasında sayılabilmelidir. Satıcının malını övmesi işin gereği ve teamülden sayıldığı için hukuki sonuç yaratmaya elverişli olmayacaktır. Bu nedenle, sadece ciddi ve sözleşmenin yapılmasında etkili olan beyanlar zikredilen veya vaadedilen

³⁵⁹ ZEVKLİLER, s. 135; von TUHR, s. 459, dñn. 24.

³⁶⁰ Burada satıcının yaptığı nitelik beyanının niteliğı hukuki niteliğı tartışmalıdır. Bu konuda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, ayıplı ifa halinde satıcı ile tüketici arasında meydana gelen ilişkiden bir akdi tekeffül hali doğmaktadır. Satıcı taahhüt eden, tüketici ise bu taahhüdü kabul eden taraftır. Diğer bir görüşe göre, satıcı tek taraflı bir hukuki işlemle borç altına girmiştir. İsviçre Hukuku'nda hakim olan başka bir görüş uyarınca, satıcı malın niteliklerini belirttiğinde ve vaaddettiğinde bir tasavvur açıklamasında bulunmakta ve böylece tüketicinin kabul beyanına gerek kalmamaktadır: TANDOĞAN, , Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 114.

nitelik beyanı olarak kabul edilmelidir.³⁶¹ TKHK’a göre de, “satılanın zikir ve vaadedilen nitelikleri” ifadesini karşılamak üzere, satıcı tarafından bildirilen niteliklerin dışında, malın ambalajında, etiketinde, tanıtma ve kullanma kılavuzunda ya da reklam ve ilanlarında yer alan nitelik veya niteliği etkileyen niceliğe aykırı olan mallar ayıplı mal olarak kabul edilir.

BK m. 194 hükmü uyarınca, satılan mal, satıcı tarafından zikir ve vaadedilmese de, bu malın değerini, sözleşme gereğince ondan beklenen yararları azaltan veya kaldıran eksiklikler taşıması halinde ayıplı sayılır. TKHK’da bu anlamda olmak üzere, satın alınan malın tahsis veya kullanım amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran eksiklikler yanında, o malın standardında veya teknik düzenlemesinde tespit edilen nitelik veya niteliği etkileyen niceliğe aykırı olan eksiklikler içeren mallar da ayıplı kabul edilir. Diğer bir ifadeyle, satıcının zikir ve vaadetmesine gerek kalmaksızın malın standardı gereği taşıması gereken “lüzumlu vasıfları” bulumaktadır. Satılanın standart niteliklerden yoksun olması halinde, sözkonusu mal tüketicinin beklentilerine cevap verememiş sayılmaktadır.³⁶²

TKHK’un m.4/I hükmünde, tüketicinin satın aldığı mal dolayısıyla karşılaştığı ayıplardan, “tahsis veya kullanım amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddi, hukuki veya ekonomik eksiklikler” olarak bahsedilmiş ve böylece ayıp kavramı üçlü bir ayrıma daha tabi tutulmuştur:

³⁶¹ İNAL, s. 424; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 102.

³⁶² EDİS, s. 1; ZEVKLİLER, Borçlar, s. 62-63; ZEVKLİLER, s. 117.

Tüketiciye satılan malda maddi, yani fiziki nitelikte bir ayıp olduğunda, bu ayıp malın somut şekilde ayıplı sayılmasına sebep olmaktadır. Örneğin, satılan malın bozuk, çatlak, yırtık, sökükle olması halinde maddi ayıp söz konusu olur.³⁶³

Tüketiciye satılan mal, maddi olarak kusursuz olmakla beraber, objektif hukukun koyduğu çeşitli sınırlamalar ve yasaklamalar nedeniyle maldan gereği gibi yararlanılamadığı veya satılanın değerinin bundan etkilendiği durumlarda hukuki ayıp söz konusu olmaktadır.³⁶⁴ Diğer bir ifadeyle, tüketiciye sağlanan malın değerine veya sözleşmenin amacına göre yararlanılabilirliğine, hukuk düzeni tarafından getirilen bir sınırlama veya yasaklama koşulu yüzünden verilen bir eksikliktir.³⁶⁵ Örneğin satılan bir araca gümrük idaresi el koyduğunda hukuki ayıp vardır.³⁶⁶

Tüketiciye satılan malın taşıdığı ayıp nedeniyle, maldan beklediği verimliliği sağlaması mümkün olmadığı takdirde, malın aynı zamanda ekonomik değeri düştüğünden ayıp ekonomik ayıp olarak nitelendirilir.³⁶⁷ Örneğin, az miktarda elektrik tükettiği belirtilen aracın çok elektrik tüketmesi durumunda ekonomik ayıp vardır.³⁶⁸

³⁶³ ARAL, s. 117; TANDOĞAN, , Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 168; ZEVKLİLER, s. 108.

³⁶⁴ EDİS, s. 14; İNAL, s. 421.

³⁶⁵ TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s.117.

³⁶⁶ KARAHASAN, s. 179-180.

³⁶⁷ İNAL, s. 421; EDİS, s. 18.

³⁶⁸ ZEVKLİLER, s. 109.

3. Ayıplı Mal İfası Nedeniyle Sorumluluk Şartları

Tüketicinin satılan malın taşıdığı ayıplar hakkında korumadan yararlanabilmesi ve satıcıyı bundan sorumlu tutabilmesi için bazı maddi şartların gerçekleşmesi ve bazı şekli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir.

a. Maddi Şartlar

Her şeyden önce, tüketiciye satılan malda, ayıp kavramı içinde yer alan bir eksikliğin konu edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, “miktarca eksik mal” veya “kararlaştırılan şeyden başka bir şeyin teslimi (yanlış ifa-aliud)” gibi durumlarda ayıplı maldan söz edilemeyecektir. Tüketiciye satılan ve teslim edilen malın, tüketicinin beklentilerine uygun olması gerekir. Bu ticari doğruluğun bir gereğidir. Malın lüzumlu niteliklerinde bir eksiklik bulunduğunda, bunlar ekonomik amaca elverişliliği³⁶⁹ ve malın değerini önemli ölçüde azaltmalıdır. Böylece çok etkili olmayan kalite eksiklikleri ve kolaylıkla giderilebilen ayıplardan dolayı, satıcı ayrıca taahhütte bulunmamışsa sorumlu tutulmayacaktır.³⁷⁰ Gerçekleşen ayıbın, tüketicinin maldan yararlanmasını hangi ölçüde azalttığının veya ortadan kaldırdığının, dürüstlük kuralı (MK. m.2) çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, malın ayıplı olup olmadığını belirlemede “malın tahsis amacı yönünden mevcut eksikliğin, malın değerini veya kullanmaya elverişliliğini ortadan kaldırıp kaldırmadığına” bakılmalıdır.³⁷¹ Dolayısıyla, malda önemli bir ayıbın bulunması

³⁶⁹ EDİS, s. 18.

³⁷⁰ TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 121; TUNÇOMAĞ, s. 90; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 97.

³⁷¹ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 97; ZEVKLİLER, s. 113.

halinde,³⁷² ayıplı mal nedeniyle sorumluluk doğmaktadır. Ancak, önemsiz bir kusur; yani malın amaca uygun şekilde kullanımını etkilemeyen bir bozukluk veya eksiklik üzerine, mal tüketici tarafından reddedilmemeli ve satıcının sorumluluğuna gidilmemelidir. Buna karşılık, öğretide bir görüş uyarınca,³⁷³ TKHK'unda ayıbın önemli olması hakkında bir düzenleme yer almadığı için ayıp önemli olmasa bile sadece ayıbın varlığı kanunun uygulanması bakımından yeterlidir.

Tüketiciye satılan malın nef'i ve hasarı, mal henüz tüketiciye teslim edilmiş olmasa bile, sözleşmenin yapıldığı anda alıcıya (tüketiciye) geçmiş olmaktadır (BK. m. 183/I). Böylece, satılan malın taşıdığı ayıbın, ayıba karşı tekeffül hükümleri çerçevesinde hukuki sonuçlar doğurabilmesi için; ayıbın satılanın nef'i ve hasarının alıcıya nakli anında mevcut olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, maldaki eksikliklerin sözleşmenin kurulduğu anda varolması şarttır.³⁷⁴ Ayrıca, hasarın alıcıya geçmesinden sonra ortaya çıkan ayıpların, önceden mevcut başka sebeplere dayalı olması halinde de ayıp nedeniyle sorumluluk söz konusu olur.³⁷⁵

Tüketiciye satılan ayıplı mal hakkında sağlanan korumaya yönelik seçimlik haklar, tüketici malı ayıplı olduğunu bilerek satın aldığı ayıplı olduğunu bilerek edindiği takdirde, uygulanamayacaktır (TKHK m. 4/V, 4A/V).³⁷⁶ Ancak, ayıplı malın neden olduğu zararlardan sorumluluğa ilişkin hükümler bunun dışındadır.

³⁷² ERDOĞAN, s. 60.

³⁷³ SEROZAN, Tüketici, s. 588.

³⁷⁴ TUNÇOMAĞ, s. 90; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 95; TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 174; ARAL, s. 121.

³⁷⁵ ZEVLİLER, s. 115.

³⁷⁶ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 98; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 97; DOĞAN, Murat: Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Tüketicinin Korunması, Standard Dergisi 2001, C.40, S. 474, s. 80; AKINCI, s.58.

Satıcıların zaman zaman yaptıkları stok satışlarda mallar özel olarak düzenlenmiş özürlü mallar reyonunda sergilenmekte ve kusursuz benzerlerinden daha ucuz fiyata satılmaktadır. Nitekim TKHK'da, satışa sunulacak ayıplı mal üzerine ya da ambalajına, imalatçı veya satıcı tarafından tüketicinin kolaylıkla okuyabileceği şekilde "özürlüdür" ibaresini içeren bir etiket konulması zorunlu kılınmıştır (TKHK m. 4/VIII). Ancak, ayıplı mal satılan veya bir kat ya da reyon gibi bir bölümü sürekli olarak ayıplı mal satışına, tüketicinin bilebileceği şekilde tahsis edilmiş yerlerde bu etiketin konulma zorunluluğu bulunmamaktadır.

İşte, bu satışlar sonucu elde edilen malların ayıplarından dolayı satıcıdan bir hak talep edilememektedir (TKHK m. 4). Bununla beraber, satış bedelinin düşük olması, her zaman malın ayıplı olduğu ve tüketicinin bunu bilmediği anlamına gelmeyecektir.³⁷⁷ Ayıplı ifadan dolayı satıcıyı sorumlu tutabilmek için, maldaki ayıbın gizli olması ve tüketici tarafından anlaşılamaması gerekir (BK m. 197/I).

b. Şekli Şartlar

Taraflardan birinin tüketici olmadığı adi satım sözleşmelerinde, muayene ve ihbar yükümlülüğü hakkında BK. m. 198 ve 200 hükümleri uygulanacaktır. Bu halde, satıcının ayıp nedeniyle sorumlu tutulabilmesi için, alıcı teslim aldığı malı imkân hasıl olur olmaz muayene edecek ve satıcının tekeffülü altına giren bir ayıp gördüğünde bunu satıcıya derhal ihbar edecektir (BK. m. 198). Alıcı bu yükümlülüğü ihmal ederse, satılanı ayıplı haliyle kabul etmiş sayılacak, ayıba karşı tekeffülden

---

³⁷⁷ ERDOĞAN, s. 60.

kendi lehine doğan talepleri ileri sürme imkanından yoksun kalacaktır.³⁷⁸ Satılan mal gizli bir ayıp taşıyorsa, bu ayıbın ortaya çıktığı anda, satıcıya ihbar edilmesi gerekmektedir. Bununla beraber, satıcı ayıplı mal konusunda alıcıyı yanıltmışsa, alıcı tarafından ihbar edilen ayıbın süresi içinde ihbar edilmediğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulamayacaktır (BK. m. 200). Adi satımlarda “imkân hasıl olur olmaz” ve “derhal ihbar” yükümlülüklerinin, bu uygulamanın yapılacağı mala göre ve ayıbın niteliklerine göre uygun süreler olarak kabul edilmesi gerekmektedir.³⁷⁹ Muayene süresinin başlangıcı, malın teslim alındığı andır. Malın muayene edilmesi, satılanın teslim alınmasına bağlıdır. Kural olarak muayene yeri ile teslim yeri aynı olmakla beraber, tarafların muayene yerini teslim yerinden farklı olarak kararlaştırmaları mümkündür.³⁸⁰ Ayıp bildiriminin gecikmeksizin, derhal yapılması gerekmele birlikte; “derhal” kavramından anlaşılması gereken yöntemine uygun bir muayene için gerekli zamanın bitim anıdır. Bu süre dürüstlük kurallarına göre belirlenecektir.³⁸¹

Tarafları tüketici sayılmayan ticari satımlarda, TTK m. 25 uyarınca, malın ayıplı olduğu teslimin yapıldığı anda anlaşılıyorsa, alıcı durumu iki gün içinde satıcıya bildirmekle yükümlüdür. Ayıp, teslim sırasında anlaşılamayacak nitelikteyse, alıcı malı teslim almasını takiben sekiz gün içinde malı muayene ederek satıcıya ihbar etmelidir.

³⁷⁸ ARAL, s. 124.

³⁷⁹ Bkz. Yarg. 13 HD. 16/6/1980 T., 5071 E., 5769 K.: KARAHASAN, s. 199.

³⁸⁰ İNAL, s. 428.

³⁸¹ HATEMİ, Hüseyin: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C. II, Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku 2. Bası, İstanbul 1998, s. 66.

Tüketici sözleşmeleri bakımından TKHK. m. 4 hükmüyle muayene süresi öngörülmüştür. Buna göre satın alınan malın ayıplı olduğunun anlaşılması halinde, tüketici malı teslim aldığı tarihten itibaren otuz gün içinde, muayenesini bitirmiş ve satıcıya bildirmiş olacaktır. Diğer bir ifadeyle, hem muayene süresi hem de ayıpları ihbar süresi malın teslim alındığı tarihten itibaren otuz gündür. Bu süre geçtikten sonra, satım konusu mal, tüketici tarafından kendisine teslim edildiği şekilde kabul edilmiş sayılacaktır. TKHK'un eski metninde, gizli ayıp³⁸², tüketicinin yapabileceği muayene ile anlaşılamayacak nitelikteki ayıp sözkonusu ise, satıcının kendisine onbeş gün içinde ihbarda bulunulmadığını ileri sürerek sorumlu olmaktan kurtulamayacağı hükme bağlanmıştı (4077 Sayılı TKHK. m. 4/III). Yeni metinde bu yönde bir hükme yer verilmemiştir. Bununla beraber, TKHK'a göre genel nitelikte olan BK'un ayıba karşı tekeffül hükümleri uyarınca, maldaki ayıp gizli nitelikte ise ayıpları ihbar, "derhal" değil, "ayıp ortaya çıkarıldığı anda" yapılmalıdır. Kanun'un düzenlenme gerekçesi ve BK'un bu hükmü dikkate alındığında aynı sonucun kabul edilmesi gerekmektedir.

4. Ayıplı Maldan Doğan Sorumluluk Nedeniyle Tüketicinin Hakları

a. Seçimlik Haklar

Tüketici, kendisine satılan malların ayıplı çıkması halinde, gerekli maddi ve şekli şartları yerine getirmiş olması kaydıyla, bazı seçimlik haklara sahiptir. BK uyarınca tüketici, bu haklardan birini kullanmakta serbesttir (BK m. 202/I, c. 1).

³⁸² Bkz. Yarg. 13.HD, 25/05/2000 T., 9069 E.,10864 K; Yarg. 13.HD, 25/01/2001 T., 12730 E.,1532 K.: T.C. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü 2001 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara 2002, s. 114-117.

Borçlar Kanunu'nda alıcıya üç seçimlik hak tanınmışken; TKHK'da tüketiciye dört hak tanınmış bulunmaktadır. BK. m. 202 ve 203 uyarınca alıcı konumunda bulunan tüketiciye tanınan haklar, satım sözleşmesinden dönme, bedelin indirimini talep etme ve sözleşme konusu malın aynı miktar ve nitelikteki ayıpsız benzeri ile değiştirilmesini talep etme haklarından ibarettir. TKHK m. 4'te ise, tüketicinin, malın yenisi ile değiştirilmesini veya ödediği bedelin iadesini de içeren sözleşmeden dönme veya ayıbın neden olduğu değer kaybının bedelden indirilmesini veya ücretsiz olarak tamir edilmesini isteyebileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca, seçimlik hakları kullanmanın yanında şartları varsa malın taşıdığı ayıp dolayısıyla uğranılan zararların tazmini yoluna gidilmesi de mümkündür (TKHK m. 4, BK. m. 205/III).

85/ 374 sayılı Avrupa Birliği Direktifi'nde ise, 1999 tarihli değişikliğe göre, tüketiciye ücretsiz tamir, yenisiyle değiştirme, bunların gerçekleşmemesi halinde semenin indirimi veya sözleşmeden dönme hakları tanınmıştır.³⁸³

Seçim hakkının hukuki niteliği konusu tartışmalıdır. Hakim görüşü³⁸⁴ uyarınca, tüketici, TKHK m. 4 hükmü ile satın alınan maldaki ayıp nedeniyle kendisine tanınan seçimlik hakkını kullanırken, tek taraflı ve muhatabı satıcıya varması gereken bir irade beyanında bulunması yeterlidir. Tüketicinin sözkonusu irade beyanı, yenilik doğuran bir hakkın kullanımı niteliğinde olduğundan, kendiliğinden hüküm ifade edecektir. Diğer, bir ifadeyle, irade beyanının sonuç doğurabilmesi için satıcının

³⁸³ TEKİNALP/TEKİNALP, s. 662.

³⁸⁴ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 105; Diğer görüş uyarınca, tüketicinin seçimlik haklarından birini kullanması, tek taraflı iradesiyle mümkün değildir. Öncelikle, tüketicinin satıcıya seçeceği seçimlik hakka ilişkin bir icapta bulunması gerekmektedir. Tüketici seçimlik hakkını kullanınca ve satıcı bunu kabul edince, tüketici diğer haklarını kaybeder. Buna karşılık, satıcı icabı reddettiği takdirde, tüketici bir davayla hakimden kendisine kanunla tanınan haklardan birini kullanmaya yönelik bir sözleşmenin kurulmasını talep edecektir: ARAL, s. 151; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 134.

muvafakatına ihtiyaç bulunmamaktadır. Tüketicinin sözkonusu irade açıklaması üzerine satıcı, bunun gereklerini yerine getirmek yerine aksine bir tutum içine girse, tüketicinin haklarını dava yoluyla kullanması halinde mahkeme kararı açıklayıcı ve tespit edici nitelikte olacaktır.³⁸⁵

Tüketici, kendisine tanınan seçimlik haklardan birinin kullandığında, seçimlik hakkın yenilik doğuran hak niteliğinde sayılmasının bir sonucu³⁸⁶ olarak bir kere kullanılmakla tükendiği için, artık bu haktan vazgeçemeyecek, başka bir seçimlik hakkı tercih edemeyecektir.³⁸⁷

Tüketicinin sözleşmeden dönme şeklindeki seçimlik hakkını kullanılması halinde, bu irade beyanı yenilik doğuran bir hakkın kullanılması teşkil eder, satıcıya vardığında hüküm doğurur ve sözleşme geçmişe etkili olarak ortadan kalkar. BK m. 202 vd. hükümlerinde, bu hakkı ifade etmek üzere isabetsiz olarak “fesih” kavramı kullanılmıştır. Oysa, buradaki sözleşmeden dönme, BK m. 106/ II hükmündeki sözleşmeden dönme ile aynı niteliktedir.³⁸⁸ Buna karşılık, TKHK m.4/ II’de “bedel iadesini de içeren sözleşmeden dönme” olarak ifade edilen sözkonusu seçimlik hak,

³⁸⁵ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 103-108; TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 133.

³⁸⁶ Yenilik doğuran haklar, bir defa kullanılmakla sona eren, kullanıldıktan sonra dönülemeyen, kural olarak zamanaşımına bağlı olmayıp hak düşürücü süreye tabi olan, şarta bağlanamayan haklardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. EREN, s. 58 vd.

³⁸⁷ Buna karşılık, TKHK m.13/IV hükmü uyarınca, garantili mallar (TKHK m.13) açısından tercih hakkını ayıplı malın tamiri yönünde kullanan tüketicinin belli şartların gerçekleşmesi halinde 4. maddede yer alan diğer seçimlik haklardan birini seçme imkânı getirilmiştir. Kanunun eski metninden farklı olarak burada sadece malın yenisiyle değiştirilmesini isteme hakkı değil, sözleşmeden dönme ve bedelin indirimini talep etme hakları da tüketiciye tanınmış bulunmaktadır. Bu maddeye göre, tüketici, garanti belgesi kapsamında bir mal garanti süresi içinde arızalandığı zaman, onarım hakkını kullanmış olsa bile, malın sık arızalanması nedeniyle maldan sürekli olarak yararlanamama durumunda diğer seçimlik haklarını kullanabilir. Aynı şekilde, onarım için gereken azami süreyi aşmış olması veya onarımın mümkün olmadığı hallerde de diğer seçimlik hakların kullanılması mümkündür: ZEVLİLER, s. 125; ERDOĞAN, s. 64; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 106.

³⁸⁸ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 134.

TKHK'un eski metninde üstü kapalı olarak "onbeş gün içinde bu malları satıcı firmaya geri vererek değiştirilmesi veya ödediği bedelin iadesi" şeklinde belirtilmişti. Tüketicinin sözleşmeden dönme hakkını belirtmek için "bedel iadesini de içeren sözleşmeden dönme" ifadesinin de kullanılması kanunun eski metnindeki ifadesinden daha isabetli olmuştur.

Tüketicinin kullandığı dönme hakkının kanuni sınırlara uymadığının iddia edilip, dava yoluna başvurulması halinde de sonuç değişmeyecek, hakim vereceği kararın açıklayıcı nitelikte olması nedeniyle, irade açıklaması yapıldığında sözleşme geriye etkili olarak ortadan kalkacaktır.³⁸⁹ Bu halde, satıcı ile yapılan sözleşmenin tüketici açısından bir değeri kalmamıştır. Tüketicinin dönme hakkını kullandığı durumlarda genellikle malın tutulması iyiniyet kuralları kapsamında bir yararının kalmadığı görülmektedir.³⁹⁰ Ancak, hakim sözleşmeden dönme konusunda haklı bir sebep bulmazsa, bedelin indirimi yönünde diğer bir seçimlik hakkın kullanılmasına karar verebilecektir (BK m. 202/ II). Sözleşmeden dönmenin, tüketiciye sağlayacağı yarar ile satıcı verdiği zarar arasında aşırı nisbetsizlik bulunduğu sözleşmeden dönme yönünde haklı bir sebep olmadığı sonucuna varılmaktadır.³⁹¹

TKHK'da dönmenin sonuçlarına ilişkin bir hükme yer verilmediğinden dönmenin sonuçları Borçlar Kanunu'nun genel hükümlerine tabi olacaktır. Tüketici sözleşmeden dönme hakkını kullanınca, sözleşme konusu malı satıcıya iade ederken, bu malın semerelerini ve maldan sağladığı yararları da iade etmelidir (BK

³⁸⁹ TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 136; YAVUZ, Özel Hükümler, s. 134; SEROZAN, Rona: Sözleşmeden Dönme, İstanbul 1975, s. 63.

³⁹⁰ ZEVLİLER, s. 125.

³⁹¹ İNAL, s. 379.

m. 205/I).³⁹² Bununla beraber, tüketicinin elde etmeyi ihmal ettiği yararları geri verme yükümlülüğü yoktur. BK. m. 204/I uyarınca, satılanın kendi ayıpları sebebiyle ya da kaza (beklenmeyen hal) sonucu yok olması durumu, malın geri verilmesini imkansız kılmasına rağmen, tüketicinin dönme hakkını kullanmasına engel olmaz. Bu halde, tüketici, satılardan elinde ne kalmışsa onu vererek, satım bedelini ödemekten kurtulacak ya da ödediyse bunun iadesini talep edebilecektir.

Tüketicinin iade yükümlülüğünün karşılığında satıcı da satım bedelini faiziyle beraber iade etmeli, malın taşıdığı ayıp nedeniyle tüketicinin yaptığı diğer harcamaları, dava masraflarını da tüketiciye ödemelidir (BK m. 205/ II).

Tüketiciye satılan malın, taşıdığı ayıp nedeniyle yok olması halinde de sözleşmeden dönme hakkının kullanılması mümkündür. Bu durumda, tüketici sadece elinde kalan malı iade etmekle yükümlüdür.

Tüketicinin birden fazla mal satın alması halinde, malların birbirinden ayrılabilir nitelikte olması halinde, bunlardan ayıplı olanlar bakımından sözleşmeden dönüp, geri kalanlar için sözleşme ilişkisini sürdürmesi mümkündür (BK m. 206/ I). Ayrılabilir nitelikte olmayan mal söz konusu ise, sözleşmeden tümüyle dönmek gerekir (BK m. 206/ I). Yine, asıl malın ayıpları nedeniyle sözleşmeden döndüğünde, dönmenin hüküm ve sonuçları fer'ilere de etki

³⁹² ZEVKLİLER, s. 127; Yargıtay'ın, tüketicinin sağladığı yararların sözleşmeden ayıp nedeniyle döndüğünde, satım bedelinden indirilmesi yönünde kararları bulunmaktadır. Bkz. Yarg. 13. HD., 7/5/1981 T., 1942 E., 3498 K.: KARAHASAN, s. 225.

edecektir. Buna karşılık, malın fer'ilerinin taşıdığı ayıp nedeniyle sözleşmeden dönüldüğünde, bu dönme asıl malı etkilemeyecektir (BK m. 206/ III).³⁹³

Tüketicinin seçimlik haklarından biri de ayıplı malın ayıpsız misli ile değiştirilmesini isteme hakkı olup, sadece misli eşyalar bakımından mümkün olmaktadır.³⁹⁴ Bu nedenle, tüketicinin ayıplı malı değiştirme hakkını kullanması ile ilgili olarak maddenin eski metninde “geri vererek değiştirme” ifadesi yerine “malın ayıpsız misli ile değiştirilmesi” ifadesinin kullanılması isabetli olmuştur. İşin niteliği gereği satım konusunun misli olması gerekir.³⁹⁵

Tüketici, maldaki ayıbın neden olduğu değer kaybının bedelden indirilmesini talep edebilir (TKHK m. 4/ II ve BK m. 202/I). Bu halde, tüketici sözleşmesinin devam ettirilmesi istenmektedir. Malın ayıp nedeniyle kaybettiği değer kaybının karşılığı olabilecek ve satış bedelinden indirilecek miktar, hakim tarafından tespit edilecek, bilirkişi aracılığıyla ayıp dolayısıyla bedelden indirilmesi gereken miktar hesaplanacaktır. Ancak ayıplı mal ve hizmet bedelinin bu şekilde indirilmesi bir tazminat niteliğinde değildir.³⁹⁶ Malın bedelinin indiriminde, Yargıtay tarafından benimsenen yöntem, “nisbi” yöntemdir.³⁹⁷ Buna göre, satılan malın değeri, ayıplı olan biçimiyle ve ayıpsız piyasa değeri şeklinde tespit edilecektir. Ayıplı değer ile ayıpsız değer arasındaki fark oranı hesaplanacak, bu oran satım bedeline uygulanarak, yüzde hesabıyla satım bedelinden indirilmesi gereken miktar bulunacaktır. Diğer bir deyişle, yapılacak hesaplamada, satım tarihi itibarıyla dava

³⁹³ ZEVKLİLER, s. 127-128.

³⁹⁴ ZEVKLİLER, s. 129; ERDOĞAN, s. 63.

³⁹⁵ ERDOĞAN, s. 17; ZEVKLİLER, s. 129.

³⁹⁶ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 153; ERDOĞAN, s. 62.

³⁹⁷ Yarg. 13. HD., 4.11.1986 T., 7658 E., 418 K.: KARAHASAN, s. 209-210.

konusu malın tarafların kararlaştırdıkları satım bedeli dikkate alınmaksızın gerçek ayıpsız sürüm değeri ile ayıplı haldeki sürüm değeri ayrı ayrı belirlenmelidir. Bu iki değer birbirine bölünmesi suretiyle elde edilecek oranın taraflarca kararlaştırılan satım bedeline uygulanması ile satış bedelinden indirilmesi gereken miktar tespit edilecektir.³⁹⁸

Ayıp oranında bedel indirimi isteme hakkı bakımından “mutlak” metod uygulanabilecek başka bir yöntemdir. Bu yönteme göre yapılan hesaplamada, tüketiciye satılan malın ayıpsız değeri ile ayıplı değeri arasındaki fark hesaplanarak bu miktar satış bedelinden indirilmektedir. Ancak bu yöntem, malın gerçek değeri ile bedel arasındaki oranı hesaba katmaya imkan vermediği noktasında eleştirilmektedir.³⁹⁹ Bu iki yöntem dışında bir de “tazminat” yöntemine başvurulabilmektedir. Taminat yöntemine göre hesaplamada, kararlaştırılan bedel ile tüketiciye satılan malın ayıplı değeri arasındaki fark bedelden indirilmektedir.

Tüketiciye satılan malın ücretsiz olarak tamir edilmesini, satıcıdan talep edebilme hakkı ise, TKHK m. 4/II hükmü ile düzenlenmiştir. Ücretsiz tamir imkanı, tüketicilerin korunması amacıyla ve kanunkoyucu tarafında, özellikle tüketicinin lehindeki sonuçları kolaylaştırmak için getirilen yöntemdir. Bu nedenle sadece tüketici sözleşmelerinde bu hak kullanılabilir.⁴⁰⁰

³⁹⁸ TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/ 1, s. 140; ZEVLİLİLER, s. 128-129; ASLAN, s. 139.

³⁹⁹ TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/ 1, s. 139.

⁴⁰⁰ ZEVLİLİLER, s. 130; ERDOĞAN, s. 18.

b. Tazminat İsteme Hakkı

Tüketici, ilk dört seçimlik hakkını kullanmaksızın veya onlarla beraber tazminat isteme hakkına sahiptir.⁴⁰¹ Tüketici, seçimlik haklarını kullanmaksızın, BK. 96. maddesi gereğince, sözleşmeye aykırılık nedeniyle tazminat isteme hakkına sahiptir. Buna göre, tüketici, ayıplı mallar konusunda TKHK m. 4/II hükmü ile kendisine tanınan korumadan yararlanmak hususundaki seçimlik hakkını kullanmaktan vazgeçebilecek ve sadece sözleşmeye aykırılık hükümlerine (BK m. 96 vd.) dayanarak zararının tazminini talep edebilecektir. Nitekim, malı muayene ve ayıbı ihbar külfetlerini zamanında yapamayan tüketici, seçimlik haklarını kullanamayacağından ve malı kabul etmiş sayılacağından; haklarını ancak BK m. 96 vd. hükümleri sayesinde arayabilecektir. Tabi burada, seçimlik haklar çerçevesinde istenebilecek tazminattan farklı olarak tazminat talebi sadece satıcıya karşı ileri sürülebilir. Çünkü sözleşmenin karşı tarafı sadece satıcıdır.⁴⁰² Hükmün yeterince açık olmaması nedeniyle, satıcıya karşı tazminat talepleri BK hükümlerine göre açıklığa kavuşturulacaktır. (BK m. 250/ II ve III).

Ayıba karşı sorumluluk hali, kötü ifa⁴⁰³ sayılan bir sorumluluk hali olduğundan, tüketici edimini kötü ifa eden satıcıya karşı BK m. 106 hükmündeki seçimlik haklardan birini de kullanabilecektir. Buna göre, tüketici ifadan vazgeçerek onun yerine ifa menfaatinin yani müsbet zararının tazminini talep etme hakkına sahiptir.⁴⁰⁴

⁴⁰¹ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 155-156; ZEVKLİLER, s. 135; DEMİR, s. 210; ERDOĞAN, s. 65.

⁴⁰² ZEVKLİLER, s. 135-136.

⁴⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz. ARAL, Fahrettin: Türk Borçlar Hukukuna Göre Kötü İfa, Ankara 1985, s. 94 vd.

⁴⁰⁴ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 155.

Tüketicinin TKHK m. 4/ II hükmünde sayılan seçimlik haklarının yanında, kendisine sağlanan malın ayıplı çıkması nedeniyle uğradığı zarar varsa ve koşulları da oluşmuşsa tazminat isteme hakkı vardır. Maddede, tüketicinin “seçimlik haklarından biri ile birlikte ayıplı malın neden olduğu ölüm ve/veya yaralanmaya yol açan ve/veya kullanımdaki diğer mallarda zarara neden olan hallerde” imalatçı-üreticiden tazminat isteme hakkının bulunduğu belirtilmiştir. Ancak, sözü edilen hüküm, maddede sayılan diğer kişilerden bahsetmeyip, sadece “imalatçı-üretici” ifadesine yer vermesi nedeniyle eleştirilmiştir. Bir yandan satıcı, bayi, acenta, ithalatçı ve bağlı kredi verenin seçimlik haklardan ve ayıplı malın neden olduğu zarardan sorumlu kılınırken diğer taraftan 2. fıkranın 4. cümlesinde sadece imalatçı-üreticiden bahsedilmesi isabetsiz olmuştur.⁴⁰⁵ Nitekim, 4A hükmünde sağlayıcı, bayi, acente ve 10. maddenin 5. fıkrasına göre kredi verenin, ayıplı hizmetten ve ayıplı hizmetin neden olduğu her türlü zarardan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumlu olduğu düzenlenmesi de ayıplı malın neden olduğu ölüm ve/veya yaralanmaya yol açan ve/veya kullanımdaki diğer mallarda zarara neden olan hallerde imalatçı-üretici dışındaki kişilerin de sorumlu olacağını göstermekte, kanun maddeleri arasındaki çelişkinin delili olmaktadır.

Eski kanun metninde yer alan “ayıplı maldan ve/veya ayıplı malın neden olduğu her türlü zarar” ifadesi yerine “ayıplı malın neden olduğu ölüm ve/veya yaralanmaya yol açan ve/veya kullanımdaki diğer mallarda zarar” ifadesinin getirilmesi ve böylece zarar kapsamının daha belirgin hale getirilmesi olumlu bir

---

⁴⁰⁵ ZEVKLİLER, s. 132.

yeniliktir.⁴⁰⁶ Bununla beraber, ayıplı bir maldan tüketici dışındaki kişilerin zarar görebileceği ihtimali dikkate alınmadığı için bu düzenleme, eksik bir düzenlemedir.⁴⁰⁷

85/374 sayılı Avrupa Birliği Direktifi'nin 9. maddesine göre, ölüm veya kişisel yaralanma sonucu doğan zararlar ile ayıplı malın kendisi dışında genel olarak kişisel kullanım veya tüketim amaçlı olan, zarar gören kişinin esas olarak kendi kişisel amacı için kullandığı veya tükettiği bir malın 500 ECU'den daha az değerde olmamak üzere, hasarı veya yok olması sonucunda doğan zararlar sorumluluk kapsamına girer.⁴⁰⁸

⁴⁰⁶ Söz konusu olan zararın kapsamında “doğrudan zararlar” yanında “dolaylı zararlar” da yer almaktadır: KARAHASAN, Mustafa, Reşit: Sorumluluk Hukuku, Kusura Dayanan Sözleşme Dışı Sorumluluk - Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk, İstanbul 1995, s. 272; ZEVKLİLER, s. 134; DEMİR, s. 211; Doğrudan doğruya zarar ile dolaylı zarar ayrımı BK m. 205 hükmü tarafından getirilmiş, maddede satıcının maldaki ayıptan sorumluluğu “ayıbın doğrudan neden olduğu” ve “diğer” zararlar ayrımı yapılarak düzenlenmiştir. “Doğrudan doğruya zarar” kavramı ile, ayıplı mal tesliminin en yakın sonucu olan fiili zararlar kastedilmektedir. Ayıplı ifaya eklenen başka olayların sonucu olarak doğan fiili zararlar ise “dolaylı zarar” sayılır (Ayrıntılı bilgi için bkz. ARAL, s. 146; von TUHR, s. 81; EREN, s. 480-481; SEROZAN, Tüketici, s. 591; ZEVKLİLER, s. 139; OĞUZMAN/ ÖZ, s. 494; KILIÇOĞLU, s. 177) Satıcı, kusuru olmasa bile doğrudan doğruya zararlardan sorumludur. Burada “kusursuz sorumluluk” söz konusudur. Buna karşılık dolaylı zararlardan, satıcının “kusura dayanan sorumluluğu” vardır (TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 192); SEROZAN’ a göre, bu yeni düzenlemeyle, ayıplı malın neden olduğu sonuç zararlarına karşı BK m. 205 ve TKHK m. 4 kurallarını zorlamaya gerek kalmayacaktır. BK m. 205 gereğince, kusursuz satıcı, sadece ayıplı mal ile doğrudan bağlantılı zararlardan dolayı sorumlu tutulmaktaydı. Bu halde, tüketicinin sadece alışveriş için yaptığı giderler ve gereği gibi yararlanmadan yoksun kalma dolayısıyla maruz kaldığı zararları tazmin edilebilirdi. Buna karşılık, tüketicinin mal ve kişi varlığı bu maddeyle korunamıyordu. Diğer bir deyişle, tüketicinin ayıplı mal dışındaki malvarlığı ve kişi varlığında uğradığı ayıp sonucu dolaylı zararlardan satıcı kusursuz sorumluluğu söz konusu olamazdı. Ayrıca, satıcıların bu zararları karşılayabilecek yeterli parasal gücü de yoktu. TKHK’nun 4. maddesi ise, bayi, acenta, ithalatçı ve imalatçının satıcıyla birlikte ayıplı malın neden olduğu her türlü zarardan müteselsil sorumlu tutulması bu kişilerin dolaylı ve doğrudan tüm zararlardan kusursuz sorumlu olduğunun kabulü için yetmiyordu. Zira, bu kural, sorumluluk yaratıcı bir kural olmayıp, sadece BK m. 205’ten kaynaklanan sorumluluğa göndermede bulunmakta ve sorumlu kişilerin sayısını arttırmaktaydı: SEROZAN, s. 348.

⁴⁰⁷ ASLAN, s. 185.

⁴⁰⁸ HOLLAND, s. 67; Ayrıntılı bilgi için bkz. TAUPITZ, Jochen : İmalatçının Sorumluluğu Avrupa Topluluğu Direktifi ve Alman İmalatçının Sorumluluğu Kanunu, (Çev. ERTAŞ, Şeref) Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu’na Armağan, İzmir 1997, s. 47 vd; WRIGHT, J. C: İmalatçının Ayıplı Üründen Doğan Sorumluluğu, (Çev. YAVUZ, Levent) ABD 1995, S. 4, s. 45 vd.; REEVES/ PRITCHARD, s. 89 vd.; KINZİE, Mark A./ HART, Christine F.: Product Liability Litigation West Legal Studies, First Edition, August 2001, s. 25 vd.; JONES, s.348 vd.

Direktif’te, zarar gören kişiler bakımından ayırım yapılmamıştır. Diğer bir ifadeyle, sorumluluk sadece tüketiciye karşı değildir.⁴⁰⁹ Yeni TKHK’da bu konudaki sınırlama devam etmektedir. Sadece ayıplı mal veya hizmet nedeniyle tüketicinin uğradığı kişi ve malvarlığı zararlarından sorumluluk düzenlenmiş; buna karşılık tüketicinin yakınlarının veya üçüncü kişilerin uğradığı zararlardan dolayı sorumluluğu olup olmadığı konusu çözümsüz bırakılmıştır. Bu halde, ancak, “üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme” kuramının⁴¹⁰ ya da haksız fiil hükümlerinin uygulanması mümkün olabilir.⁴¹¹ Ayrıca, Direktif’tekine benzer şekilde sorumluluğun en yüksek sınırı ile ilgili olarak benzer bir düzenleme yapılmış değildir. Bununla beraber, herşeyden önce, sorumluluk için, hukuka aykırı bir durumun olması, malın ayıplı olması, bir zararın ortaya çıkması ve zararla ayıp arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekir.⁴¹²

B. TÜKETİCİ KREDİLERİNDE HİZMET SAĞLANMASINA İLİŞKİN SÖZLEŞMEDEN DOĞAN BORCUN AYIPLI İFASI

Belirli bir hizmetin verilmesini amaçlayan sözleşmeler, bir başkasının yararına bedeni veya fikri bir faaliyetin yürütülmesi şeklinde ortaya çıkar.⁴¹³ Hizmet, vekâlet ve istisna sözleşmeleri, hizmet edimi içeren sözleşmelerdendir. Bu sözleşme tiplerine ilişkin hükümler, tüketiciyi yeterince koruyamadığından, hizmet edimi içeren

⁴⁰⁹ SEROZAN, s. 349; HATEMİ, s. 9; ÖZEL, Ayıplı Mal, s. 802.

⁴¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. AKÜNAL, Teoman: Sorumluluk Hukukunda Sözleşmenin Nisbiliği Prensibinin Aşılması, YD 1988, C. XIV, S. 3, s. 227 vd; ATAMER, Yeşim M.: Üçüncü Kişinin Uğradığı Zararın Sözleşmesel Sorumluluk Kurallarına Göre Tazmini, YD 1996, C. XXII, S. 1- 2, s. 113 vd.

⁴¹¹ SEROZAN, s. 349.

⁴¹² ASLAN, s. 187; ÖZTAN, Bilge: İmalatçının Sorumluluğu, Ankara 1982.s. 76; ÖZEL, Ayıplı Mal, s. 796 vd.

⁴¹³ OZANOĞLU, Sözleşme, s. 87.

sözleşmeler TKHK'un kapsamına alınmış ve yeni Kanunda ayıplı hizmet, ayıplı maldan ayrı bir maddede düzenlemiştir. Avrupa Birliği ülkelerinde, daha çok “tüketici kredileri”, “kredi kartları” ve “seyahat sözleşmeleri” alanında ortaya çıkan ayıplı hizmetlerden sorumluluk konusuna büyük önem verilmektedir.⁴¹⁴

1. Ayıplı Hizmet Kavramı

Eski kanun metninden farklı olarak yeni kanunda isabetli olarak ayıplı hizmetler ayıplı malları düzenleyen 4.maddeyi takiben 4/A maddesinde ayrıca düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, sağlayıcı tarafından bildirilen reklam ve ilanlarında veya standardında veya teknik kuralında tespit edilen nitelik ve niteliği etkileyen niceliğe aykırı olan ya da yararlanma amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddi, hukuki veya ekonomik eksiklikler içeren hizmetler, ayıplı hizmet olarak kabul edilir. Ancak, hizmet sağlamada reklamın nitelik vaadinden sayılabilmesi için, bizzat satıcı tarafından yapılması koşulunu arayan madde 4A/I'nin lafzi sorumluluğu daraltmıştır.⁴¹⁵

TKHK'nun kapsamına giren hizmet sağlanmasına ilişkin sözleşmelerde, ayıp kavramı tüketici lehine oldukça genişletilmiştir. Öncelikle, TKHK'nun 4/A maddesinde belirtildiği üzere, sağlayıcı tarafından bildirilen reklam ve ilanlarında edilen nitelik ve niteliği etkileyen niceliğe aykırı olan hizmetler, ayıplı sayılmaktadır. Sağlanan hizmetin zikir ve vaadedilen niteliklere uygun olmaması

---

⁴¹⁴ ZEVLİLER, s. 136.

⁴¹⁵ SEROZAN, s. 345.

halinde, bu nitelikler için tüketici tarafından sağlanan hizmet, tüketicinin beklentilerine cevap verememiş sayılmaktadır. Ayrıca, hizmetin standardına göre taşımak zorunda olduğu özelliklerin de olmaması halinde ayıp sözkonusu olmakta ve sorumluluk doğmaktadır.

2. Ayıp Çeşitleri

TKHK'un m.4A/I hükmünde, tüketicinin sağladığı hizmet dolayısıyla karşılaştığı ayıplardan, “yararlanma amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddi, hukuki veya ekonomik eksiklikler” olarak bahsedilmiş ve böylece ayıp kavramı üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur:

Hizmetin maddi bakımdan ayıplı olması, genellikle hizmetin maddi açıdan somut bir nesne üzerinde gerçekleşmesi halinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, terzinin dikmesi gereken elbisenin bir kısmını dikmemiş olması durumunda maddi ayıp vardır.⁴¹⁶

Hukuki ayıp, tüketiciye sağlanan hizmetin değerine veya sözleşmenin amacına göre yararlanılabilirliğine, hukuk düzeni tarafından getirilen bir sınırlama veya yasaklama koşulu yüzünden verilen bir eksikliklerdir.⁴¹⁷ Örneğin, sözleşme konusu olan hizmetin belediyece yasaklanması yüzünden, tüketicinin hizmetten yararlanamaması halinde hukuki ayıp sözkonusudur.⁴¹⁸

⁴¹⁶ ZEVKLİLER, s. 137.

⁴¹⁷ TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/1, s. 117.

⁴¹⁸ ZEVKLİLER, s. 137.

Hizmetin ekonomik bakımdan ayıplı olması ise, hizmetin sözleşmede kararlaştırılandan daha kötü nitelikte yerine getirilmesini ifade eder. Dikilen bir elbisede kalitesiz iplik kullanılması sonucu, elbisenin kısa bir süre sonra sökülmesi, bu tür ayıba örnek verilebilir.⁴¹⁹

3. Ayıplı Hizmet İfası Nedeniyle Sorumluluk Şartları

Tüketicinin sağlanan hizmetin taşıdığı ayıplar hakkında korumadan yararlanabilmesi ve sağlayıcıyı bundan sorumlu tutabilmesi için bazı maddi şartların gerçekleşmesi ve bazı şekli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir.

a. Maddi Şartlar

Tüketicie sağlanan hizmette, ayıp kavramı içinde yer alan bir eksikliğin konu edilmesi, sağlanan hizmetin, tüketicinin beklentilerine uygun olmaması gerekir. Hizmetin lüzumlu niteliklerinde bir eksiklik bulunduğunda, bunlar ekonomik amaca elverişliliği⁴²⁰ ve hizmetin değerini önemli ölçüde azaltmalıdır. Gerçekleşen ayıbın, tüketicinin hizmetten yararlanmasını hangi ölçüde azalttığının veya ortadan kaldırdığının, dürüstlük kuralı (MK.m.2) çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.⁴²¹ Hizmette önemli bir ayıbın bulunması halinde,⁴²² ayıplı hizmet

---

⁴¹⁹ ZEVKLİLER, s. 137.

⁴²⁰ EDİS, s. 18.

⁴²¹ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 97; ZEVKLİLER, s.113.

⁴²² ERDOĞAN, s. 60.

nedeniyle sorumluluk doğmaktadır. Buna karşılık, öğretide bir görüş uyarınca,⁴²³ TKHK'unda ayıbın önemli olması hakkında bir düzenleme yer almadığı için ayıp önemli olmasa bile sadece ayıbın varlığı kanunun uygulanması bakımından yeterlidir.

Tüketiciye sağlanan hizmetin taşıdığı ayıbın, ayıba karşı tekeffül hükümleri çerçevesinde hukuki sonuçlar doğurabilmesi için; ayıbın, nef'i ve hasarın tüketiciye geçtiği anda mevcut olması gerekmektedir. Bu konuda her hizmetin kendisine ait kuralları uygulanır. Örneğin, dolap yapımını konu alan sözleşmede, istisna sözleşmesindeki hasarla ilgili kural (BK.m. 368) uygulanır. Bu kurala göre, teslimden önce hizmette ayıp meydana geldiğinde (dolabın ayıplı olması halinde) sağlayıcı sorumlu olacaktır. Dolayısıyla, sağlayıcının ayıba karşı tekeffül hükümlerine göre sorumlu tutulabilmesi için, teslim anından önce hizmet ayıbının bulunması gerekir.⁴²⁴

Tüketiciye sağlanan ayıplı hizmet nedeniyle tanınan seçimlik haklar, tüketici hizmeti ayıplı olduğunu bilerek edindiği takdirde, uygulanamayacaktır (TKHK 4A/V)⁴²⁵. Ancak, ayıplı hizmetin neden olduğu zararlardan sorumluluğa ilişkin hükümler bunun dışındadır. Ayıplı ifadan dolayı sağlayıcıyı sorumlu tutabilmek için, hizmetteki ayıbın gizli olması ve tüketici tarafından anlaşılamaması gerekir (BK m. 197/I).

⁴²³ SEROZAN, Tüketici, s. 588.

⁴²⁴ YAVUZ, s. 481; ZEVLİLİLER, s. 138.

⁴²⁵ YAVUZ, Özel Hükümler, s. 98; HATEMİ/SEROZAN/ARPACI, s. 97; DOĞAN, Murat: Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Tüketicinin Korunması, Standard Dergisi 2001, C.40, S. 474, s. 80; AKINCI, s.58.

b. Şekli Şartlar

TKHK’da, konusu hizmet edimi olan tüketici sözleşmelerinde, hizmetin ifa edildiği tarihten itibaren otuz gün içerisinde ayıbın sağlayıcıya bildirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (TKHK m. 4A/II).

Hizmetin maddi açıdan somut bir nesne üzerinde gerçekleştiği hallerde ise, ayıplı mallarda olduğu gibi muayene yükümlülüğünün de yerine getirilmesi gerekir.⁴²⁶

4. Ayıplı Hizmetten Doğan Sorumluluk Nedeniyle Tüketicinin Hakları

a. Seçimlik Haklar

Tüketici, kendisine sağlanan hizmetlerin ayıplı çıkması halinde, gerekli maddi ve şekli şartları yerine getirmiş olması kaydıyla, bazı seçimlik haklara⁴²⁷ sahiptir. TKHK m. 4A’da, tüketicinin, sözleşmeden dönme, hizmetin yeniden görülmesi veya ayıp oranında bedel indirimi isteyebileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca, seçimlik hakları kullanmanın yanında şartları varsa hizmetin taşıdığı ayıp dolayısıyla uğranılan zararların tazmini yoluna gidilmesi de mümkündür (TKHK m. 4, 4A, BK. m. 205/III).

---

⁴²⁶ ZEVKLİLER, s. 139.

⁴²⁷ Seçimlik hakların hukuki niteliği ile ilgili yaptığımız açıklamalar burada da geçerlidir. Bkz. yukarıda, s. 140-148.

Tüketicinin sözleşmeden dönme şeklindeki seçimlik hakkını kullanması halinde, bu irade beyanı yenilik doğuran bir hakkın kullanılması teşkil eder, sağlayıcıya vardığında hüküm doğurur ve sözleşme geçmişe etkili olarak ortadan kalkar. TKHK m. 4A /II’de “sözleşmeden dönme” olarak, açıkça ifade edilen sözkonusu seçimlik hak, TKHK’un eski metninde üstü kapalı olarak “onbeş gün içinde bu malları satıcı firmaya geri vererek değiştirilmesi veya ödediği bedelin iadesi” şeklinde belirtilmişti.

Tüketici tarafından dönme hakkı kullanılıyorsa, sağlayıcı ile yapılan sözleşmenin tüketici açısından bir değeri kalmamıştır. Tüketicinin bu hakkı kullandığı durumlarda genellikle hizmetin ifasında iyiniyet kuralları kapsamında bir yararının kalmadığı görülmektedir.⁴²⁸ Kanunun 4A maddesinde ayıplı hizmetler bakımından dönme hakkının kullanılmasına BK. m. 202/II hükmüne paralel olarak sınır getirilmiştir. Buna göre, ayıplı hizmetin ifa edilmesi halinde tüketicinin, sözleşmeyi sona erdirmesi, durumun gereği olarak haklı görülemiyorsa, bedelden indirim ile yetinileceği belirtilmiştir (TKHK m. 4A/ II). Sözleşmeden dönmenin, tüketiciye sağlayacağı yarar ile sağlayıcıya verdiği zarar arasında aşırı nisbetsizlik bulunduğu sözleşmeden dönme yönünde haklı bir sebep olmadığı sonucuna varılmaktadır.⁴²⁹

TKHK’da dönmenin sonuçlarına ilişkin bir hükme yer verilmediğinden dönmenin sonuçları Borçlar Kanunu’nun genel hükümlerine tabi olacaktır. Tüketici sözleşmeden dönme hakkını kullanınca, sağlayıcı hizmet bedelini faiziyle beraber

---

⁴²⁸ ZEVKLİLER, s. 139.

⁴²⁹ İNAL, s. 379.

iade etmeli, hizmetin taşıdığı ayıp nedeniyle tüketicinin yaptığı diğer harcamaları, dava masraflarını da tüketiciye ödemelidir (BK m. 205/ II). Buna karşılık, tüketici, hizmetten sağladığı yararları iade etmelidir (BK m. 205/I).⁴³⁰

TKHK m. 4A hükmü ile tüketiciye, hizmetin ayıplı olması halinde, sağlayıcıdan tekrar görülmesini talep hakkı tanınmıştır. Bu hak, ancak tüketicinin hala edimin ifa edilmesinde bir menfaati kalmışsa kullanılabilir. Örneğin, belirli bir düğün töreni için terziye sipariş verilen gelinliğin özürsüz olduğu düğün günü ortaya çıkmışsa, hizmetin yeniden görülmesinde tüketicinin bir menfaati kalmamıştır.⁴³¹

Tüketicinin sözleşmeyi sona erdirmesi durumun gereği haklı görülmiyorsa, bedel indirimi ile yetinilir. Hizmetin ayıp nedeniyle kaybettiği değer kaybının karşılığı olabilecek ve bedelden indirilecek miktar, hakim tarafından tespit edilecek, bilirkişi aracılığıyla ayıp dolayısıyla bedelden indirilmesi gereken miktar hesaplanacaktır. Ancak ayıplı hizmet bedelinin bu şekilde indirilmesi bir tazminat niteliğinde değildir.⁴³² Ayıplı malların bedelinin indiriminde Yargıtay tarafından benimsenen “nisbi” yöntem⁴³³, hizmetler bakımından da uygulanmaktadır.⁴³⁴ Buna göre, sağlanan hizmetin değeri, ayıplı olan biçimiyle ve ayıpsız piyasa değeri şeklinde tespit edilecektir. Ayıplı değer ile ayıpsız değer arasındaki fark oranı

⁴³⁰ ZEVKLİLER, s. 127; Yargıtay’ın, tüketicinin sağladığı yararların sözleşmeden ayıp nedeniyle dönüldüğünde, satım bedelinden indirilmesi yönünde kararları bulunmaktadır. Bkz. Yarg. 13. HD., 7/5/1981 T., 1942 E., 3498 K.: KARAHASAN, s. 225.

⁴³¹ ZEVKLİLER, s. 139; Ayrıntılı açıklama için bkz. GEMALMAZ, Semih: Turistin Tüketici Olarak Korunması, ABD 1990, S.6, s. 878 vd.

⁴³² YAVUZ, Özel Hükümler, s. 153; ERDOĞAN, s. 62.

⁴³³ Yarg. 13. HD., 4.11.1986 T., 7658 E., 418 K., KARAHASAN, s. 209-210.

⁴³⁴ Yarg. 13. HD., 26.12.1997 T., 7580 E., 10870 K., YKD 1998-7, s. 1017.

hesaplanacak, bu oran hizmetin bedeline uygulanarak, yüzde hesabıyla hizmet bedelinden indirilmesi gereken miktar bulunacaktır. Diğer bir deyişle, yapılacak hesaplamada, hizmeti konu alan sözleşmenin tarihi itibarıyla dava konusu hizmetin tarafların kararlaştırdıkları bedel dikkate alınmaksızın gerçek ayıpsız değeri ile, ayıplı haldeki değeri ayrı ayrı belirlenmelidir. Bu iki değer birbirine bölünmesi suretiyle elde edilecek oranın taraflarca kararlaştırılan hizmet bedeline uygulanması ile hizmet bedelinden indirilmesi gereken miktar tespit edilecektir.⁴³⁵

b. Tazminat İsteme Hakkı

TKHK m. 4A hükmünde ayıplı hizmet sözkonusu ise tüketicinin seçimlik haklarından biri ile birlikte 4. maddede belirtilen şartlar çerçevesinde tazminat da isteyebileceği hükme bağlanmıştır. Tazminat hakkı konusunda ayıplı mallarda ilgili açıklamalar⁴³⁶ burada da geçerlidir.

C. AYIPLI İFA HALİNDE KREDİ VERENİN SORUMLULUĞU

Tüketici sözleşmesinin konusunu oluşturan mal veya hizmet ayıplı çıktığında ve tüketici kanunen kendisine düşen yükümlülükleri yerine getirdiğinde kendisine kanunen tanınan hakları koşulları olduğu oranda kullanabilecektir. TKHK m. 4 hükmü uyarınca, imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı yanında 10. maddenin 5. fıkrasına göre, kredi veren de ayıplı maldan ve tüketicinin seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumlu olacaktır. Seçimlik haklardan birini kullanmak isteyen

⁴³⁵ TANDOĞAN, Özel Borç İlişkileri, I/ 1, s. 140; ZEVKLİLER, s. 128-129; ASLAN, s. 139.

⁴³⁶ Bkz. Tazminat hakkı ile ilgili açıklamalar, s. 147 vd.

tüketici, maddenin eski metninde sadece satıcıya yöneltmesi gerekirken, yeni metinde, satıcı yanında imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ve 10. maddenin 5. fıkrasına göre kredi verene karşı da ileri sürebilecektir. Kredi verenin de sorumluluk kapsamına alınması ve “kanundan doğan bir müteselsil sorumluluk” durumu yaratılması olumlu bir değişikliktir. Aynı şekilde m. 4/A hükmünde de sağlayıcı, bayi, acentenin yanında, kredi verenin de, ayıplı hizmetten ve ayıplı hizmetin neden olduğu her türlü zarardan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır. Kanunun kampanyalı satışlarla ilgili 7. ve tüketici kredi ile ilgili 10. maddesinde de kredi verenin ayıplı mal ve hizmet nedeniyle sorumluluğu teyid edilmiştir (TKHK m 7/ III, m. 10/V).

Her ne kadar, kredi verenin sorumluluğunu düzenleyen 10. maddede “ayıplı ifa” ifadesine yer verilmemiş olsa da 4. madde ve 10. madde bir bütün olarak alındığında, hem ifa etmeme hem de ayıplı ifa hallerinde tüketicinin satıcı veya sağlayıcıya ileri sürebileceği itiraz ve defileri ve yenilik doğuran hakları kredi verene karşı da ileri sürme imkânı getirildiğini söyleyebiliriz (m. 4/ IV, 10/V).

TKHK’un 10. maddesinde kredi verenin malın ya da hizmetin hiç veya zamanında ifa edilmemesi halinde tüketicie karşı sadece satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsil sorumlu olacağı düzenlenmiş; buna karşılık, 4. maddede ayıplı ifa halinde kredi vereninin sadece satıcı veya sağlayıcı ile değil imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente ve ithalatçı ile de müteselsil sorumlu olacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla,

ayıplı ifa halinde kredi verenin birlikte sorumlu olacağı kişi sayısı, ifa edilmeme halinde oranla arttırılmış, tüketici için geniş bir koruma sağlanmıştır.

Satıcıyla veya sağlayıcıyla kredi veren arasındaki işbirliği ve çıkar ilişkisi dikkate alındığında, tüketicinin satıcı veya sağlayıcıya karşı ileri sürebileceği tüm hakları kredi verene karşı da ileri sürebilmesi gerekir. Bununla beraber, sorumluluğun “hükümsüzlük” hallerini kapsamaması eleştiri konusu olmuştur. Bir başka eleştiri konusu, kredi verenin sorumluluğunun yeterince açıklanmamış olmasıdır. Kredi verenin sorumluluğunun koşulları belirsizdir.⁴³⁷ Tüketicinin haklarını kredi verene karşı nasıl ve hangi kapsamda ileri sürebileceği, hangi andan itibaren kredi geri ödemelerini durdurabileceği düzenlenmemiştir.

Tüketici kredilerine ilişkin 87/102 sayılı Avrupa Birliği Direktifi hazırlanırken de benzer sorunlar tartışılmış, kredi alan tüketici ve kredi verenin menfaat dengesi de düşünülerek düzenleme yapılmıştır. Direktif uyarınca, kredi veren ile satıcı veya sağlayıcı arasında ön-anlaşma varsa satılan malın veya sağlanan hizmetin ayıplı ifası halinde, tüketici satıcıdan veya sağlayıcıdan tazminat talebinde bulunup da hakkını elde edemezse kredi verenden tazminat talep edebilir. Kredi verene karşı ileri sürülebilecek savunmaların kapsamı ve bunların hangi şartlar altında kullanılabilceğinin belirlenmesi üye ülkeleri iç hukuklarına bırakılmıştır (m. 11).

Alman Hukukunda 87/102 sayılı Direktif çerçevesinde çıkarılan kanunda, bağlı kredi ile temin edilen bir malın ayıplı çıkması halinde, tüketicinin kanun veya sözleşmeden doğan haklarını öncelikle satıcıya karşı kullanması, bundan bir sonuç

---

⁴³⁷ SEROZAN, s. 349-351.

alamaması halinde kredinin iadesinden kaçınabileceği hükmüne yer verilmiştir.⁴³⁸ Bu hüküm ve ilgili Avrupa Birliği Direktifi dikkate alındığında TKHK'un bağlı kredide kredi verenin sorumluluğunu düzenleyen hükmü, koşulları belirsiz olmasına rağmen oldukça geniş bir sorumluluk getirmiştir. Zira, Kanun kredi verenin müteselsil sorumlu olacağını düzeneleyerek, tüketicinin satıcı veya sağlayıcıya ileri sürebileceği itiraz ve defileri ve yenilik doğuran hakları doğrudan kredi verene karşı da ileri sürme imkânı getirilmiştir (m. 4/ IV, 10/V).⁴³⁹

Alman Hukukunda da, doğruluk ve güven ilkesinin bir gereği olarak satım sözleşmesiyle ilgili defî'lerin bazı istisnai hallerde kredi verene karşı da ileri sürülebilmesi, özellikle, tüketicinin bağlı kredi ile mal veya hizmet sağladığı halde, işlemi tek bir sözleşme ile yapmasına oranla daha kötü duruma düşmesi ve hukuki korumadan yoksun kalması halinde satım veya sağlama sözleşmesinden doğan defileri kredi verene karşı da ileri sürme imkânı kabul edilmiştir.⁴⁴⁰ Alman Federal Mahkemesi'nin bir kararına konu olan olayda, tüketici bağlı kredi ile mal satın almış, ancak kendisine ayıplı mal teslim eden satıcı daha sonra iflas etmiş ve bunun üzerine tüketici, kredinin son taksidini ayıbı ileri sürerek kredi veren bankaya ödememişti. Federal Mahkeme, bu olayda bankanın kredi sözleşmesine koyduğu "tüketicinin ayıp nedeniyle takas-mahsup ileri süremeyeceği" hükmüne dayanarak, tüketiciden ifayı talep etmesini doğruluk ve güven ilkesine aykırı bulmuştur. Kararın gerekçesi, tüketicinin ayıp nedeniyle haklarını satıcının iflası dolayısıyla kullanamayacak ve hukuki korumadan yoksun kalacak olmasıdır. Bu halde, bankanın kredi

⁴³⁸ ARKAN, s. 41; AKİPEK, s. 291; REICH, Norbert/ MICKLITZ, W. Hans, s. 748-749.

⁴³⁹ SEROZAN, s. 350; ULUSAN, s. 93.

⁴⁴⁰ ARKAN, s. 41; ARKAN, Uygulama, s. 42 vd.

sözleşmesindeki hükme dayanması doğruluk ve güven ilkesine ters düşecektir.⁴⁴¹ Ayrıca, bağlı kredinin sözkonusu olduğu hallerde, satım sözleşmesinin hiç ifa edilememesi halinde olduğu gibi, kredi verenin kredi sözleşmesine koyduğu satım konusu malın ayıplı ifası halinde dahi kredi taksitlerinin tam olarak ödeneceğine dair hüküm konusunda tüketicinin dikkatini çekip, bu konuda onu bilgilendirmesi gerekli görülmüştür. Bu yükümlülüğü yerine getirmediği takdirde kredi verenden tazminat talep edilebilmektedir.⁴⁴² Ülkemizde bazı bankalar, kredi sözleşmesine kendilerinin, satıcının iflası veya ayıplı mal teslimi halinde hiç bir sorumluluk kabul etmeyeceklerine dair kayıt koymaktadır. Genel işlem şartı olarak nitelendirilen bu tür kayıtların hangi koşullar altında geçerli olacağına ilişkin genel bir düzenleme hukukumuzda mevcut değildir. Yeni TKHK’un 6. maddesi uyarınca artık bu tür kayıtlar bağlayıcı olmayacaktır. Kanun değişikliği öncesinde MK m. 2 başta olmak üzere çeşitli kanunlarda yer alan hükümlere⁴⁴³ bakılarak geçersiz sayılan bu kayıtları yasaklayan TKHK’un ilgili maddesine göre, satıcı veya sağlayıcının tüketiciyle müzakere etmeden, tek taraflı olarak sözleşmeye koyduğu, tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde iyi niyet kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme koşulları tüketici için bağlayıcı olmayacaktır.

İngiliz Hukukunda ise, kredi verenin, mal veya hizmetin ayıplı olması halinde sorumlu olacağı Direktif’ten önce, 1974 yılında çıkarılan Tüketici Kredisi Kanunu ile düzenlenmiş ve sorumluluğun “müteselsil” sorumluluk olduğu öngörülmüştür. Tüketici, ya önce satıcıya gidip hakkını elde etmeye çalışır ve kredi verene kredi geri

⁴⁴¹ ARKAN, Uygulama, s. 44.

⁴⁴² ARKAN, Uygulama, s. 46.

⁴⁴³ Bkz. Tüketici kredisi işlem şartları ile ilgili açıklamalar, yukarıda, s. 51 vd.

ödemelerini yapmaya devam eder ya da doğrudan kredi verene başvurarak geri ödemelerini durdurabilir.⁴⁴⁴

Hukukumuzda, bağlı kredi verenin sorumluluğu ilk kez “Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik’te” düzenlenmiş, ancak burada sadece mal veya hizmetin hiç yerine getirilmeme hali dikkate alınmış, “ayıplı ifa” haline yer verilmemiştir. Yönetmelik’teki hükümler uyarınca, tüketici ancak, satıcı veya sağlayıcı edimini ifa etmezse kredi verene yapacağı geri ödemelere başlamayacaktır.

TKHK’da ise, tüketicinin satıcı veya sağlayıcıya ileri sürebileceği itiraz ve defileri ve yenilik doğuran hakları kredi verene karşı da ileri sürme imkânı getirilmiştir (m. 4/ IV, 10/V). Ancak, bu hükümler yeterince açık olmadığından; tüketicinin kredi verene başvuru hakkının kapsamı, kredi geri ödemesini hangi andan itibaren ödemekten kaçınabileceği⁴⁴⁵ ve önceden yapmış ödemeleri isteyip isteyemeyeceği konuları belirsiz olduğundan, bu konular açıklığa kavuşturulmalıdır.

Tüketici sözleşmesinin konusunu oluşturan mal veya hizmet ayıplı çıktığında ve tüketici kanunen kendisine düşen ihbar gibi yükümlülükleri yerine getirdiğinde TKHK’nın 4. maddesi uyarınca; imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ile birlikte kredi veren de sorumlu olacaktır. Aynı şekilde m. 4/A hükmünde de sağlayıcı, bayi, acentenin ile ayıplı hizmetten ve ayıplı hizmetin neden olduğu her türlü zarardan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı

---

⁴⁴⁴ AKİPEK, s. 289-290.

⁴⁴⁵ ÇEKER, s. 16.

müteselsilen sorumlu olacaktır. Müteselsil sorumluluğun sonucu olarak da, ayıplı mal veya hizmet durumunda tüketici sayılan kişilerden istediği birine başvurup sonuç alamazsa ya da zararını kısmen karşılayabilirse, diğer sorumlulardan istediği birine de gidebilecektir. Dolayısıyla, tüketicinin ayıplı mal veya hizmet ifası halinde doğrudan kredi verene başvurması yani, BK m. 202-203 ve TKHK m.4 ve 4/A'daki hakları öncelikle kredi verene karşı kullanması ve kredi geri ödemelerini durdurabilmesi mümkün görünmektedir.⁴⁴⁶

Bilindiği üzere, tüketici sözleşmeleri bakımından TKHK. m. 4 hükmüyle muayene ve ihbar süresi öngörülmüştür. Buna göre satın alınan malın ayıplı olduğunun anlaşılması halinde, tüketici malı teslim aldığı tarihten itibaren otuz gün içinde, muayenesini bitirmiş ve satıcı firmaya bildirmiş olacaktır. Konusu hizmet edimi olan tüketici sözleşmeleri bakımından ise, TKHK'da ayıplı hizmetler ayrıca düzenlenmiş, hizmetin ifa edildiği tarihten itibaren otuz gün içerisinde ayıbın sağlayıcıya bildirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. (TKHK m. 4A/II).

Tüketici, kendisine satılan malların veya sağlanan hizmetlerin ayıplı çıkması halinde, gerekli maddi ve şekli şartları yerine getirmiş olması kaydıyla, bazı seçimlik haklara sahiptir. TKHK'da ayıplı mal nedeniyle tüketiciye dört hak tanınmıştır. Bunlar, malın yenisi ile değiştirilmesini veya bedel iadesini de içeren sözleşmeden dönme veya ayıbın neden olduğu değer kaybının bedelden indirilmesini veya ücretsiz olarak tamir edilmesini isteme haklarıdır. Ayıplı hizmetler bakımından da tüketiciye, sözleşmeden dönme, hizmetin yeniden görülmesini isteme veya ayıp oranında bedel indirimini isteme hakları tanınmıştır. Ayrıca, seçimlik hakların

---

⁴⁴⁶ ARKAN, s. 41.

kullanmanın yanında veya onlardan ayrı olarak, şartları varsa malın ya da hizmetin taşıdığı ayıp dolayısıyla uğranılan zararların tazmini yoluna gidilmesi de mümkündür (TKHK m. 4, 4A, BK. m. 205/III).

Her ne kadar tüketicinin ayıplı mal veya hizmet ifası halinde doğrudan kredi verene başvurusu yani, BK m. 202-203 ve TKHK m.4 ve 4/A'daki hakları öncelikle kredi verene karşı kullanması ve kredi geri ödemelerini durdurabilmesi mümkün görünse de her seçimlik hak için konunun ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Kanundaki bu düzenleme, satıcı dışındaki kişilerin ilk dört seçimlik hakkı yerine getirmesinin olanaksız olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir.⁴⁴⁷

Tüketicinin seçimlik haklarından ilki “dönme hakkı”dır. Satıcı veya sağlayıcı ile yapılan sözleşmenin tüketici açısından bir değeri kalmamışsa tüketici dönme hakkını kullanacak, ancak, hakim sözleşmeden dönme yönünde haklı bir sebep bulmazsa, bedelin indirimi yönünde diğer bir seçimlik hakkın kullanılması yönünde karar verebilecektir (BK m. 202/ II). TKHK’da ayıplı mallarla bu konuyla ilgili bir hüküm bulunmamasına karşılık, kanunun 4A maddesinde ayıplı hizmetler bakımından dönme hakkının kullanılmasına BK. m. 202/II hükmüne paralel olarak sınır getirilmiştir. Buna göre, ayıplı hizmetin ifa edilmesi halinde tüketicinin, sözleşmeyi sona erdirmesi, durumun gereği olarak haklı görülemiyorsa, bedelden indirim ile yetinileceği belirtilmiştir (TKHK m. 4A/ II).

TKHK’da dönmenin sonuçlarına ilişkin bir hükme yer verilmediğinden dönmenin sonuçları Borçlar Kanununun genel hükümlerine tabi olacaktır. Tüketici

---

⁴⁴⁷ ZEVLİLER, s. 130.

sözleşmeden dönme hakkını kullanınca, sözleşme konusu malı satıcıya iade ederken, bu malın semerelerini ve maldan sağladığı yararları da iade etmelidir (BK m. 205/I).⁴⁴⁸ Tüketicinin iade yükümlülüğünün karşılığında satıcı da satım bedelini faiziyle beraber iade etmeli, malın taşıdığı ayıp nedeniyle tüketicinin yaptığı diğer harcamaları, dava masraflarını da tüketiciye ödemelidir (BK m. 205/ II). Ayrıca, tüketici, uğradığı zararların giderilmesini de satıcı veya sağlayıcıdan talep edebilecektir (BK m. 205/II, III).

Tüketicinin sözleşmeden dönme hakkını kullanabileceği durumlarda, bu hakkı doğrudan kredi verene karşı da ileri sürmesi mümkündür. Bu durumlarda gerçekten, kredi veren de satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumludur.⁴⁴⁹ Dönme hakkı kullanıldığında, kredi sözleşmesi de sona erecektir.⁴⁵⁰ Diğer bir deyişle, satım sözleşmesinden dönüldüğünde, kredi sözleşmesinden de dönülecektir. Zira, satıcı veya sağlayıcı ile tüketici arasında yapılan mal veya hizmet sağlamaya ilişkin sözleşme, bağlı kredinin temelini oluşturmaktadır. Temeldeki işlemin ortadan kalkması ile kredi işlemi de hukuki sebepten yoksun kalacak ve ortadan kalkacaktır.⁴⁵¹ Ayrıca, bağlı kredi sözleşmesinin birleşik bir sözleşme olup, sözleşmelerin birbirlerinin varlığı ve geçerliliğine bağlı olmasının bir sonucudur.

Tüketicinin seçimlik haklarından biri de “ayıplı malın ayıpsız misliyle değiştirilmesini isteme hakkı” veya “hizmetin yeniden görülmesini isteme hakkı”

⁴⁴⁸ ZEVKLİLER, s. 81; Yargıtay’ın, tüketicinin sağladığı yararların sözleşmeden ayıp nedeniyle dönüldüğünde, satım bedelinden indirilmesi yönünde kararları bulunmaktadır. Bkz. Yarg. 13. HD., 7/5/1981 T.,1942 E., 3498 K.: KARAHASAN, s. 225.

⁴⁴⁹ AKİPEK, s. 295.

⁴⁵⁰ ASLAN, s. 213; HARVEY/PARRY, s. 269.

⁴⁵¹ HARVEY/ PARRY, s. 269.

dır. Edimin ifa edilmesinde bir menfaat kalmışsa kullanılabilecek olan bu haklar açısından, kredi verene gitmenin bir anlamı olmayacaktır. Yine, “ayıplı malın ücretsiz tamirini isteme hakkı” bakımından da aynı sonuç sözkonusudur. Tüketicie satılan malın ücretsiz olarak tamir edilmesini, satıcıdan talep edebilme hakkı, TKHK m. 4/II hükmü ile düzenlenmiştir. Tüketicie sağlanan ayıplı hizmetler yönünden de, TKHK m. 4/ II hükmünde, ayıplı mallar bakımından öngörülen hususlara aynen başvurmak mümkündür. Tüketici, öncelikle satıcıya gidecek, böylece en hızlı ve pratik şekilde istediği sonucu elde edecektir. Bu hakların tüketici tarafından kullanılması halinde, kredi sözleşmesi varlığını devam ettirecektir. Kredi sözleşmesi sona ermediği için de kredi verenin buradaki sorumluluğunun feri, ikincil bir sorumluluk olduğu sonucuna varabiliriz.⁴⁵²

Tüketicinin sözleşmesinin devam ettirilmesi istemesi halinde kullanabileceği diğer bir seçimlik hakkı, “ayıp oranında bedel indirimi isteme hakkı” dır. Tüketici, maldaki veya hizmetteki ayıbın neden olduğu değer kaybının satış bedelinden indirilmesini talep edebilir (TKHK m. 4/ II ve BK m. 202/I). Bu hakkın kredi verene karşı da doğrudan kullanılması mümkündür.⁴⁵³

Tüketicinin TKHK m. 4/ II ve 4A hükümlerinde sayılan seçimlik haklarının yanında, kendisine sağlanan mal ya da hizmetin ayıplı çıkması nedeniyle uğradığı zarar varsa ve koşulları da oluşmuşsa tazminat talep hakkı vardır. Ayrıca, 4A hükmünde sağlayıcı, bayi, acente ve 10. maddenin 5. fıkrasına göre kredi verenin, ayıplı hizmetten ve ayıplı hizmetin neden olduğu her türlü zarardan ve tüketicinin bu

---

⁴⁵² AKİPEK, s. 296.

⁴⁵³ AKİPEK, s. 295.

maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumlu olduğu düzenlenmiştir. Bu hallerde de kredi verene karşı doğrudan gidilebilmeli, kredi geri ödemelerini durdurmanın yanısıra, ayıp nedeniyle ek zararı varsa bu zararın tazminini de kredi verenden talep edebilir. Kredi veren zararın tamamını ödediğinde birlikte müteselsilen sorumlu olduğu diğer kişilere borcun tamamı için gidebilecektir.⁴⁵⁴

TKHK'un tüm seçimlik haklar bakımından, ayırım yapmaksızın kredi vereni asli sorumlu kılması doktrinde eleştirilmiş, her bir seçimlik hakkın ayrı ayrı değerlendirilmek suretiyle yerine göre asli, yerine göre feri sorumluluk öngörülmesi savunulmuştur.⁴⁵⁵ Son tahlilde, seçimlik haklardan bazılarının niteliği gereği sadece satıcı veya sağlayıcıya karşı kullanılabilir olması nedeniyle kredi verenin ayıplı mal dolayısıyla doğacak her türlü zarardan nakdi tazmin yükümlülüğü bulunduğunu kabul etmek, tüketicinin lehine ve eşyanın doğasına en uygun çözüm olarak kabul edilebilir.⁴⁵⁶ Bu haliyle, Kanun, Avrupa Birliği'nin ilgili Direktifi'nin çok ilerisinde oldukça geniş bir sorumluluk getirmiş bulunmaktadır. Zira, Direktif'te müteselsil sorumluluk söz konusu değildir. Tüketicie bir seçimlik hak tanınmamıştır. Tüketici, öncelikle zararının tazminini satıcıdan veya sağlayıcıdan isteyecek, bunun mümkün olmaması halinde kredi vereni sorumlu tutabilecektir. Buna karşılık, TKHK'da, "müteselsil sorumluluk" ilkesinin kabul edilmesi bir yandan seri üretimin herhangi bir aşamasında oluşabilecek ayıbbı tahmin edemeyecek durumda olan kredi kurumları açısından hakkaniyete uygun görülmemekte⁴⁵⁷, diğer yandan, bir mal veya hizmetin

⁴⁵⁴ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 316.

⁴⁵⁵ AKİPEK, s. 296.

⁴⁵⁶ ULUSAN, s. 93.

⁴⁵⁷ YAVUZ, Levent, s. 74; ULUSAN, s. 94.

üretimi veya dağıtımı işleminin hiç bir aşamasında bulunmayan kredi verenin, ayıplı maldan doğrudan sorumlu bulunması nedeniyle, kredi konusu mal ve hizmet hakkında titiz bir araştırma yapmaya zorlaması bakımından olumlu bulunmaktadır.⁴⁵⁸ TKHK'un müteselsil sorumluluk öngören düzenlemesi karşısında tüketicinin her zaman birinci derecede sorumlu bulunan kredi verene başvurma ve kredi verene karşı ödemelerini durdurma imkânı vardır. Örneğin, ayıplı malın tamirini isteme hakkı kullanılacak olsa bile, tüketicinin kredi verene başvurması mümkündür. Satıcı veya sağlayıcıya başvuru imkânının fiilen kalkması veya bu kişilerin, bulunamaması gibi bir durum olmasına dahi gerek yoktur.

Sonuç olarak, bağlı kredi ile mal veya hizmet edinen tüketicinin mal veya hizmetteki ayıbı tespit ettirdiği ve satıcı veya sağlayıcı ile kredi verene bunu ihbar ettiği andan itibaren ödemelerini durdurabileceğini söyleyebiliriz. Buna karşılık, daha önce yaptığı kredi taksit ödemelerinin iadesini kredi verenden talep edememelidir. Aksini düşünmek hakkaniyete aykırı olur. Zira, bağlı kredi ilişkisi olmaksızın doğrudan satıcı veya sağlayıcı ile yapılan sözleşmenin ayıplı ifası söz konusu olsa tüketici ancak ayıbı tespit ettiği tarihten itibaren ödemelerini durduracaktır.⁴⁵⁹ Ayrıca, tüketiciye satılan malın veya sağlanan hizmetin ayıbından dolayı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu tutulan kredi verenin bu mal ve hizmetler hakkında genel bir bilgisi bulunmadığı gibi, tüketici ve satıcı veya sağlayıcı arasında yapılan sözleşmenin ayıplı ifa edilmesinde doğrudan bir kusurunun bulunması da mümkün değildir. Şu halde, tüketicinin ayıplı kredi verene ihbar etmeli ve ödemeleri de ihbar ettiği andan itibaren durdurmalıdır.

⁴⁵⁸ AKİPEK, s. 288, dpn. 44; ULUSAN, s. 94.

⁴⁵⁹ İNAL, s. 392; ÇEKER, s. 18.

Ayrıca, ayıp giderilinceye kadar geçen sürede krediye faiz işletilmemelidir.⁴⁶⁰ Ancak, tüketicinin sözleşmeden dönme şeklindeki seçimlik hakkını kullanması durumunda dönmenin özelliği gereği tüketici daha önce yapmış olduğu ödemelerin, diğer garantilerin iadesini talep edebilecektir (BK m. 205/I , II). Kredi veren daha sonra satıcı veya sağlayıcıya giderek tüketiciye yaptığı ödemeyi bu kişilerden tahsil edebilecektir. Bununla beraber, adil bir menfaat dengesinin sağlanması için, sözleşmeden dönüldüğü ana kadar sözleşmede öngörülen faiz miktarının kredi verene ödenmesi konusu tartışmalıdır. Bir görüşe göre,⁴⁶¹ kredi veren bu durumda faiz talep edememelidir. Diğer bir görüş uyarınca, kredi verenin elindeki parayı kendisinin kullanmayıp tüketiciye tahsis etmesinin karşılığı olan faizin, tüketici tarafından ödenmesi gerekmektedir.⁴⁶² Diğer seçimlik hakların kullanılması halinde de tüm ödemelerin iadesinin kabul edilmesi halinde, kredi veren hem belli bir miktar parayı bir süre kullanamamış olacak hem de tüm ödemeleri iade ettiği için oldukça zarara uğramış olacaktır. Tam tersini düşündüğümüzde ise, yani, tüketicinin ayıplı mal veya hizmete rağmen kredi verene karşı ödemelere devam etmesi halinde, kredi veren sebepsiz yere zenginleşmiş olacaktır. Bunun için, ayıbın tespit edildiği ana kadarki kredi ödemelerinin kredi verenden geri alınmaması gerekmektedir.

---

⁴⁶⁰ KÖKSAL, s. 96.

⁴⁶¹ ASLAN, s. 214.

⁴⁶² KÖKSAL, s. 95-96.

D. AYIPLI MAL VE HİZMETTEN SORUMLULUK HALİNDE TÜKETİCİNİN HAKLARINI KULLANMASINDAKİ ZAMANAŞIMI

TKHK m. 4/ IV uyarınca, ayıba karşı sorumlu olanlar, ayıba karşı daha uzun süre ile sorumluluk üstlenmiş değillerse, ayıplı maldan sorumluluk ayıp sonradan ortaya çıkmış olsa bile malın tüketiciye tesliminden itibaren iki yıllık zamanaşımına tabidir. Bu süre, konut ve tatil amaçlı taşınmaz mallarda beş yıldır. Ayıplı malın neden olduğu zararlardan dolayı yapılacak talepler ise, üç yıllık zamanaşımına tabidir. Hükmün yeni metninde eskisinden farklı olarak, ayıplı maldan, ayıplı malın neden olduğu zarardan ve konut ve tatil amaçlı taşınmazlarla ilgili açılacak davalarda farklı zamanaşımı süreleri öngörülmüştür. Aynı zamanda, eski kanun metninde yer alan on beş günlük sürenin malı muayene ve ihbar süresi mi yoksa ayıp haklarını kullanma süresi mi olduğu konusundaki tereddüt de giderilmiştir.⁴⁶³

Ayrıca, tüm taleplerin malın piyasaya sürüldüğü günden başlayarak on yıl sonra sona ereceği ve satıcının satılan malın ayıbını tüketiciden hile veya ağır kusuru ile gizlemesi durumunda zamanaşımından yararlanamayacağı düzenlenmiştir.

TKHK m. 4A/ III uyarınca, ayıplı hizmetler bakımından ayıp sonradan ortaya çıkmış olsa da, ayıplı hizmet dolayısıyla yapılacak talepler için zamanaşımı süresi, hizmetin ifasından itibaren iki yıldır. Ayıplı hizmetin neden olduğu zararlardan dolayı yapılacak talepler ise, üç yıllık zamanaşımına tabidir. Sağlayıcı, ayıplı tüketiciden hile veya ağır kusuru ile gizlemişse, zamanaşımından yararlanamaz.

---

⁴⁶³ SEROZAN, s. 346.

SONUÇ

Ülkemizde, çağdaş anlamda tüketicinin korunması son yirmi yılda önem kazanarak 1995'te doğrudan yasal düzenlemeye kavuşturulan bir konudur. 8 Eylül 1995 tarihinde yürürlüğe giren 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, tüketicuyu korumaya yönelik dağınık mevzuatı biraraya toplama ve Avrupa Birliği mevzuatı ile uyum açısından atılmış önemli adımlardan biridir. Bununla birlikte, sosyal ve ekonomik alanda yaşanan gelişmeler sonucu mal ve hizmetlerin çeşit ve kalitesinde oluşan farklar, mal ve hizmetlerle ilgili verilen teknik bilgilerin yetersizliği, kalitenin düşük olması ve ayıplı mallar ve hizmetler gibi pek çok sorun hem tüketicileri hem de ülkelerin ekonomilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, ekonomik ilişkilerin bir sonucu olarak bankalar aracılığıyla yapılan işlemlerin, özellikle kredi işlemlerinin hayatımızın ayrılmaz parçası olması ve tüketicinin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri kredi alarak temin etmesi ilişkileri daha da karmaşık hale getirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler AB mevzuatında tüketici kredisi ile temin edilen ayıplı mal ve hizmetlere karşı tüketicinin korunması yönünde düzenlemelere vucut vermiş ve ülkemizde de sözü edilen gelişmeler karşısında yetersiz kalan 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 4822 sayılı kanunla değiştirilerek, bu alanda Avrupa Birliği mevzuatı ile uyum amacıyla olumlu bir adım daha atılmıştır.

Kanunun tüketici kredilerini düzenleyen 10. maddesinde, öncelikle tüketici kredisi sözleşmesinin yazılı şekle bağlı olduğu belirtilmiş ve kredi sözleşmesinde yer alması gereken asgari şartların neler olduğu sayılmıştır. Ayrıca, maddede, kredi

veren, kredi bağılı kredi (belirli marka bir mal veya hizmet satın alınması ya da belirli bir satıcı veya sağlayıcı ile yapılacak satış sözleşmesi şartı ile vermesi) şeklinde ise, satılan malın veya hizmetin hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi halinde tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır. Yine Kanunun 4 ve 4A maddelerinde de, ayıplı mal ve hizmet ifası halinde kredi veren, imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ile beraber kredi veren de ayıplı maldan veya hizmetten ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumlu olacağı düzenlenmiştir. Kredi alan ile mal veya hizmet sağlayanlar arasında yapılan sözleşmeden doğan uyuşmazlıklarda, kredi kurumu ancak verdiği “Bağılı Kredi” olarak adlandırılan kredi ise sorumludur. Bağılı kredi sözleşmesinde, kredi veren belirli satıcılarla sözleşme yapar ve tüketici ancak bu sözleşmeyi yapan satıcıdan ya da hizmet sunandan, belirlenen marka mal ya da hizmeti edinmek istediği zaman, bu krediden yararlanır ve kredi ödemesini kredi verene yapar. Burada üçlü bir sözleşme ilişkisi vardır: Tüketicikle kredi veren arasındaki tüketici kredisi sözleşmesi, tüketiciyle satıcı veya sağlayıcı arasındaki mal alımına veya hizmet sağlanmasına ilişkin sözleşme ve kredi verenle satıcı veya sağlayıcı arasındaki çerçeve sözleşme. Dolayısıyla, satıcı ya da hizmet sunanla kredi veren arasındaki ilişki, satıcı ya da hizmet sunanla tüketici arasındaki ilişki ve tüketici ile kredi veren arasındaki ilişki olmak üzere üç köşeli bir hukuki ilişki doğmaktadır. Bu üç sözleşme birbirleriyle bağılı olup, birleşik sözleşmeler oldukları savunulabilir. Kredi veren, satıcı veya sağlayıcı ve tüketici üçgeninde kurulan sözleşmelerde hukuki bağımsızlık bulunduğu halde, mal ve hizmet sağlanmasına ilişkin sözleşmelerle tüketici kredisi sözleşmesi arasında ekonomik bir bütün olduğundan, tüketicinin satım veya sağlama

sözleşmelerine aykırılık halinde sahip olduğu hakları, sözleşmelerin nisbiliği ilkesine rağmen kredi verene karşı ileri süreceği kabul edilmiştir. Burada, birbirinden farklı sözleşmeler, tarafların iradeleri ile birleştirilmiş; karma bir sözleşme tipi meydana getirilmeksizin taraflar, sözleşmelerden biri olmaksızın diğerinin de yapılmayacağı bir hukuki ilişki kurmuş olmaktadır. Söz konusu birleşik sözleşmede, nitelikleri itibariyle birbirinden bağımsız üç sözleşme kendi özel yapıları bozulmaksızın taraf iradeleriyle birleştirilmiştir. Sözleşmelerden birinin geçerliliği ve varlığı diğerine bağlıdır. Bununla beraber, her bir sözleşme kendine özgü kurallar çerçevesinde hüküm ifade etmektedir. Kredi verenin, tüketici kredisini, belirli marka bir mal veya hizmet satın alınması ya da belirli bir satıcı veya sağlayıcı ile yapılacak satış sözleşmesi şartı ile vermesi durumunda satılan malın veya hizmetin hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi halinde kredi veren tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olmasına ilişkin hüküm ile de birleşik sözleşmeler açısından belirsiz olan bir husus açıklığa kavuşturulmuştur. Buna göre, birleşik sözleşmelerden birindeki ifa engelinin diğerini etkileyip etkilemeyeceği konusu sözedilen TKHK m. 10/IV ile çözümlenmiştir. Kredi ve satım sözleşmelerinin taşıdıkları iç bağlılık nedeniyle, kredi veren kuruluşların da TKHK'nun 10. maddesinin son fıkrasında, sorumluluk şartları gerçekleştiğinde, tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olacağı; aynı kanunun 4. maddesinin 2. fıkrasında da kredi verenin, ayıplı maldan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ile beraber müteselsilen sorumlu olacağı hükme bağlanmış olup, kredi veren, tüketiciye karşı doğrudan sorumlu tutulmuştur. Avrupa Birliği'nce

benimsenen 87/102 sayılı Direktif'ten farklı olarak kanunumuzda birincil nitelikte, müteselsil sorumluluk getirilmiştir.

Kredi verenin TKHK'un 4, 4A ve 10. maddelerinde düzenlenen sorumluluğu kanundan doğan bir müteselsil sorumluluk halidir. TKHK'un emredici hükmü ve kanunun tüketiciyi tam olarak koruyabilme amacı açısından tazminattan indirim nedenlerinin ileri sürülememesi gerektiğinden, kanunun amacını gözönünde bulundurarak burada tam teselsülün olduğu sonucuna varabiliriz.

Kanunun yeni metninde kredi verenin sorumluluğuna ilişkin 10.madde satıcı veya sağlayıcının edimini hiç ifa etmemesi halini de, çözümleyecek şekilde genişletilmiş; tüketicinin satıcı veya sağlayıcıya ileri sürebileceği itiraz ve defileri ve yenilik doğuran hakları kredi verene karşı da ileri sürme imkânı getirilmiştir. Böylece, tüm sözleşmeye aykırılık halleri için sorumluluk öngörülmüştür. Bununla beraber, tüketicinin haklarını kredi verene karşı nasıl ve hangi kapsamda ileri sürebileceği ve özellikle tüketicinin kredi borcunu hangi andan itibaren ödemekten kaçınabileceği konuları açık değildir. Bu konudaki en adil çözüm tüketicinin satım veya sağlama sözleşmesi ile borçlanılan mal veya hizmetin ifa edilmeyeceğini öğrendiği andan itibaren kredi geri ödemelerini durdurmasıdır. Bağlı kredi sözkonusu olduğunda, satıcı veya sağlayıcının edimini ifa etmemesi halinde, kredi alan tüketicinin krediyi vadesinde iade etme yükümlülüğünde olup olmadığı hususu TKHK'da hükme bağlanmamıştır. Buna karşılık, Hazine Müsteşarlığı'nın çıkardığı Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik'te, tüketicinin kredi sözleşmesinden doğan kredinin vadesinde iade edilmesi borcunun,

kredi konusu malın veya hizmetin tüketiciye tesliminin yapılmasından sonra başladığı belirtilmiştir. Ayrıca, aynı yönetmeliğin 12. maddesinde de kredinin ancak sözleşme konusu malın tüketiciye tesliminden sonra satıcı hesabına yatırılabilceğı düzenlenmiştir. Ancak TKHK'da boşluk olması halinde kıyasen Yönetmelik hükümlerinden yararlanılamaz. Bu halde ancak, tüketicinin BK m. 81 uyarınca, ödemelik definden faydalanmak suretiyle kredi geri ödemelerini durdurabilmesi söz konusu olur. Ayrıca bu sayede, tüketicinin, bağı kredi ile temin etmeyi amaçladığı malın veya hizmetin hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi halinde kredi verenin müteselsil sorumlu olacağını düzenleyen TKHK m. 10/V hükmü etkinlik kazanır.

Tüketici sözleşmesinin konusunu oluşturan mal veya hizmet ayıplı çıktığında ise, tüketici kanunen kendisine düşen yükümlölükleri yerine getirdiğinde TKHK m. 4 hükmü uyarınca, imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı yanında bağı kredi almışsa kredi veren ayıplı maldan ve tüketicinin seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumlu olacaktır. Öncelikle, tüketicinin mal veya hizmetteki ayıbı tespit ettirdiğı ve satıcı veya sağlayıcı ile kredi verene bunu ihbar ettiğı andan itibaren ödemelerini durdurabilir. Müteselsil sorumluluğun sonucu olarak, tüketicinin ayıplı mal veya hizmet ifası halinde doğrudan kredi verene başvurusu yani, BK m. 202-203 ve TKHK m.4 ve 4/A'daki hakları öncelikle kredi verene karşı kullanması ve kredi geri ödemelerini durdurabilmesi mümkün görünmektedir. Tüketici, kendisine satılan malların veya sağlanan hizmetlerin ayıplı çıkması halinde, gerekli maddi ve şekli şartları yerine getirmiş olması kaydıyla, bazı seçimlik haklara sahiptir. BK uyarınca tüketici, bu haklardan birini kullanmakta serbesttir (BK m. 202/I, c. 1).

Her ne kadar tüketicinin ayıplı mal veya hizmet ifası halinde doğrudan kredi verene başvurması yani, BK m. 202-203 ve TKHK m.4 ve 4/A'daki hakları öncelikle kredi verene karşı kullanması ve kredi geri ödemelerini durdurabilmesi mümkün görünse de her seçimlik hak için konunun ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Tüketicinin seçimlik haklarından ilki “dönme hakkı” dır. Tüketicinin sözleşmeden dönme hakkını kullanabileceği durumlarda, bu hakkı doğrudan kredi verene karşı da ileri sürmesi mümkündür. Bu durumlarda gerçekten, kredi veren de satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumludur. Dönme hakkı kullanıldığında, kredi sözleşmesi de sona erecektir. Zira, bağlı kredi sözkonusu olduğunda üçlü bir sözleşme ilişkisi, birleşik bir sözleşme mevcut olup, sözleşmeler birbirlerinin varlığı ve geçerliliğine bağlıdır. Tüketicinin, maldaki veya hizmetteki ayıbın neden olduğu değer kaybının satış bedelinden indirilmesini talep hakkını da doğrudan kredi verene karşı kullanması mümkündür.

Tüketicinin seçimlik haklarından biri de “ayıplı malın ayıpsız misliyle değiştirilmesini isteme hakkı” veya “hizmetin yeniden görülmesini isteme hakkı” dır. Edimin ifa edilmesinde bir menfaat kalmışsa kullanılabilecek olan bu haklar açısından, kredi verene gitmenin bir anlamı olmayacaktır. Yine, “ayıplı malın ücretsiz tamirini isteme hakkı” bakımından da aynı sonuç sözkonusudur. Tüketicici, öncelikle satıcıya gidecek, böylece en hızlı ve pratik şekilde istediği sonucu elde edecektir. Bu hakların tüketici tarafından kullanılması halinde, kredi sözleşmesi varlığını devam ettirecek ve kredi sözleşmesi sona ermediği için de kredi verenin buradaki sorumluluğu feri, ikincil bir sorumluluk niteliği taşıyacaktır.

Tüketicinin TKHK m. 4/ II hükmünde sayılan seçimlik haklarının yanında, kendisine sağlanan malın ayıplı çıkması nedeniyle uğradığı zarar varsa ve koşulları da oluşmuşsa tazminat isteme hakkı vardır. Maddede, tüketicinin “seçimlik haklarından biri ile birlikte ayıplı malın neden olduğu ölüm ve/veya yaralanmaya yol açan ve/veya kullanımdaki diğer mallarda zarara neden olan hallerde” tazminat isteme hakkının bulunduğu belirtilmiştir. TKHK m. 4 ve 4A hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, bağlı kredi verenin de imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acenta ile bu zarardan sorumlu bulunmaktadır.

